

EAS
Enterprise Estonia

RIIGIKANTSELEI

Eesti rahvusvaheline konkurentsivõime 2009

AASTARAAMAT

Eesti konkurentsivõime maailma 57 riigi võrdluses
ning olulised majandusindikaatorid
võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega

Tallinn, detsember 2009

Väljaande koostas: EKI juhtivteadur Leev Kuum
Andmetöötlus: Koit Nilson, Viivika Savina
Kujundus: Mati Reiman

Väljaande koostamist finantseerisid Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Riigikantselei

Informatsioon: EKI direktor

Marje Josing, tel 646 6439
19080 Tallinn, Rävåla 6
fax: 668 1240
e-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Majanduse areng 2008. aastal	8
1.1. Maailmamajanduse iseloomustus	8
1.2. Eesti majanduse lühiülevaade	9
2. Riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise tulemused	13
2.1. Riikide üldine järjestus	13
2.2. Riikide järjestus konkurentsivõime faktorite lõikes	17
3. Eesti majanduse konkurentsivõime iseloomustus	
Euroopa Liidu liikmesriikide võrdluses	21
3.1. Majanduse seisund	22
3.2. Valitsuse töö tõhusus	34
3.3. Äritegevuse intensiivsus	37
3.4. Infrastruktuur	41
4. Eesti ettevõtete hinnang ettevõtluskeskkonnale	48
4.1. Hinnang valitsuse tööle	49
4.2. Hinnang äritegevuse efektiivsusele	52
4.3. Hinnang infrastruktuurile	54
5. Eesti konkurentsivõime tõstmisele suunatud tegevused	55
5.1. Valitsuse kava Eesti majanduse konkurentsivõime parandamiseks (<i>K. Kasemets, K. Klaas – Riigikantselei</i>)	55
5.2. EAS aitab ettevõtjatel vaadata väljapoole Eestit (<i>E. Peegel – EAS</i>)	64
5.3. KredEx aitab Eesti ettevõtetel areneda (<i>A. Treier – KredEx</i>)	67

SISSEJUHATUS

Käesolev aastaraamat, järjekorras üheksas, iseloomustab Eesti majanduse rahvusvahelist konkurentsivõimet 2008. a statistiliste andmete ja 2009. a ettevõtetejuhtide küsitlustulemuste alusel. See tugineb Lausanne'i Juhtimise Arendamise Instituudi (Institute for Management Development, IMD) 2009. a väljaandele "World Competitiveness Yearbook 2009".

Aastaraamat annab Eesti lugejatele ülevaate IMD projektis osalevate riikide (57 riiki) konkurentsivõimest, tuues ära kõikide riikide kohad edetabelis ja konkurentsivõime esikohal oleva riigi suhtes (II ptk). Üksikasjalikult iseloomustatakse Eesti majanduse konkurentsivõimet ja selle muutumist teiste Euroopa Liidu liikmesriikide võrdluses (III ptk). Aastaraamat annab ülevaate Eesti ettevõtetejuhtide hinnangust siinsele ettevõtluskeskkonnale (IV ptk). Kaks viimast peatükki (V ja VI ptk) tutvustavad valitsuse tegevust Eesti konkurentsivõime tõstmisel 2009. aastal. Need on koostatud Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja Riigikantselei poolt. Aastaraamat toob ära ka lühiülevaate käesoleva aasta konkurentsivõime arvutamisel aluseks olnud 2008. aasta majandusarengust maailmas ja Eestis (I ptk).

Lausanne'i IMD on enam kui 10 aastat uurinud riikide rahvusvahelist konkurentsivõimet. Teaduslike uuringute abil on otsitud vastuseid küsimusele, miks ühed riigid on edukad, jõukad, jätkusuutlikud, teised aga mitte. Varasemates aastaraamatutes oleme mitmeid uuringutulemusi ka eesti lugejatele tutvustanud. Oleme rõhutanud, et edukad (konkurentsivõimelised) riigid väärtustavad avatust, teevad suuri pingutusi haridustaseme tõstmiseks oma riigis, motiveerivad oma kodanikke ettevõtlikkusele jne. Kord edu

saavutanud riigid ei jää saavutatule peatuma, vaid otsivad üha uusi edumudeleid ja arendavad oma võimekust muutuda ning kiiresti reageerida maailmas toimuvatele arengutele.

Viimased Lausanne'i IMD (samuti ka Maailma Majandusfoorumi) uuringud on selgitanud tehnoloogilise revolutsiooni mõju riikide rahvusvahelisele konkurentsivõimele. On jõutud arvamusele, et tehnoloogiline infrastruktuur on kujunemas riigi majandusliku arengu ja konkurentsivõime üheks võtmeteguriks. Odavate ja efektiivsete telekommunikatsioonisüsteemide kättesaadavus, interneti levik ja mobiiltelefonide areng on vaid mõned näited tunnustest, mis iseloomustavad konkurentsivõimelisi riike. Tehnoloogia on mõjutanud oluliselt ka riikide haridussüsteemi. Paljudes riikides, nende hulgas USA, Suurbritannia ja Prantsusmaa on tavaline, et koolid on lülitatud interneti. Rootsis ja Soomes kasutatakse laialdaselt kaugõppimist interneti vahendusel. Edukad riigid pööravad suurt tähelepanu vastavate oskuste arendamisele oma riigis. Näiteks Iirimaa on teinud suuri kulutusi selle nimel, et varustada kodu- ja välismaiseid ettevõtteid kõrge kvalifikatsiooniga IT-spetsialistidega. Selle tulemusena on riik muutunud atraktiivsemaks välisinvesteeringutele.

Samas on tehnoloogiline areng püstitanud riikide ette ka uusi probleeme, väljakutseid. Näiteks on kohustanud neid arendama reeglistikku, mis korrastab netikaubandust, välja töötama abinõusid küberkuritegude ja küberrünnakute vastu.

IMD on oma senised uuringutulemused kokku võtnud "Riigi konkurentsivõime 10sse kuldseesse reeglisse"

Need on järgmised:

- Loo stabiilne ja usaldusväärne seadus-
alane keskkond
- Kindlusta valitsemisaparaadi kiire ja läbi-
paistev tegevus, et riigis oleks kerge äri
teha
- Investeeri pidevalt majandusliku (teed,
lennuväljad, sadamad, telekommunikat-
sioon) ja sotsiaalse (tervis, haridus, pen-
sion) infrastruktuuri arengusse ja säili-
misse
- Tugevda keskklassi, see on jõukuse ja
pikaajalise stabiilsuse võti
- Arenda keskmise suurusega eraettevõt-
teid, nemad tagavad majanduse mitme-
külgsuse
- Säilita tasakaalustatud suhe palga taseme,
tootlikkuse ja maksude vahel
- Arenda kohalikku turgu, soodustades
isiklikke sääste ja siseriiklikke investee-
ringuid
- Tasakaalusta agressiivsus rahvusvahelis-
tel turgudel siseturu atraktiivsusega vä-
lisiinvesteeringutele
- Tasakaalusta globaliseerumise edusam-
mud sotsiaalse siduvuse ja väärtushin-
nangute hoidmisega
- Pööra konkurentsivõime tõusuga kaas-
nevad materiaalsed tulemused inimeste
poole, tagades heaolu tõusu kõigile

Eesti majandusele on 2009. aasta väga raske olnud. Prognooside kohaselt kujuneb majanduslangus 13...14%-liseks ja tööpuudus ületab aasta lõpul 12% taseme. Tänu headel aastatel (2005-2007) loodud tugevusvarudele ja valitsus- ning erasektori läbimõeldud tegevusele oleme suutnud täismahulist kriisi siiski vältida. Suurte pingutuste tulemusena on euro kasutuselevõtt 2011. aastal käeulatuses. Eesti riigi ja äriktori tähelepanu-keskmesse peavad nüüd tõusma tegevused

(abinõud), mis on suunatud madalseisust kiirele väljatulemisele ja majanduse usaldusväärse taastamisele. Õnneks langeb see, mida me peame tegema majanduskasvu taastamiseks suuresti kokku sellega, mida me peaksime niikuinii tegema oma konkurentsivõime tõstmiseks.

Majandusaktiivsuse taastumine kujuneb tegevusalade lõikes tõenäoliselt ebaühtlaseks. Kõigi eelduste kohaselt saab areng alguse ekspordile orienteeritud sektoritest, sest majanduse taastumine toimub meie peamiste ekspordipartnerite (Soome, Rootsi jm) juures kiiremini kui Eestis. Ettevõtted peaksid tegema maksimaalseid pingutusi, et muuta oma tooted paremaks ja rahvusvahelistel turgudel enam nõutavamateks. Riigil tuleks ettevõtete sellealast tegevust toetada ekspordi arendamise programmidega.

Majanduse kasvuvõime taastamisele tuleb suureks kasuks investeerimisaktiivsuse kasv. Selleks loob eeldused usalduse järk-järguline taastumine. Vastavad indikaatorid on juba liikumas tõusu suunas. Samuti on esimesi märke laenuuru elavnemisest.

Olulise koha uue tõusu tagamisel omandab innovatsioon. Et sellealastest pingutustest ja kulutustest oleks maksimaalselt kasu, tuleb silmas pidada, et innovatsioon poleks ühekülgselt teadus- ja tehnoloogiakeskne, vaid orienteeritud eelkõige tarbijate vajaduste (nõudluse) täielikumale rahuldamisele.

Majanduse ülesehitamine läheks edukamalt, kui äriettevõtted kontsentreeriks enam tähelepanu töökohtade loomisele. Riigi otsene abi ettevõtetele oleks seejuures tööjõu täiend- ja ümberõpe. Oluline koht uute töökohtade loomisel kuulub välismaistele otseinvesteeringutele. Riik saab oluliselt kaasa aidata väliskapitali sissevoolu suurenemisele, luues välisinvestoritele tegutsemiseks soodsad tingimused.

Eestil on head võimalused täita kõik Maastriichi kriteeriumid ja võtta euro kasutusele 2011. aastal. See asjaolu peaks suurendama Eesti usaldusväärset välisinvestorite silmis ja lõppkokkuvõttes kiirendama majanduse konkurentsivõime taastumist.

Käesolev aastaraamat, nagu eelpool märgitud, tugineb Lausanne'i Juhtimise Arendamise Instituudi uuringutele. Nende poolt arendatud metoodika riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamiseks on leidnud laialdast rahvusvahelist tunnustust. Metoodika tugevuseks on riikide konkurentsivõime laiapõhjaline hindamine. See näeb ette enam kui 300 näitaja arvesse võtmist iga riigi kohta, millest 2/3 on statistiline ja 1/3 hinnanguline (küsitlus-) informatsioon. Kogu sisestatav informatsioon töödeldakse, kasutades selleks variatsioonanalüüsi võimalusi. Iga riigi kohta avaldatakse tema konkurentsivõime positsioon (reiting) järjekorranumbrina riikide üldedetabelis ning %na esikohal oleva riigi konkurentsivõimest.

Käesoleva väljaande kasutajatena on silmas peetud valitsusasutusi, ettevõtete liitusid, ettevõtete juhte ja kõiki teisi, kes on seatud hea seisma Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime eest. Väljaanne peaks kasulik olema ka Eesti investoritele, eksportööridele

ülevaate saamiseks Euroopa Liidu liikmesriikide majandusest. Aastaraamatu rahastajateks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Riigikantselei, kes soovivad sellega kaasa aidata Eesti ettevõtluskeskkonna ja ettevõtete välissidemete arendamisele.

Soovime, et käesolev aastaraamat aitaks kaasa meie pingutustele üle saada raskustest ja järele jõuda majanduslikult arenenud riikidele, innustab meid olema ambitsioonikad. Soovime, et aastaraamat aitaks meid majanduskriisist väljuda tugevamana ja konkurentsivõimelisemana.

1. MAJANDUSE ARENG 2008. AASTAL

1.1. Maailmamajanduse iseloomustus

Erinevalt 2007. aastast oli 2008. aasta maailmamajandusele raske: majanduskasv järsult aeglustus ja selle arenguväljavaated halvenesid. Eriti raskeks kujunes olukord aasta teisel poolel. Mõnedel hinnangutel oli aasta lõpuks kujunenud välja olukord, mida võis hinnata rängimaks pärast Teist maailmasõda. Peasüüdlaseks selles oli USA, kus kinnisvarabuumi poolt tekitatud finantskriisi tagajärjel majanduskasv järsult aeglustus. Selle mõju kandus kiiresti edasi teistele, sealhulgas ka arenevatele riikidele. Viimaste majanduskasv baseerub suures osas ekspordil ja eriti ekspordil USAsse. Esialgsel hinnangul aeglustus majanduskasv 5,2%-lt (2007. aastal) 3,4%-le (2008. aastal).

Regiooniti olid raskused ja majanduskasv küllaltki erinevad, kusjuures rängemalt tabas kriis just arenenud riike, kus majanduskasv langes 1%-le. Samas arenevates riikides jäi kasv veel suhteliselt kõrgeks – 6,3%.

2008. aastal halvenes oluliselt tööturu seisund, tööpuudus kasvas pea kõikides arenenud riikides. Samas kiirenes inflatsioon, ja seda suuresti nafta hinna mõjul, mis tõusis juuli alguses rekordtasemele – 145 dollarit barrel. Tarbijahindade tõus arenenud riikides ulatus 3,5%-ni (2007. aastal 2,1%). Majanduslangus aasta teisel poolel tõi kaasa inflatsiooni olulise aeglustumise. Langesid ka laenu intressimäärad. Finantssektori suured raskused teravdasid usalduskriisi pankade vahel, mis saavutas haripunkti oktoobris. Arenenud riikide valitsused (eriti USA) püüdsid finantsstabiilsust toetada ulatuslike abimeetmete rakendamisega, millistel oli ka positiivne mõju.

Suuremate majanduspiirkondade kohta võib öelda järgmist:

USA majanduskasv aeglustus 2008. aastal kvartalilt kvartalis ja langes IV kvartalis miinusesse – 0,8%. Põhjuseks oli eelkõige kinnisvaramulli lõhkemine – elamute müügi ja nende hindade järsk langus. Need asjaolud mõjutasid omakorda eratarbimist, mille osakaal USA SKPs on ligi kaks kolmandikku. Jaekäibe langus detsembris ulatus 10%-ni. Eriti ränk oli nõudluse languse mõju autotööstusele. Kriisi tagajärjel kasvas tööpuudus 12 kuuga 4,9%-lt 7,2%-le.

Jaapanis oli 2008. aastal majanduskasvu aeglustumine veelgi suurem – nimelt 2,2%-lt (I kv) miinus 4,6%-le (IV kv). Põhjuseks oli eelkõige ekspordi vähenemine (eriti USAsse). See omakorda tõmbas kaasa tööstusliku tootmise, mille langus detsembris oli 2,1%. Tööpuudus tõusis aasta jooksul 3,8%-lt 4,4%-le. Baasintressimäärad olid juba varem madalad, mis nüüd (2008. a jooksul) langesid 0,5%-lt 0,1%-le.

Euroala majanduskasv aeglustus esialgsel hinnangul 2008. aastal 1%-le, kusjuures IV kvartalis oli tegemist 1,2%-lise langusega (aasta võrdluses). Tööstustoodangu kasvutempo langes aasta lõpuks miinus 11%-ni. Tööpuudus, mis juba aasta alguses oli kõrge (7,2%), tõusis detsembriks 8%-le.

Inflatsiooni areng oli euroalal samasugune nagu USAs ja Jaapanis: naftahinna tõusust tingitud hinnasurve tõstis tarbijahindade aastakasvu juunis-juulis 4%-ni, kuid alandas kasvu (koos nafta odavnemisega) detsembriks 1,6%-le. Euroopa Keskpank alustas baasintressimäärade alandamist (4,25%-lt) alles oktoobris ning jõudis detsembriks 2%-le.

1.2. Eesti majanduse lühiülevaade

Veel 2008. aasta keskel võis õigustatult loota, et majandusaasta tuleb küll kehvavõitu, kuid majanduskasv jääb siiski plussmärgiliseks. See lootus purunes septembris, kui maailma tabas USAst alguse saanud finantskriis. Viimane kasvas peagi üle majanduskriisiks ja levis kulutulena üle maailma.

Eestit tabas maailma finantskrahhi ja usaldamatuse järsk süvenemine halval ajal. 2008. aasta esimesel poolel andsid 2005–2006. a ülekuumenemise järelmõjud end veel selgelt tunda – ehitustööde maht langes, laenukasv pidurdus, tööpuuduse oht nõrgendas tarbijate tuleviku-usku ja koos sellega vähendas nõudlust. Paljude ettevõtete kapital oli kinni kinnisvara all, müümata varude kasv põhjustas raskusi tootmise jätkamisel. Väljapääsu nähti ekspordi arendamises, mis pidi korvama siseturu taandarengu. Ülemaailmne majanduskriis vähendas aga nõudlust Eesti traditsioonilistel välisturgudel. Panganduskriis halvas kommertspankade tööd. Oma ja globaalsete probleemide koostmõjul langes Eesti majandus teisel poolaastal tugevasse kriisi.

Nüüd kõigest lähemalt. **Sisemajanduse koguprodukt** (SKP) vähenes 2008. aastal püsivhindades 3,6% ja moodustas jooksevhindades 248,1 mld krooni (kasv jooksevhindades 10,8 mld krooni ehk 3,9%). Majandusolukord halvenes kvartalilt kvartalis: I kv – kasv 3,5%, II kv – kasv 0,5%, III kv – langus 3,5% ja IV kv – langus 9,7% (I poolaasta kasv 2%, II poolaasta langus 6,2%). Globaalse majanduskriisi negatiivsed mõjud (summaliselt) olid kõige suuremad tööstuses, kaubanduses ja veonduses-laonduses.

SKP arvestus tarbimise meetodil näitab, et sisenõudlus vähenes 4,6%, sellest eratarbimine 4,0% ja investeringud 8,6%. Loodud lisandväärtusest investeeriti 28,4% ja tarbiti leibkondade poolt 54,8%.

Vaatamata majanduslangusele **hõivatute arv** aasta keskmisena ei vähenenud, vaid isegi suurenes tuhande võrra. Hõivatute

keskmiseks arvaks kujunes 656,6 tuhat inimest ning oli aastaringselt üsna ühtlane. Veel IV kvartalis oli hõivatuid 652,6 tuhat inimest. Nähtavasti ootasid äriettevõtted kuni viimase võimaluseni majanduse soodsamat arengut ja ei kiirustatud töötajate koondamisega. Isegi ehituses oli 2008. aasta teisel poolel töötajaid veel 77,7 tuhat, mis on vaid 8,2 tuhat vähem kui kõrgkonjunktuuri ajal. Registreeritud töötus püsis esimesel poolaastal 16–17 tuhat inimese piires, kuid suurenes teisel poolaastal igal kuul ja ulatus detsembris 30,4 tuhandeni. Töötuse määr aasta keskmisena moodustas 5,5%, olles 0,8%punkti kõrgem kui 2007. aastal.

Kogu aasta vältel oli majandusanalüütikute tähelepanukeskmes **tarbijahindade tõus**, mis oluliselt ületas ootusi. Inflatsiooni aastatasemeks kujunes 10,4%, mis on viimase 10 aasta kõrgeim. Asi on seda kurioossem, et tegemist on majanduslanguse aastaga. Kõrget inflatsiooni saab osaliselt seletada mõnede toorainete ja energiakandjate maailmaturu hindade tõusuga, tööjõu kallinemisega Eestis, mitmete aktsiiside tõstmisega. Oluline põhjus on aga ka ebapiisav konkurents siseturul, mis võimaldas ettevõtetel hindu tõsta, muretsemata oma positsiooni pärast turul. Kiire hinnatõus “sõdi ära” palgatõusu ja viis majanduse reaalkasvu negatiivseks. Keskmisest kiiremini kallinesid 2008. aastal toidukaubad ja eluasemekulud (vastavalt 14,4 ja 15,8%).

Kaupade eksport kasvas 2008. aastal nominaalhinnas 5,5% ja ulatus 132,3 mld kroonini. Kasv jäi oodatust väiksemaks ja seda osaliselt ka maailma majanduskriisi tõttu. Teisalt põhjustas tööjõu kallinemine jm ekspordi hinnatõusu (ekspordihinnaindeks 4,2%), mis alandas meie konkurentsivõimet välisurgudel. Töötleva tööstuse ettevõtted eksportisid oma toodangust 54%, mis on 3%punkti võrra vähem kui 2007. aastal. Kaupu eksporditi 160 riiki, kusjuures peamised sihtriigid olid endiselt Soome, Rootsi ja Venemaa. Euroopa Liidu riikide osatähtsus

ekspordis oli 70%. Kaupade väljavedu baaserus suuresti sisseveetaval toorainel ja pooltoodetel, mida näitab ka asjaolu, et suurimaks ekspordigrupiks olid taas masinad ja seadmed, moodustades umbes viiendiku ekspordikäibest.

Kaupade import moodustas 2008. aastal 169,9 mld krooni, vähenedes eelmise aastaga võrreldes 4,9% (nominaalhindades). Tänu impordi vähenemisele paranes oluliselt kaubavahetuse bilanss, mis läbi aastate on olnud suures miinuses. Nüüd moodustas defitsiit 37,8 mld krooni, mis on rekordilisest 2007. a omast 15,3 mld krooni väiksem. Esialgsel andmel oli suurim negatiivne bilanss mineraalsete toodete kaubavahetuses (u 12 mld krooni). Samas suurim positiivne saldo oli puidu ja puidutoodete kaubavahetuses (u 8 mld krooni).

Teenuste bilanss oli 2008. aastal traditsiooniliselt positiivne, kusjuures nii eksport kui ka import kasvasid. Teenuseid eksporditi 55 mld krooni eest (2007. a 50 mld kr) ja imporditi 38 mld krooni eest (2007. a 35 mld kr). Teenuste positiivne bilanss vähendas omakorda jooksevkonto kroonilist defitsiiti, mis esialgsel andmel moodustas nüüd 23,4 mld krooni ehk 9,4 % SKP suhtes (2007. a 43,5 mld kr ja 18,2 %).

Palkade kiire kasv 2007. aastal (20,5%) avaldas järelmõju (tegevusalade vaheline kohandumine) ka 2008. aasta töötasule. Vaatamata majanduslangusele tõusis keskmine palk esialgsel andmel 12818 kroonini ehk 13,1%. Omajagu mõjutas tööjõu tootlikkusest kiiremat kallinemist ka tarbijahindade 10,4%-line tõus. Sellest tulenevalt reaalpalk tõusis “vaid” 2,7% (2007. a 13%).

Kinnisvaraturg tegi tohutu languse läbi juba 2007. aastal (tehingute arv langes 17%), mis lubas loota, et 2008. aastal võime rääkida juba turu stabiliseerumisest. Seda aga ei juhtunud ja nüüd võime konstateerida, et 2007. IV kvartalis oli põhi veel kaugel. Kindlasti lisas jätkuvale langusele hoogu ka majanduskriis. Lõppenud aastal sõlmiti 34,4 tuhat notariaalselt tõestatud kinnisvaratehingut kogumaksumusega 33,9 mln krooni.

Olgu märgitud, et 2006. ja 2007. a sõlmiti tehinguid vastavalt 60,2 ja 50,0 tuhat. Seega oli 2008. aastal kinnisvaraturu kokkukui-vamine isegi intensiivsem kui 2007. Seda kinnitab ka keskmise kinnisvaratehingu maksumuse muutumine – kui 2007. aastal oli see 1170 tuhat krooni, siis 2008. aastal 985 tuhat krooni ehk 16% vähem (2007. a oli maksumuse langus 4,5%).

Laenuturu laienemine 2008. aastal jätkus, kuid oluliselt aeglasemalt kui 2007. aastal. Kommertspankade koondlaenuportfell oli aasta lõpus 260,1 mld kr, suurenedes aastaga 20,6 mld krooni ehk 8,6% võrra. Aasta varem olid vastavad arvud 62 mld kr ja 35%. Laenuturu laienemise hiilgeajad olid selleks korraks läbi. Elanike laenujääk kasvas aasta lõpuks 120,7 mld kroonini, olles aasta varem 109 mld krooni. Laenukasv vähenes ligi kolm korda võrreldes 2007. aastaga (28 mld kr). Lõppenud aastal suurenesid elanike hoiused pankades 6,1 mld kr võrra ja moodustasid aasta lõpul 59,8 mld krooni. Elanike hoiused pankades moodustavad umbes pool nende laenuportfelligist ja 2/3 nende aasta palgafondist.

Äriettevõtete tegevust 2008. aastal iseloomustavad järgmised andmed: tööstustoodang (mahuindeks) langes 6,5%, kaupade jaemüük (mahuindeks) vähenes 3,0% ja omal jõul tehtud ehitustööde maksumus jooksevhinnas vähenes 9,1%. Nii tööstuse kui ka kaubanduse osas oli teine poolaasta esimesest oluliselt halvem.

Jääb veel lisada, et 2008. aasta **maksebilanss** oli esialgsel hinnangul 10,3 mld krooniga ja **riigieelarve** 5,2 mld krooniga miinuses.

Rahvusvaheliste reitinguagentuuride hinnangud Eestile (seisuga 30. november 2009)

- **Gloaalne konkurentsivõime reiting** (World Economic Forum, Geneva)

35. koht 133 riigi võrdluses. Reiting iseloomustab riigi võimet tagada jätkusuutlik majanduskasv keskpikal perioodil. Tugineb informatsioonile, mis iseloomustab riigi arengufaasi sõltuvalt sellest, kas areng toimub ressursside, tehnoloogia või innovatsiooni baasil. Võrreldes aasta varasemaga on reiting 3 koha võrra langenud.

- **Rahvusvaheline inimarengu indeks** (ÜRO)

40. koht 182 riigi edetabelis. Indeks arvestab elanike haridustaset, eluiga, majanduse arengutaset jne. Võrreldes 2008. aastaga tõus kaks kohta.

- **Rahvusvaheline majandusvabaduse indeks** (The Heritage Foundation)

13. koht 179 riigi võrdluses. Aastaga pole muutunud. Hindamise aluseks on kaubanduspoliitika, riiklik sekkumine, rahanduspoliitika, musta turu osakaal majanduses jne. Võrreldes möödunud aastaga on Eesti koha võrra langenud.

- **Rahvusvaheline korruptsiooni indeks** (Transparency International)

27. koht 180 riigi edetabelis. Esikohal olevas riigis on korruptsioon väikseim. Aasta varem oli Eesti positsioon sama.

- **Rahvusvaheline pikaajaliste väliskohustuste täitmise võimet iseloomustav reiting** (Standard & Poor's)

Reitinguagentuur Standard & Poor's (S&P) alandas Eesti riigireitingut ühe astme võrra tasemelt A tasemele A-, reitingute välja-vaade jäi negatiivseks. Aluseks on riigis läbiviidud struktuurireformid, otsinvesteringute maht, fiskaal- ja rahapoliitika. Reiting "A" tähendab, et riik on täiesti usaldusväärne.

- **Rahvusvaheline infotehnoloogia indeks** (World Economic Forum)

18. koht 134 riigi võrdluses. Aluseks on IT kasutamine riigi majanduse edendamisel. Võrreldes aasta varasemaga on Eesti kahe koha võrra tõusnud.

- **Bertelsmanni transformatsiooni indeks** (Bertelsmann Media Worldwide)

Eestile kuulub 4. koht 119 riigi hulgas. Iseloomustab turumajanduse ja demokraatia arengut riigis sellesuunaliste reformide kiiruse ja efektiivsuse kaudu. Viimase aastaga on Eesti koha võrra langenud.

- **Turismi konkurentsivõime indeks** (World Economic Forum)

Eestile kuulub 133 riigi hulgas 27. koht. Indeks võtab arvesse riigis valitsevat turvalisust, transpordi- ja IT infrastruktuuri, loodus- ja kultuuriressursse, tervishoiu- ja hügieenitingimusi jne. Viimase aastaga on Eesti langenud ühe koha võrra.

Sisemajanduse koguprodukt tegevusalade lõikes (miljonit krooni)						
Tegevusala	Jooksevhindades			2000. a püsihindades		
	2007	2008	Osatähtsus 2008. a, %	2007	2008	Muutus, %
Põllumajandus ja jahindus	6 895,4	6 040,6	2,7	3 859,1	3 854,2	-0,1
Kalapüük	312,4	340,7	0,2	199,7	210,8	5,6
Mäetööstus	2 271,7	2 312,0	1,0	1 599,6	1 464,0	-8,5
Töötlev tööstus	36 160,4	37 309,7	16,7	29 549,0	28 309,2	-4,2
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	6 355,9	7 061,3	3,2	3 557,3	3 295,7	-7,4
Ehitus	19 353,9	18 438,3	8,3	9 704,9	9 193,6	-5,3
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodu- masinate remont	30 898,5	31 149,0	13,9	21 935,8	20 058,3	-8,6
Hotellid ja restoranid	3 256,9	3 361,2	1,5	2 334,9	2 150,5	-7,9
Veondus, laondus ja side	22 192,9	22 603,5	10,1	21 235,2	20 367,7	-4,1
Finantsvahendus	8 503,3	8 974,5	4,0	12 423,0	12 061,0	-2,9
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	42 402,6	44 879,3	20,1	24 521,2	24 401,9	-0,5
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	11 956,4	14 293,5	6,4	6 430,7	6 869,8	6,8
Haridus	9 032,7	10 731,7	4,8	4 819,4	4 876,7	1,2
Tervishoid ja sotsiaal- hoolekanne	6 820,7	8 089,8	3,6	2 862,3	2 851,9	-0,4
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	7 063,7	7 877,2	3,5	3 805,9	3 804,7	0,0
LISANDVÄÄRTUS KOKKU	213 477,3	223 462,3	100,0	146 059,3	141 612,2	-3,0
Neto-tootemaksud	31 026,4	28 030,5		20 352,7	18 880,4	-7,2
SKP TURUHINDADES	244 503,7	251 492,8		166 406,4	160 455,3	-3,6

2. RIIKIDE RAHVUSVAHELISE KONKURENTSIVÕIME HINDAMISE TULEMUSED

2.1. Riikide üldine järjestus

IMD World Competitiveness Yearbook 2009 toob tänavu ära 57 riigi konkurentsivõime hindamise tulemused. Võrreldes eelmise aastaga on riikide arv suurenenud 2 võrra – uuteks riikideks on Katar ja Kasahstan. Konkurentsivõime hindamisel lähtuti valdavalt 2008. a statistilistest andmetest ja 2009. a alguses kõikides osavõtvates riiki-

des läbi viidud ettevõtetejuhtide küsitluse tulemustest. Aastaraamatu üldedetabelis on toodud kõigi 57 riigi koht paremustabelis ja nende konkurentsivõime näitaja, milleks on % esikohal oleva riigi (antud juhul USA) konkurentsivõime suhtes. Alljärgnevas tabelis on meie poolt võrdluseks lisatud eelmise aasta tulemused.

Riikide rahvusvahelise konkurentsivõime 2009. aasta üldedetabel

Riik	2009		2008	
	koht	tulemus (USA=100)	koht	tulemus (USA=100)
USA	1	100,000	1	100,000
Hongkong	2	98,146	3	94,964
Singapur	3	95,740	2	99,330
Šveits	4	94,163	4	89,656
Taani	5	91,741	6	83,852
Rootsi	6	90,520	9	82,464
Austraalia	7	88,934	7	83,500
Kanada	8	88,708	8	82,852
Soome	9	88,373	15	75,025
Holland	10	87,758	10	80,476
Norra	11	86,604	11	79,516
Luksemburg	12	86,274	5	84,405
Saksamaa	13	83,508	16	74,735
Katar	14	81,995		
Uus-Meremaa	15	79,621	18	73,374
Austria	16	79,294	14	75,028
Jaapan	17	78,242	22	70,028
Malaisia	18	77,162	19	73,199
Iirimaa	19	76,956	12	77,638
Hiina	20	76,595	17	73,758

Riik	2009		2008	
	koht	tulemus (USA=100)	koht	tulemus (USA=100)
Suurbritannia	21	76,069	21	71,904
Belgia	22	75,965	24	68,746
Taiwan	23	75,390	13	77,359
Iisrael	24	73,425	20	72,408
Tšiili	25	70,933	26	64,173
Tai	26	70,762	27	63,096
Korea	27	68,408	31	58,884
Prantsusmaa	28	68,071	25	66,012
Tšehhi	29	66,755	28	62,247
India	30	66,454	29	60,625
Leedu	31	64,882	36	56,234
Sloveenia	32	64,637	32	57,904
Slovakkia	33	63,913	30	59,365
Portugal	34	62,588	37	54,657
Eesti	35	62,573	23	69,648
Kasahstan	36	61,047		
Peruu	37	59,274	35	56,284
Bulgaaria	38	58,985	39	51,392
Hispaania	39	57,849	33	57,515
Brasiilia	40	56,865	43	48,576
Jordaania	41	56,040	34	56,725
Indoneesia	42	55,479	51	41,520
Filipiinid	43	54,490	40	50,478
Poola	44	53,930	44	47,986
Ungari	45	53,917	38	52,932
Mehhiko	46	53,903	50	43,825
Türgi	47	53,390	48	45,535
Lõuna-Aafrika Vabariik	48	52,850	53	39,054
Venemaa	49	52,770	47	45,736
Itaalia	50	52,059	46	46,921
Kolumbia	51	51,538	41	50,396
Kreeka	52	50,781	42	48,761
Horvaatia	53	48,587	49	45,203
Rumeenia	54	46,945	45	47,549
Argentiina	55	43,084	52	40,205
Ukraina	56	40,421	54	38,170
Venezuela	57	39,060	55	31,143

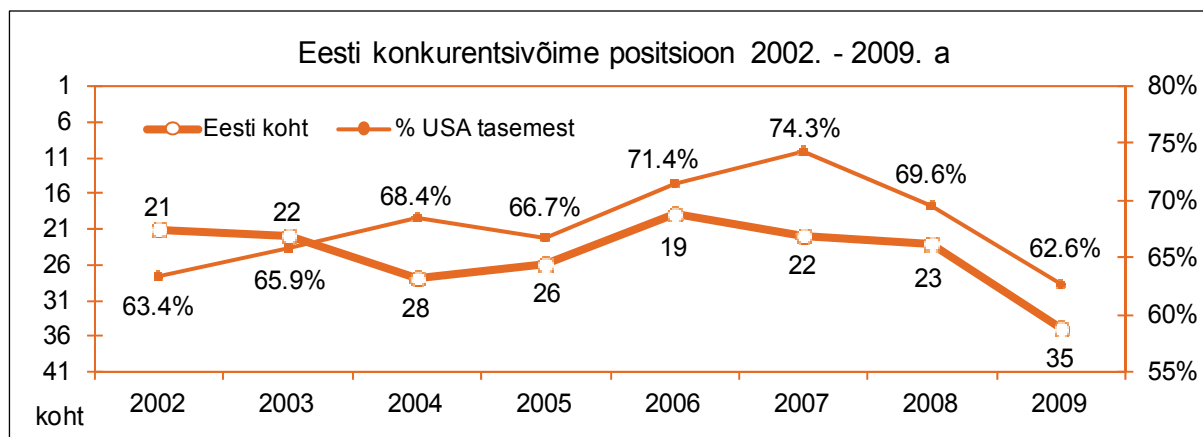
Toodust nähtub, et Eesti on IMD 2009. aasta edetabelis 57 riigi võrdluses 35. kohal. Võrreldes eelmise aastaga on Eesti langedanud 12 koha võrra. Eestist on möödunud

Belgia, Tšiili, Tai, Tšehhi, India, Korea, Sloveenia, Leedu ja Portugal. Samuti on uustulnuk Katar paiknenud Eestist ettepoole. Eestil on langusi (ja tõuse) ka varem olnud,

kuid käesolev langus (12 kohta) on kõigi aegade suurim. Languse põhjusi on kaks: ühelt poolt hindamise aluseks võetavate näitajate (nii statistiliste kui ka küsitlustulemuste) halvenemine Eestis ja teiselt poolt mitmete (meist mööda läinud) riikide konkurentsivõime tugevnemine. Eesti konkurentsivõime USA suhtes oli 2008. a edetabelis hinnatud 69,6%ga ja nüüd (2009)

62,6%. Eelmise aasta näitaja säilitamise korral oleksime tänavuses edetabelis olnud 27. kohal, st langus oleks olnud 4 kohta. Seega valdav osa (8 kohta) langusest on põhjustatud Eesti oma võimekuse langusest.

Eesti konkurentsivõime positsiooni muutumist perioodil 2002–2009 näitab järgneval joonisel:

Jooniselt nähtub, et kõrgeim koht edetabelis on Eestil olnud 2006. aastal (19.) ja kõrgeim konkurentsivõime näitaja (74,3% USA suhtes) on olnud 2007. aastal. Nende aastate konkurentsivõime arvestamise aluseks on olnud vastavalt 2005. a ja 2006. a statistilised näitajad, mil Eestis valitses kõrgkonjunktuur (kinnisvarabuum).

2009. a üldedetabelist saab teha veel järgmised järeldused:

- USA majandus on endiselt konkurentsivõimelisim maailmas, nii nagu kõigil eelnevatel aastatel vaatlusperioodi jooksul. USA on mitmekülgsest konkurentsivõimeline, kuid eriti kõrgelt on arenenud USA infrastruktuur ja majanduse seisund. Viimane saab palju punkte juba üksnes suuruse (mahu) arvel. Olgu märgitud, et USA sisemajanduse koguprodukt on ligikaudu veerand kogu maailma vastavast näitajast.
- Kuna IMD hindab riikide konkurentsivõimet väga laiapõhjaliselt (üle 300 indikaatori) ja kõrged tulemused mitmes valdkonnas (näit. infrastruktuur) on pikaajalise arengu tulemus, siis konkurentsivõime edetabeli tipp on läbi aastate olnud suhteliselt

stabiilne. Näiteks 2001. a edetabeliga võrreldes on riikide TOP 10st tänaseks välja kukkunud vaid 2 riiki – Luksemburg ja Iirimaa. Neid on asendanud seal Taani ja Austraalia. Võrreldes eelmise aastaga on TOP 10s toimunud üks muutus – Luksemburg on asendunud Soomega.

Konkurentsivõimeliste riikide TOP 10 on järgmine:

2001. a	2008. a	2009. a
USA	USA	USA
Singapur	Singapur	Hongkong
Soome	Hongkong	Singapur
Luksemburg	Šveits	Šveits
Holland	Luksemburg	Taani
Hongkong	Taani	Rootsi
Iirimaa	Austraalia	Austraalia
Rootsi	Kanada	Kanada
Kanada	Rootsi	Soome
Šveits	Holland	Holland

- 2009. a edetabeli suurimad **tõusjad** (võrreldes 2008. aastaga) on Jordaania (+9 kohta), Soome (+6 kohta), Leedu, Jaapan, Lõuna-Aafrika Vabariik (kõik +5 kohta) ning Mehhiko ja Korea (mõlemad +4 kohta). Suuremate **langejate** edetabelit juhib Eesti (langus 12 kohta), järgnevad Kolumbia, Kreeka ja Taiwan (kõik 10 kohta), Rumeenia (9 kohta), Iirimaa, Luksemburg, Ungari ja Jordaania (kõik 7 kohta) ning Hispaania (6 kohta).
- Euroopa Liiduga peale 2004. a liitunud riikidest (12) on IMD aastaraamatus 2009. aastal esindatud 9 riiki. Nende arvestuses on esikohal Tšehhi (28.), järgnevad Leedu (31.), Sloveenia (32.), Slovakkia (33.), Eesti (35.), Bulgaaria (38.), Poola (44.), Ungari (45.) ja Rumeenia (54.). Eelmisel aastal kuulus Eestile EL uute liikmesriikide arvestuses esikoht.
- IMD poolt konkurentsivõime hindamisega haaratud 57 riigist kõige nõrgemateks osutusid tänavu (tagantpoolt alates) Venezuela, Ukraina, Argentiina, Rumeenia, Horvaatia ja Kreeka. Viimasel kohal oleva Venezuela konkurentsivõime moodustab USA vastavast näitajast 39,1% (aasta varem veelgi vähem – 31,1%).

Lisaks üldedetabelile koostas IMD ka tänavu riikide konkurentsivõime kohta mitu alam-edetabelit: kaks elanike arvu, kaks majandusliku arengutaseme (SKP) ja kolm territoriaalse tunnuse alusel. Alamedetabelite analüüsist nähtub järgmist:

- **Väikeste** (alla 20 miljoni elanikuga) riikide grupis (28 riiki) juhivad Hongkong, Singapur, Šveits, Taani, Rootsi ja Soome. Eestile kuulub selles grupis Portugali järel 22. koht. Suure arvu “väikeste” riikide kuu-

lumine üldedetabelis TOP 10ne hulka näitab, et mõõdukas (väike) rahvaarv pigem soosib kui takistab riigil olla konkurentsivõimeline. Võib-olla tuleb väikestele riikidele kasuks suurem paindlikus, aga ka suurem ambitsioonikus (motiveeritus).

- **Suurte** (üle 20 miljoni elanikuga) riikide arvestuses on esikolmik järgmine: USA, Austraalia ja Kanada.
- **Majanduslikult enam arenenud** (SKP inimese kohta üle 20 tuhande USD) riikide konkurentsivõime alamedetabelit juhib USA, järgnevad Hongkong, Singapur, Šveits, Taani ja Rootsi. **Vaesemete riikide** (SKP inimese kohta alla 20 tuhande USD) grupis on teistest konkurentsivõimelisemad Malaisia, Hiina, Taiwan, Tšiili, Tai ja Korea. Eestile kuulub selles grupis tänavu 10. koht.
- **Territoriaalse tunnuse** järgi moodustatud Euroopa-Lähis-Ida-Aafrika riikide grupis on 35 riiki ning konkurentsivõime poolest on nende hulgas esikohal Šveits, järgnevad Taani, Rootsi, Soome, Holland, Norra ja Luksemburg. Eestile kuulub selles arvestuse 21. koht (eelmisel aastal 13. koht). Aasia-Vaikse Ookeani grupi eesotsas on Hongkong, Singapur, Austraalia, Uus-Meremaa, Jaapan ja Malaisia. Ameerika grupis juhivad USA, Kanada ja Tšiili.

2.2. Riikide järjestus konkurentsivõime faktorite lõikes

IMD metoodika kohaselt ühendatakse iga riigi kohta kogutud informatsioon esimesel etapil 20 allfaktoriks ja teisel etapil viimased omakorda 4ks faktoriks. IMD Aastaraamat annab lisaks üld- ja alamedetabelitele ülevaate ka riikide positsioonidest kõigi faktorite (4) ja allfaktorite (20) lõikes. Nendeks faktoriteks on:

Majanduse seisund, mis näitab kuidas aruandeaastal arenes riigi majandus. Faktor iseloomustab siseriikliku majanduse olukorda, rahvusvahelise kaubanduse arengutaset, välismaiste otseinvesteeringute mahutu, tööhõive olukorda riigis ning hindade taset. Majanduse seisundi hindamiseks kasutas IMD tänavu 82 kriteeriumit (näitajat).

Valitsuse (töö) tõhusus, mis näitab, mil määral valitsuse tegevus on kooskõlas riigi konkurentsivõime edendamise huvidega. Arvestatakse riigieelarve tasakaalustatust, maksude taset, riigi institutsioonide arengutaset ja teisi ettevõtluse arengut soodustavaid tingimusi. Faktori kvantitatiivse väärtuse arvutamiseks kasutas IMD tänavu 70 kriteeriumit.

Äritegevuse efektiivsus, mis iseloomustab, kuidas innovaatselt, kasulikult ja usaldusväärset (vastutustundlikult) ettevõtet tegevad. Arvestatakse tootlikkuse taset riigis, tööturu olukorda, ettevõtete juhtimise kogemusi, majanduse valmisolekut vastu seista globaalsetele mõjutustele jne. Arvesse võeti tänavu kokku 67 erinevat näitajat.

Infrastruktuuri faktor näitab, mil määral riigi baas-, tehnoloogiline ja teaduslik infrastruktuur ning inimressursid vastavad äri-sektori vajadustele. Selle faktori puhul lähevad arvesse infrastruktuuri seisundit, samuti tervishoidu ja keskkonda iseloomustavad statistilised näitajad ja ettevõttejuhtide küsitluse tulemused. Kokku võeti tänavu arvesse 110 kriteeriumit.

Alljärgnevas tabelis on ära toodud riikide positsioonid (kohad) edetabelites, mis on moodustatud konkurentsivõime faktorite alusel (riigid on seejuures reastatud nende positsiooni järgi konkurentsivõime üldedetabelis).

Riikide positsioonid edetabelites, mis on koostatud konkurensifaktorite lõikes 2009. aastal

Riik	Koht üldjärjestuses	Majanduse seisund	Valitsuse tõhusus	Äritegevuse efektiivsus	Infrastruktuur
USA	1	1	20	16	1
Hongkong	2	3	2	1	19
Singapur	3	8	1	4	8
Šveits	4	13	3	3	4
Taani	5	23	4	2	6
Rootsi	6	20	10	6	2
Austraalia	7	15	8	7	12
Kanada	8	16	9	9	7
Soome	9	40	6	5	3
Holland	10	7	14	8	11
Norra	11	19	11	10	10
Luksemburg	12	4	16	15	17

Riik	Koht üldjärjestuses	Majanduse seisund	Valitsuse tõhusus	Äritegevuse efektiivsus	Infrastruktuur
Saksamaa	13	6	27	19	9
Katar	14	5	5	24	30
Uus-Meremaa	15	30	7	21	21
Austria	16	18	24	12	13
Jaapan	17	24	40	18	5
Malaisia	18	9	19	13	26
Iirimaa	19	37	12	17	22
Hiina	20	2	15	37	32
Suurbritannia	21	11	30	28	16
Belgia	22	10	37	23	15
Taiwan	23	27	18	22	23
Israael	24	38	23	20	18
Tšiili	25	35	13	14	36
Tai	26	14	17	25	42
Korea	27	45	36	29	20
Prantsusmaa	28	17	46	42	14
Tšehhi	29	25	31	36	25
India	30	12	35	11	57
Leedu	31	36	25	35	29
Sloveenia	32	21	38	39	27
Slovakkia	33	34	34	26	37
Portugal	34	42	29	43	24
Eesti	35	48	22	41	28
Kasahstan	36	44	21	34	44
Peruu	37	22	41	33	49
Bulgaaria	38	26	28	47	43
Hispaania	39	46	43	45	31
Brasillia	40	31	52	27	46
Jordaania	41	53	32	44	40
Indoneesia	42	41	33	38	55
Filipiinid	43	51	42	32	56
Poola	44	39	44	50	39
Ungari	45	33	50	52	33
Mehhiko	46	28	45	46	50
Türgi	47	54	48	31	45
Lõuna-Aafrika Vabariik	48	56	26	30	54
Venemaa	49	49	39	54	38
Itaalia	50	47	54	48	34
Kolumbia	51	50	47	40	51
Kreeka	52	52	53	49	35
Horvaatia	53	43	51	55	41
Rumeenia	54	32	49	56	53
Argentiina	55	29	57	57	47
Ukraina	56	55	56	53	48
Venezuela	57	57	55	51	52

Tabelis toodud andmetest saab teha mitmeid olulisi järeldusi riikide konkurentsivõime tugevate ja nõrkade külgede kohta. Alljärgnevalt toome mõned olulisemad tähelepanekud:

- Majanduse seisundi poolest (lähtudes IMD kriteeriumitest) on 6 edukamat riiki USA, Hiina, Hongkong, Luksemburg, Katar ja Saksamaa. Neist 5 olid 6 edukama majandusega riigi hulgas ka eelmisel aastal. Vaid Singapur tõrjuti esikuuikust välja, ja seda uustulnuka Katari poolt. Toodust nähtub, et IMD metoodika alusel võivad majanduse seisundi poolest konkurentsivõimelised olla nii suured kui ka väikesed riigid, sest arvesse võetakse rida näitajaid, mis on arvestatud ühe elaniku kohta või siis suhtena SKPsse. Samas tuleb nõustuda, et majandusliku mõju poolest ülejäänud maailmale on silmapaistvad just kolm suurt: USA, Hiina ja Saksamaa.

- Valitsuse tööd on kõige tõhusamaks hinnatud Singapuris, kellele järgnevad Hongkong, Šveits, Taani, Katar ja Soome. Kõik suhteliselt väikesed riigid. Siit järeldub, et väikeste riikide üheks eeliseks on tegasus valitsused. Nähtavasti on väikeste riikide juhtimine lihtsam, vähem bürokraatlik. Eelkõige käib see institutsionaalse raamistiku kohta. Kõige ebaefektiivsemad valitsused on (tagantpoolt alates) Argentiinal, Ukrainal, Venezuelal, Itaalia ja Kreekal. Kõik, peale Kreeka, olid edetabeli lõpus ka eelmisel aastal, millest nähtub, et tõhusa valitsuse loomine ei ole lihtsalt (lühikese ajaga) saavutatav.

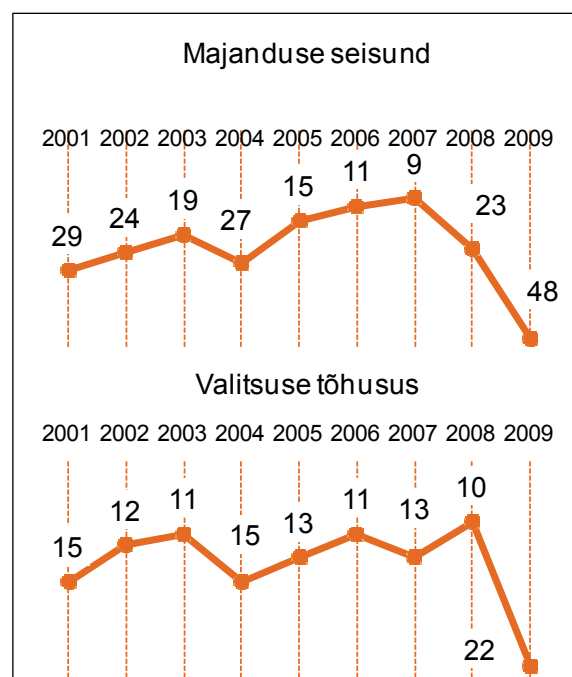
- Äritegevuse efektiivsuse poolest on IMD edetabeli 6 edukamat riiki 2009. aastal: Hongkong, Taani, Šveits, Singapur, Soome ja Rootsi. Uued riigid (võrreldes eelmise aastaga) esikuuikus on Singapur, Soome ja Rootsi. Äritegevust hinnatakse efektiivseks kui riigis on kõrge tootlikkus, paindlik tööturg, arenenud finantsturud jne. Nendele nõuetele ei vasta (või vastavad kõige vähem) Argentiina (57. koht), Rumeenia (56. koht), Horvaatia (55. koht), Venemaa (54. koht) ja Ukraina (53. koht).

- Infrastruktuuri arengutasemelt juhib edetabelit USA, kes on sellel kohal olnud kõikidel vaatlustel. USAle järgnevad Rootsi, Soome, Šveits, Jaapan ja Taani. Kõikide nende riikide ühistunnuseks on kõrge elutase, st tegemist on rikaste riikidega. Et see nii on, näitab asjaolu, et edetabeli lõppu on jäänud India (57. koht), Filipiinid (56. koht), Indoneesia (55. koht), Lõuna-Aafrika Vabariik (54. koht) ja Rumeenia (53. koht).

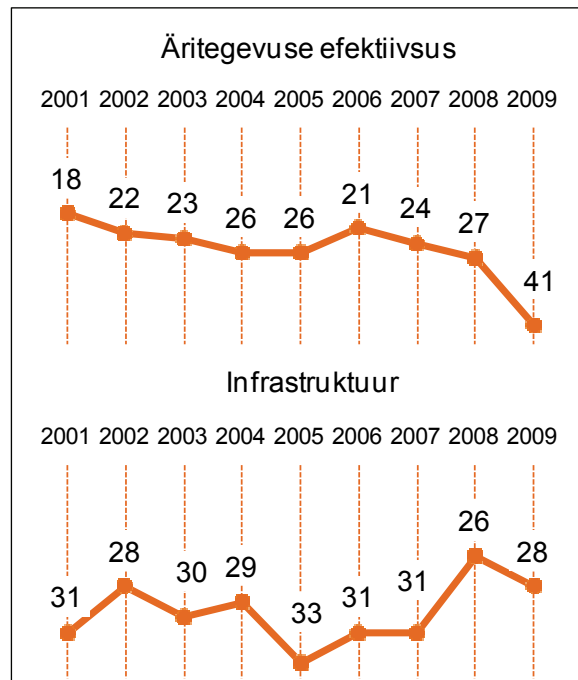
Eesti kohta võib öelda järgmist:

- Majanduslikult ebaedukas aasta (2008. a vähenes SKP 3,6%) on langetanud Eesti positsiooni kõigi 4 konkurentsifaktori osas. Kõige suurem langus majanduse seisundi osas – 25 kohta ja kõige väiksem infrastruktuuri osas – 2 kohta. Endiselt on Eesti suhteliseks tugevuseks valitsuse tõhusus, mille poolest oleme 2009. a edetabelis 22. kohal.

- Eestist üldarvestuses konkurentsivõimelisemates riikides on **majanduse seisund** kõigis meist tugevam. Ligilähedaselt sama madal koht (Eestil 48. koht) edetabelis on veel Koreal, kelle majanduse seisund on hinnatud 45. kohaga, kusjuures konkurentsivõime üldarvestuses asub riik 27. kohal. Kiita pole ka Soome majandusseisund – see on saanud 40. koha (riik on üldjärjestuses 9s).

- Eestist üldarvestuses konkurentsivõimelisematest riikidest on valitsuse töö tõhususe poolest meist (22 koht) tagapool 14 riiki, nende hulgas Saksamaa, Austria, Jaapan, Suurbritannia, Belgia jne.
- **Äritegevuse efektiivsuse** poolest on Eestist (41. koht) tagapool meist üldarvestuses konkurentsivõimelisematest riikidest vaid Portugal.
- **Infrastruktuuri** arengutasemelt on Eestist üldarvestuses konkurentsivõimelisematest riikidest meist kehvema infrastruktuuriga 6 riiki, nende hulgas Katar, Hiina, Tai, India ja Slovakkia.

3. EESTI MAJANDUSE KONKURENTSIVÕIME ISELOOMUSTUS EUROOPA LIIDU LIIKMESRIIKIDE VÕRDLUSES

Valdav osa Eesti väliskaubandusest toimub teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega. Seetõttu on Eesti jaoks oluline olla ja püsida konkurentsivõimelisena eelkõige just Euroopa Liidu sees. Käesolevas peatükis tutvustamegi Eesti konkurentsivõimet teiste EL liikmesriikide võrdluses. Ühelt poolt teeme seda, kasutades IMD konkurentsivõime hindamise koondtulemusi (EL liik-

mesriikide kohad IMD edetabelis), teiselt poolt tutvustame EL liikmesriikide statistilisi andmeid, mida nende konkurentsivõime hindamisel IMD kasutas.

Võrdlusesse on kaasatud 24 EL liikmesriiki. Kolm liikmesriiki – Malta, Küpros ja Läti Lausanne'i IMD konkurentsivõime projektis ei osale.

EL liikmesriikide kohad ja konkurentsivõime indeksid IMD edetabelis

Koht EL arvestuses 2009	Riik	2009		2008	
		Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime USA suhtes (USA=100)	Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime USA suhtes (USA=100)
1	Taani	5	91,74	6	83,85
2	Rootsi	6	90,52	9	82,46
3	Soome	9	88,37	15	75,03
4	Holland	10	87,76	10	80,48
5	Luksemburg	12	86,27	5	84,41
6	Saksamaa	13	83,51	16	74,74
7	Austria	16	79,29	14	75,03
8	Iirimaa	19	76,96	12	77,64
9	Suurbritannia	21	76,07	21	71,90
10	Belgia	22	75,97	24	68,75
11	Prantsusmaa	28	68,07	25	66,01
12	Tšehhi	29	66,76	28	62,25
13	Leedu	31	64,88	36	56,23
14	Sloveenia	32	64,64	32	57,90
15	Slovakkia	33	63,91	30	59,37
16	Portugal	34	62,59	37	54,66
17	Eesti	35	62,57	23	69,65
18	Bulgaaria	38	58,99	39	51,39
19	Hispaania	39	57,85	33	57,52
20	Poola	44	53,93	44	47,99

Koht EL arvestuses 2009	Riik	2009		2008	
		Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime USA suhtes (USA=100)	Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime USA suhtes (USA=100)
21	Ungari	45	53,92	38	52,93
22	Itaalia	50	52,06	46	46,92
23	Kreeka	52	50,78	42	48,76
24	Rumeenia	54	46,95	45	47,55
EL liikmesriikide keskmine		28,2	69,4	26,3	64,7

Tabelist toodust saab teha mitmeid järeldusi:

- Euroopa Liidu liikmesriikide konkurentsivõime on vägagi erinev. IMD 2009. aasta edetabelis kuuluvad EL liikmesriikidele kohad 5.st (Taani) 54.ni (Rumeenia). EL riikide keskmine koht on tänavu 28,2, mis on ligi kahe koha võrra halvem kui eelmisel aastal.
- Mis puutub EL liikmesriikide konkurentsivõimesse USA suhtes, siis see on samuti väga erinev: Taani 91,74%st kuni Rumeenia 46,95%ni. Keskmine näitaja on tänavu 69,4%, mis on ligi 5%punkti kõrgem kui eelmisel aastal. Oletatavasti on positiivse nihke taga eelkõige USA enda võimekuse langus (võrreldes eelmise aastaga).
- Tabelist nähtub, et kõrge konkurentsivõimega torkavad tabelis silma Põhjamaad, kellele kuuluvad 3 esimest kohta. Teatud üldistusega võib konstateerida, et tabeli esimeses pooles asub üldse valdav osa EL n-ö vanadest liikmetest (Luksemburg, Saksamaa, Austria, Suurbritannia, Belgia, Prantsusmaa). EL uusliikmed, seevastu, asetsevad Euroopa Liidu arvestuses tabeli teises pooles. Uute liikmesriikide edetabelit juhib

tänavu Eesti asemel Tšehhi, kellele järgnevad Leedu, Sloveenia, Slovakkia ja Eesti. Uutele liikmetele “lohutuseks” on kaks vana EL liiget (Itaalia ja Kreeka), samuti edetabeli autsaiderid.

- Eestile kuulub EL liikmesriikide arvestuses tänavu 17. koht, mis on 7 võrra halvem kui eelmisel aastal. Eestist on möödunud Belgia, Prantsusmaa, Tšehhi, Leedu, Sloveenia, Slovakkia ja Portugal.

Järgnevad osad (3.1, 3.2, 3.3, ja 3.4) keskenduvad Eesti konkurentsivõime positsiooni üksikasjalisemale iseloomustamisele võrdluses teiste EL liikmesriikidega. Teeme seda konkurentsifaktorite lõikes: majanduse seisund, valitsuse tõhusus, äritegevuse efektiivsus ning infrastruktuur.

3.1. Majanduse seisund

Majanduse seisundit iseloomustavad näitajad on IMD meetodika kohaselt koondatud viide gruppi: siseriiklik majandus, rahvusvaheline kaubandus, välisinvesteeringud,

tööhõive ja hinnad. IMD kasutab tänavu majanduse seisundi hindamiseks 82 kriteeriumit, millest 36 on statistilised näitajad. Viimastest on käesolevas töös tehtud valik.

EL liikmesriikide positsioonid IMD edetabelis majanduse seisundi komponentide lõikes 2009. aastal

Koht EL arvestuses 2009	Riik	Siseriiklik majandus	Rahvusvaheline kaubandus	Välis-investeeringud	Tööhõive	Hinnad	Kokku majanduse seisund
1	Luksemburg	6	3	12	5	16	4
2	Saksamaa	3	9	6	30	13	6
3	Holland	10	12	11	11	23	7
4	Belgia	21	11	4	44	26	10
5	Suurbritannia	23	39	3	28	31	11
6	Prantsusmaa	13	35	5	43	29	17
7	Austria	11	27	19	15	37	18
8	Rootsi	26	22	10	35	24	20
9	Sloveenia	16	19	53	29	12	21
10	Taani	18	26	16	8	47	23
11	Tšehhi	38	15	28	20	40	25
12	Bulgaaria	37	21	15	27	35	26
13	Rumeenia	24	42	44	37	25	32
14	Ungari	53	32	7	52	19	33
15	Slovakkia	22	18	48	51	21	34
16	Leedu	36	31	41	33	36	36
17	Läti	42	41	21	31	41	37
18	Poola	32	36	45	39	27	39
19	Soome	19	54	39	32	39	40
20	Portugal	54	52	43	41	10	42
21	Hispaania	43	46	17	53	30	46
22	Itaalia	28	38	34	46	42	47
23	Eesti	57(24)*	23(10)	49(23)	24(6)	34(16)	48
24	Kreeka	35	55	42	49	32	52
EL liikmesriikide keskmine		27,8	29,5	25,5	32,6	28,7	28,1

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodust nähtub järgmist:

- EL liikmesriikide suhteliseks (IMD 57 riigi võrdluses) tugevuseks on välisinvesteeringud ja siseriiklik majandus (keskmised kohad vastavalt 25,5 ja 27,8). Võrdluses eelmise aastaga on EL kaotanud oma suhtelist tugevust rahvusvahelise kaubanduse ja välisinvesteeringute alal (keskmine koht rahvusvahelise kaubanduse osas oli mullu 23,9 ja välisinvesteeringute osas 21,7).

- Võrdlus riikide lõikes näitab, et majanduse seisundi poolest on ELis esikohal Luksemburg, kellele järgnevad Saksamaa, Holland ja Belgia. Kõik nad on majanduse seisundi arvestuses IMD edetabelis ka esimese 10 riigi hulgas.

- Komponentide lõikes on olukord järgmine: siseriiklik majandus on kõige konkurentsivõimelisem Saksamaal, rahvusvaheline

kaubandus Luksemburgis, välisinvesteeringud Suurbritannias, tööhõive Luksemburgis ja hinnad Portugalis.

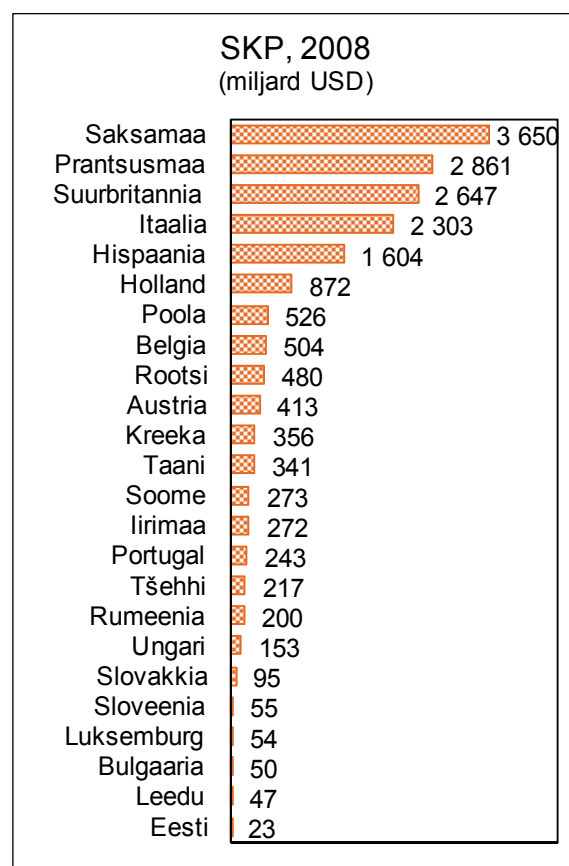
- Eesti positsioon EL riikide arvestuses on majanduse seisundi poolest täiesti ebarahuldav ja kõigi aegade halvim – 23. koht 24 riigi hulgas. Põhjuseks on suuresti asjaolu, et Eestis algas majanduslangus teistest EL

riikidest varem – juba 2008. aastal. Võrreldes eelmise aastaga on Eesti EL riikide arvestuses majanduse seisundi poolest langedud 13 kohta. Komponentide lõikes on Eesti suhtelisteks tugevusteks rahvusvaheline kaubandus (10. koht) ja tööhõive (16. koht).

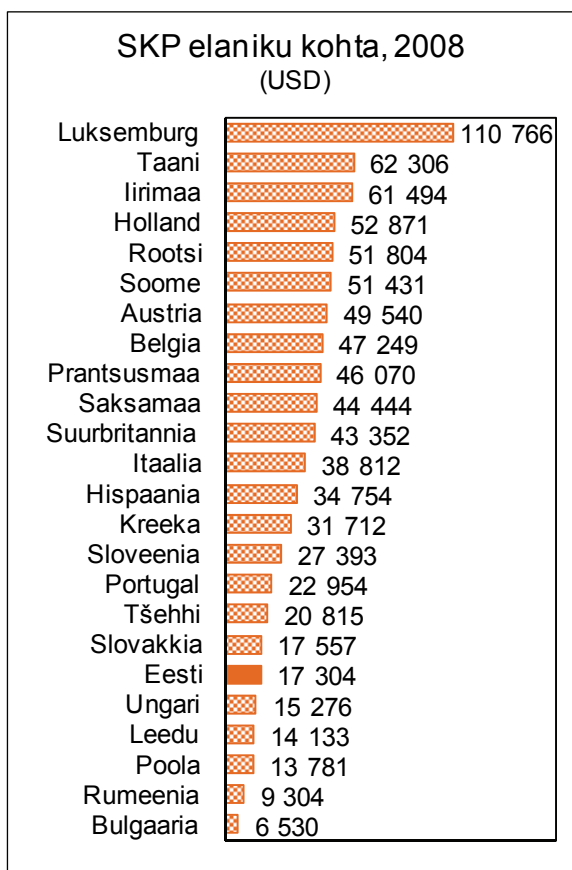
Alljärgnevalt iseloomustame EL liikmesriikide majanduse seisundit lähemalt (eelpoolnimetatud komponentide kaupa), kasutades selleks IMD Aastaraamatus 2009 toodud statistilisi andmeid. Alustame siseriikliku majandusega.

Siseriiklik majandus

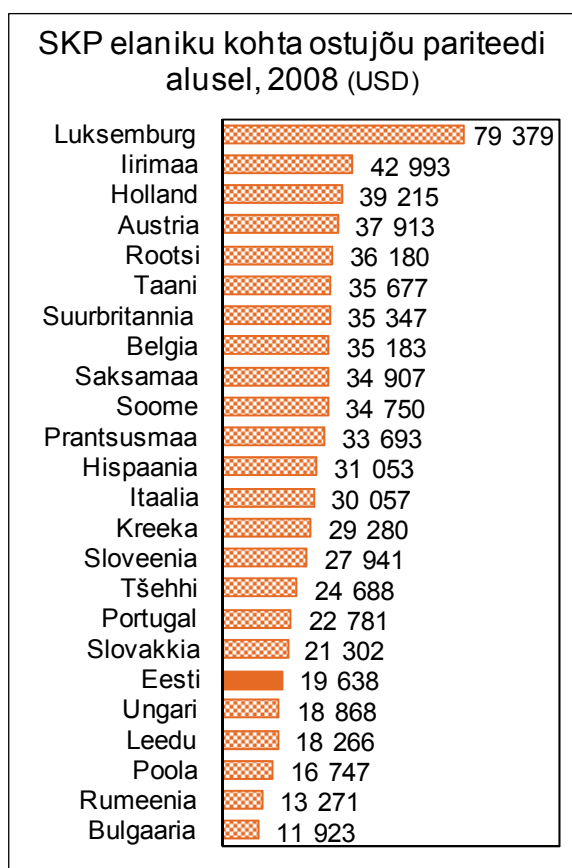
Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on riigi majandustegevuse kõige olulisemaks mahuliseks näitajaks, iseloomustades aasta jooksul loodud (toodetud) lisandväärtust turuhindades. Suurem majandus on eeliseks rahvusvahelises konkurents. Jooniselt nähtub, et EL liikmesriigid on SKP mahult väga erinevad, kusjuures suurim – Saksamaa majandus on väikseimast – Eesti majandusest ligi 160 korda suurem. Ainuüksi Saksamaa majanduskasv (SKP juurdekasv) 2008. a moodustas Eesti 14 aasta SKP mahu (2008. a). Saksamaale lisaks kuuluvad EL “suurte tegijate” hulka veel Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia ja Hispaania. Kokku annavad need riigid üle 70% EL riikide SKPst. Riikide järjestuses 2008. a olulisi muutusi ei toimunud, vaid Prantsusmaa möödus Suurbritanniast, Poola Belgiast, Soome Iirimaast ja Sloveenia Luksemburgist. EL uusliikmetest on suurema majandusega Poola, kellele kuulub EL riikide järjestuses 7. koht.

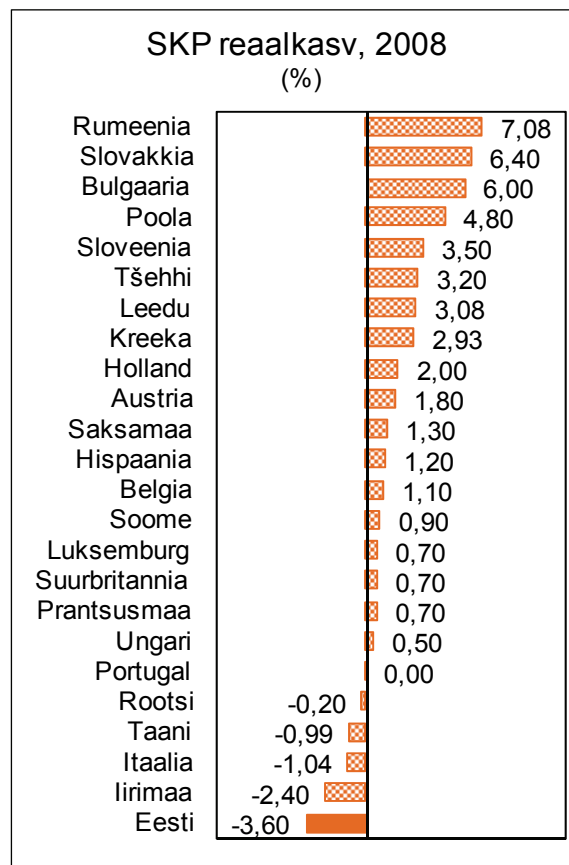

Pilt muutub oluliselt, kui võrrelda EL liikmesriike sisemajanduse kogutoodangu alusel, mis on **arvestatud elaniku kohta**. Selle olulise elutaseme näitajaga on EL riikide eesotsas väikesed ja keskmise suurusega Luksemburg, Taani, Iirimaa, Holland, Rootsi ja Soome. Kõigis nendes riikides on SKP tase elaniku kohta üle 50 tuh dollari aastas. Edetabeli teise poole moodustavad põhiliselt EL uusliikmed, nende hulgas on parim tulemus Sloveenial, kus SKP elaniku kohta oli 2008. aastal 27,4 tuh USD. Eestile kuulub riikide järjestuses tagantpoolt 6. koht 17,3 tuh USDga, mis omakorda on viimasel kohal oleva Bulgaaria vastavast näitajast 2,6 korda kõrgem. Eesti koht EL riikide arvestuses ei muutunud.

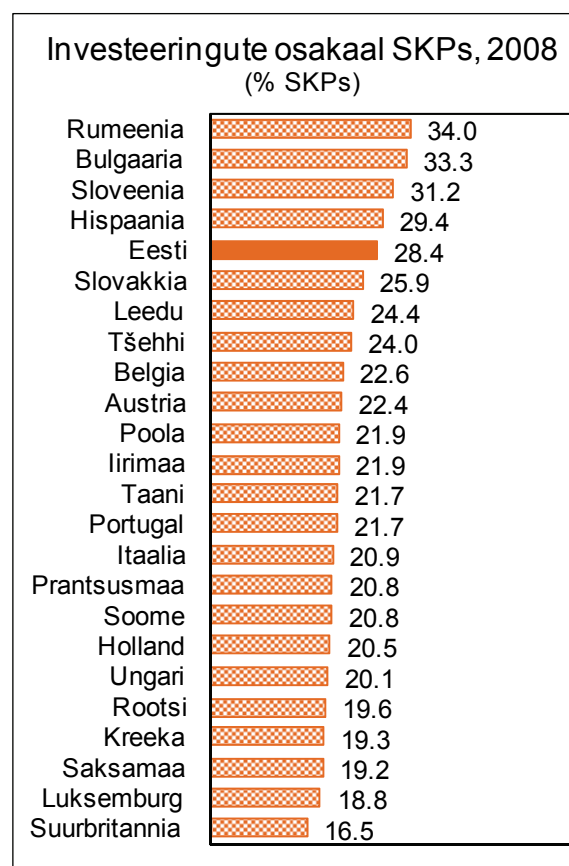
Riikide omavaheliseks võrdlemiseks sobib veelgi paremini sisemajanduse koguprodukt elaniku kohta, mis on korrigeeritud **riikidevahelise hinna ja valuutakursside erinevusega, seega välistab võrdlusest hinna mõju**. Selles võrdluses on riikidevahelised erinevused oluliselt väiksemad ja tulemused peegeldavad tõsemalt elutasemete erinevusi riigiti. Kui jätta kõrvale mõnevõrra erandlik Luksemburg, siis EL riikide võrdluses teisel kohal olev Iirimaa ületab viimasel kohal oleva Bulgaaria taset “vaid” vähem kui 4 korda. Eesti koht ostujõu pariteeti arvestades ei muutu (6. koht tagantpoolt), kuid suhe n-õ kallite riikidega (Luksemburg, Iirimaa, Holland jne) on muutunud Eesti kasuks. Eesti SKP PPP elaniku kohta (19638 USD) moodustab Soome vastavast näitajast (34750 USD) ligikaudu 57%.

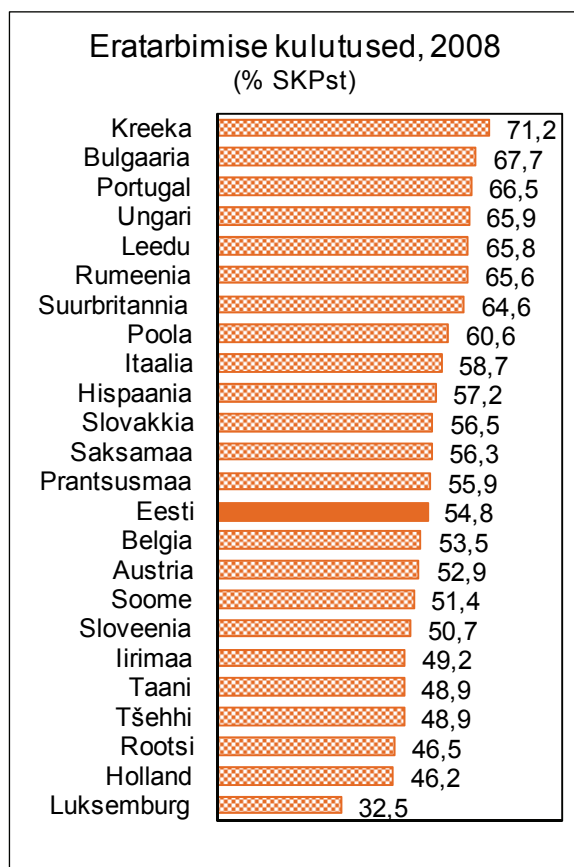
IMD meetodika võtab majanduse konkurentsivõime hindamisel arvesse ka mitmeid dünaamikanäitajaid, nende seas **SKP reaalkasvu**. Kui mitmel varasemal aastal oli Eesti SKP reaalkasvu poolest juhtriikide hulgas, siis 2008. aastal olime 3,6%se majanduslangusega EL liikmesriikide arvestuses viimasel kohal. Seejuures oli 2008. aasta EL liikmesriikidele tervikuna kehvem kui eelmine. Siis oli kõigil vaatluses osalenud EL liikmesriikidel majanduskasv positiivne ja 10 riigil koguni üle 5%. Jooniselt nähtub, et 2008. a majanduskasv oli kiirem uutes liikmesriikides, kus majanduse arengutase on madalam. Riikide tippu tõusis Rumeenia 7,1%ga, kellele järgnevad Slovakkia, Bulgaaria, Poola ja Sloveenia.

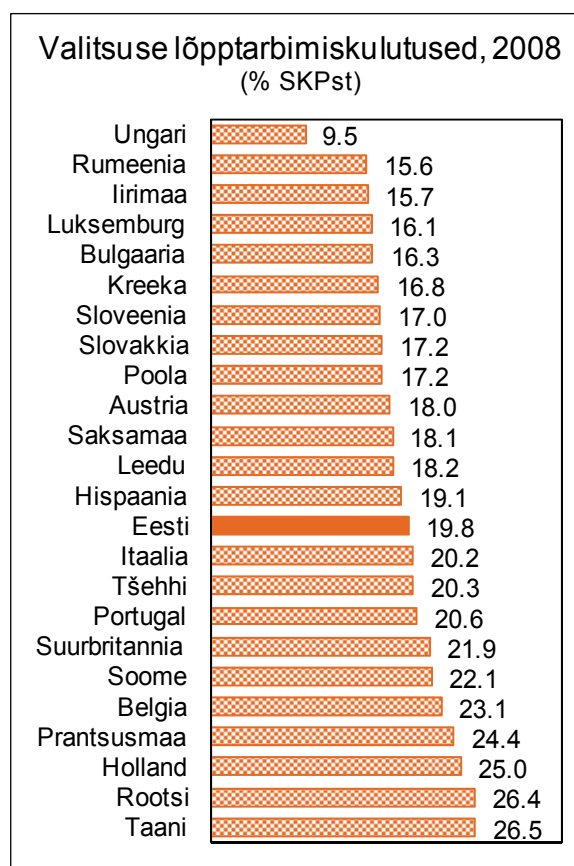
Riikide majandusi konkurentsivõime aspektist hinnates pöörab IMD tähelepanu ka **SKP tarbimise poolele**. IMD pikaajalised uuringud on näidanud, et majanduslikult eduka riigi tunnusteks on suhteliselt suured (u 25% SKPst) investeringud, mõõdukad valitsemiskulud (u 20%) ja optimaalsed eratarbimiskulutused (55%).

Jooniselt nähtub, et **investeringute** osakaalu poolest SKPs on EL liikmesriigid väga erinevad. Kõige suurem on kapitalikulutuste osakaal (2008) Rumeenial (34,0%) ja Bulgaarial (33,3%) ning kõige madalam Suurbritannial – 16,5%. Eesti asub pingereas 28,4%ga 5. kohal. See näitab, et investeeriti mõnevõrra vähem kui mitmel varasemal aastal (2006. aastal koguni 34%), kuid siiski enam-vähem rahuldaval tasemel. Suhteliselt rohkem investeerivad majanduslikult vähem arenenud riigid, mis tuleneb eelkõige suuremast investeerimisvajadusest.

Eratarbimiskulutuste osakaal SKPs on mitmetes EL liikmesriikides (Kreeka, Bulgaaria, Portugal, Ungari, Leedu jne) suhteliselt kõrge, ületades 60% taset. Valdavalt on see võimalik madalate valitsemiskulude ja mõne riigi puhul ka ebapiisavate investeerimiskulude tulemusel. Eesti tase (54,8%) on ligilähedane EL keskmisele ja optimaalsele. Eestiga enam-vähem võrdsel tasemel on eratarbimiskulutused Soomes, Austrias, Belgias, Prantsusmaal ja Saksamaal. Võrreldes eelmise, 2007. aastaga, on muutusi riikide järjestuses ja eratarbimiskulutuste osakaalus SKPst vähe. Eestis on eratarbimiskulutuste osakaal 3,1%punkti võrra tõusnud. Põhja-maadest jääb eratarbimiskulutuste osakaal 50% lähedusse ja osaliselt võib suhteliselt madalat taset seletada keskmisest kõrgemate valitsuse lõpptarbimiskulutustega.

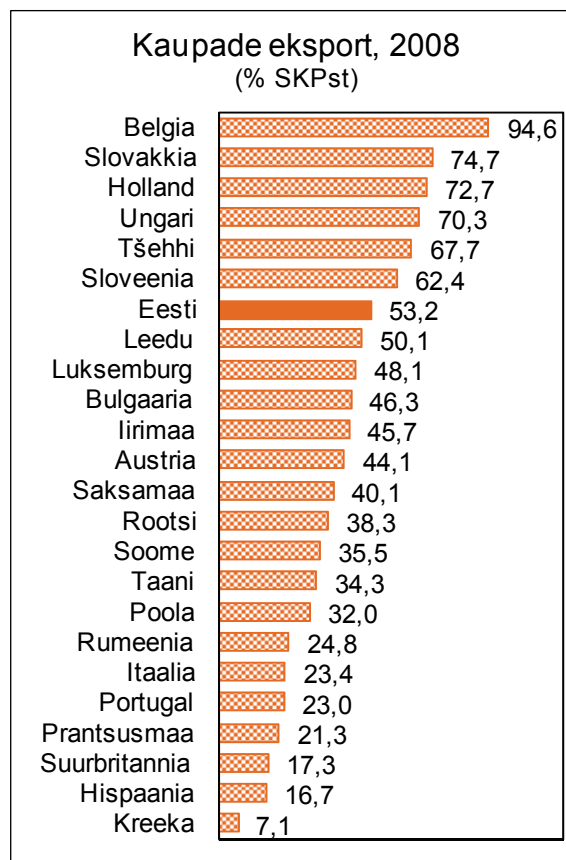
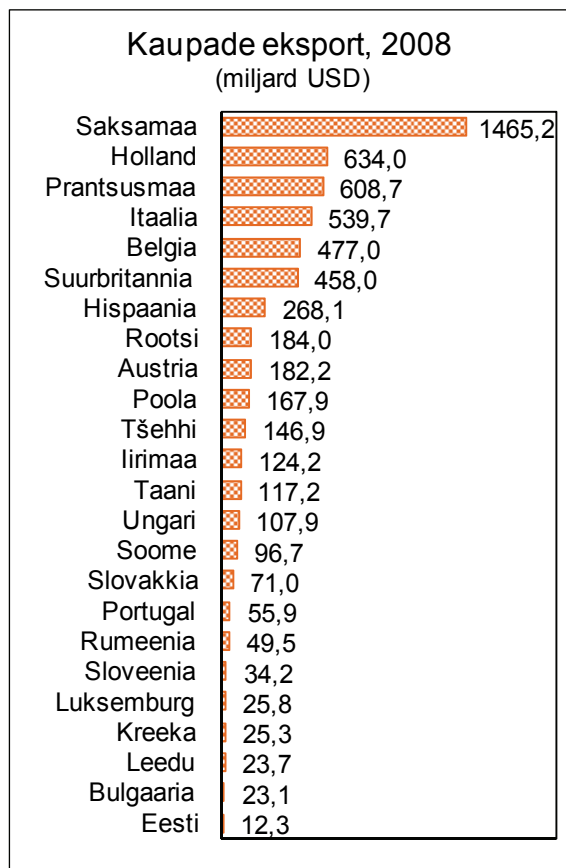
Valitsemissektori lõpptarbimiskulutuste osakaal SKPst on traditsiooniliselt kõrge Taanis, Rootsis, Hollandis, Prantsusmaal, Belgias ja Soomes. Kõikides nendes riikides on kulutuste tase enam kui 20% SKPst, ning Taanis koguni 26,5%. Samad riigid olid suurimad kulutajad ka eelmisel aastal. Osaliselt võib valitsuse lõpptarbimiskulutuste kõrget taset nendes riikides seletada arenenud sotsiaalkindlustusega, mis on väga kulukas. Eesti kuulub EL liikmesriikide keskmiste hulka, kusjuures kulutuste tase on viimastel aastatel mõõdukalt tõusnud. IMD meetodika kohaselt valitsuse kõrged lõpptarbimiskulutused on riigi konkurentsivõimet alandavad, kuid üheselt seda öelda ei saa. Uuringud on näidanud, et paljuski sõltub hinnang sellest, kuidas riik eelarvevahendeid kasutab. Väga madalad valitsemiskulud seavad ohtu ettevõtluskeskkonna kvaliteedi (tööjõu haridustaseme, riigi haldussuutlikkuse, infrastruktuuri arengutaseme).

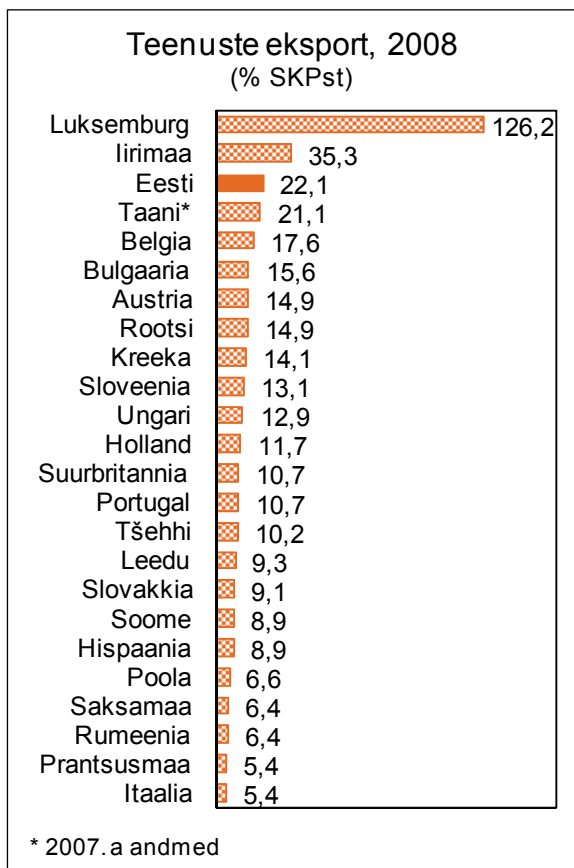
Rahvusvaheline kaubandus

Rahvusvaheline kaubandus on riigi rahvusvahelise konkurentsivõime oluline näitaja, iseloomustades riigi võimet müüa oma tooteid ja teenuseid rahvusvahelistel turgudel. IMD meetodika, arvestades riikide erinevat suurust, kasutab nende rahvusvahelise kaubanduse arengutaseme iseloomustamiseks lisaks mahtudele veel ka arengukiiruse ja efektiivsuse näitajaid. See asjaolu tuleb Eestile kasuks. Väliskaubanduse mahuliste näitajatega Eesti teiste EL liikmesriikidega konkureerida ei suuda.

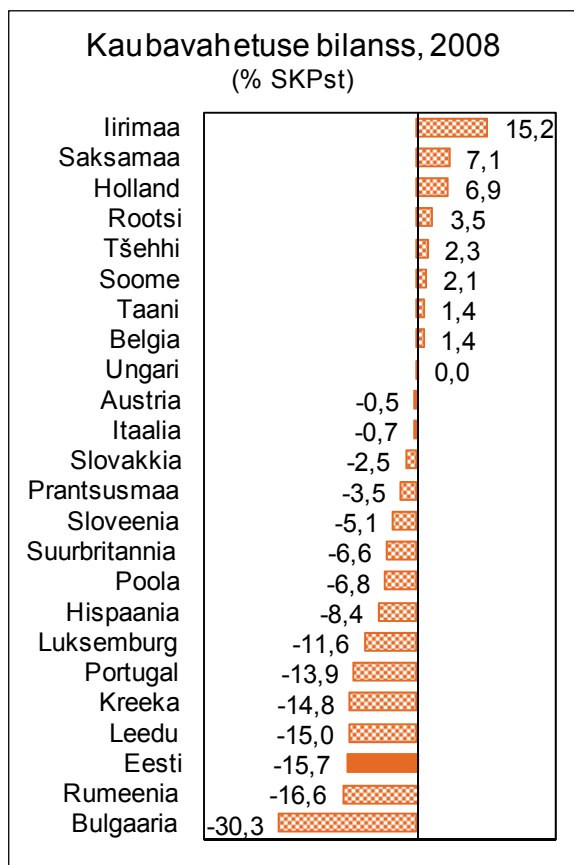
Kaupade ekspordi mahtu iseloomustavalt jooniselt nähtub, et Euroopa Liidu konkurentsilt suurim eksportija on Saksamaa, kelle edu teistele kohale tõusnud Hollandi ees on enam kui kahekordne. Summaliselt suured eksportijad on veel Prantsusmaa, Itaalia, Belgia ja Suurbritannia. Tähelepanuväärne on ekspordi maht sellistes, mitte just suurtes riikides, nagu Belgia ja Holland, millist asjaolu võib osaliselt seletada nende endise emamaa staatusega. Eesti majanduse väiksuse tõttu on Eesti IMD võrdluses osalenud EL riikidest kaupade ekspordimahult viimasel kohal. Eesti ekspordi maht (12,3 mil USD) moodustas 2008. aastal vaid 0,8% Saksamaa tasemest. See asjaolu teeb aga ekspordi arengu Eestis vähem sõltuvaks rahvusvahelise kaubanduse üldistest arengutrendidest.

“Õiglasema” pildi riigi võimest müüa oma toodangut rahvusvahelistel turgudel annab näitaja, mis väljendab kaupade **ekspordi osakaalu SKP suhtes**. Jooniselt nähtub, et selle näitaja alusel kuulub Eestile EL liikmesriikide arvestuses küllaltki kõrge 7. koht 53,2%ga. Edetabelit juhivad absoluutarvestuses viiendal kohal olev Belgia, kus ainuüksi kaupu (lisaks veel teenuseid) eksporditakse summas, mis moodustas 2008. aastal ligi 95% SKPst. Üle 50% moodustab kaupade ekspord SKP suhtes kokku 8s EL liikmesriigis. Riikide reastamisest nähtub, et kaupade ekspord suhtena SKPse on kõrge eelkõige väiksemates EL liikmesriikides, kus siseturg on piiratud, aga kodumaiste loodusressursside piiratuse tõttu on suur impordivajadus. Erandi moodustab Saksamaa, mida iseloomustab nii ekspordi suur maht kui ka selle kõrge osakaal SKP suhtes.

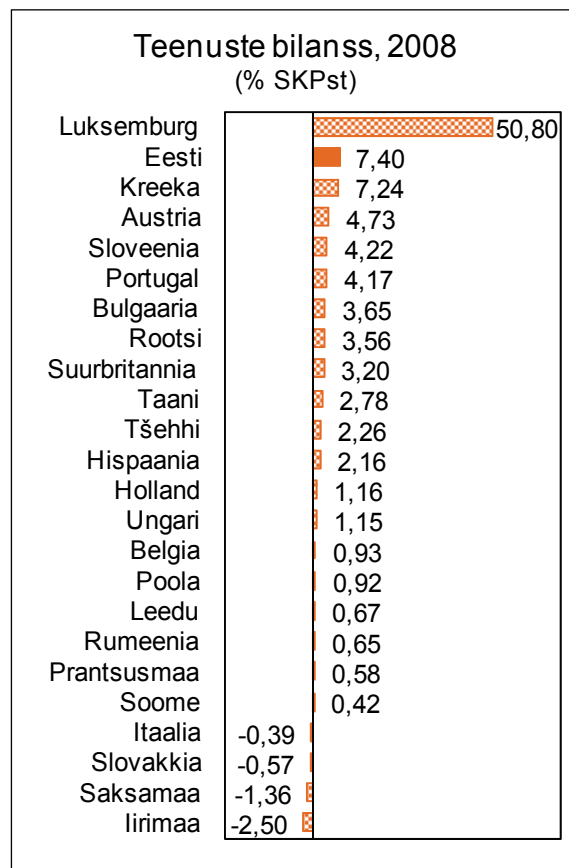
Riigi kõrge konkurentsivõime näitajaks on **teenuste eksport**. See hõlmab transpordi-, finants-, turismi-, side- ja muude teenuste ekspordi. Jooniselt on näha, et Eesti asub teenuste ekspordi suhtelise suuruse poolest EL liikmesriikide eesotsas – täpsemalt kolmandal kohal 22,1%ga SKP suhtes. Konkurentsilt on suhteliselt suurim teenuste eksportija Luksemburg ning teatavasti kuulub valdav osa sellest finantsteenustele. Eesti tugev positsioon teenuste ekspordi alal baseerub arenenud transiitveostel ning välituristide teenindamisel. Luksemburg on ainuke EL liikmesriik, kel teenuste eksport ületab mahult oluliselt (enam kui 2 korda) kaupade ekspordi. Eesti puhul moodustab teenuste eksport u 40% kaupade väljaveost. Eestil on potentsiaali teenuste ekspordi oluliselt suurendada ja laiendada selle nomenklatuuri (näit tervishoid, haridus).

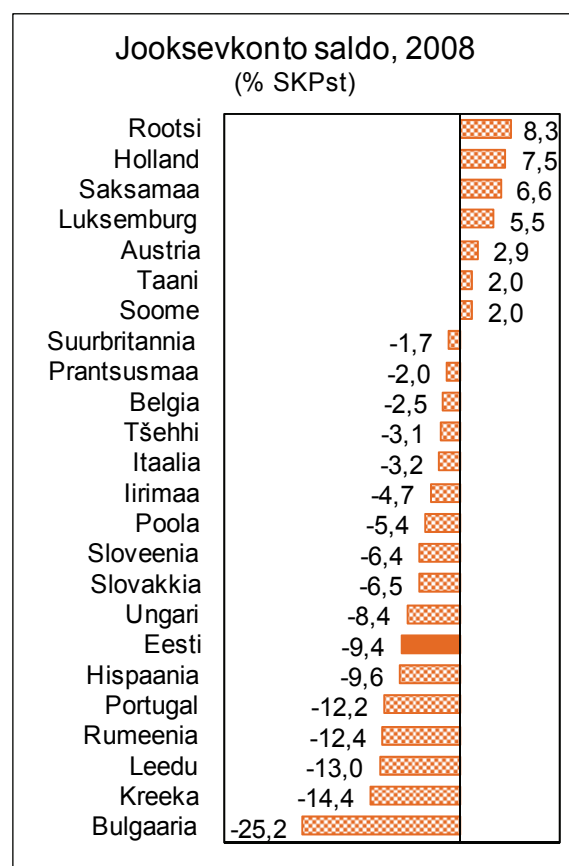
Riikide konkurentsivõime oluliseks näitajaks on **kaubavahetusbilanss**. Konkurentsivõimelised riigid suudavad teistest rohkem eksportida, mistõttu muude tegurite võrdsuse korral on edukatel riikidel väliskaubanduse saldo positiivne või vähemalt enam-vähem tasakaalus. Samas ei saa siinjuures arvestamata jätta riikide erinevat sõltuvust loodusressurssidest, eelkõige energiast, samuti riikide erinevat arengufaasi, välismaiste otseinvesteeringute sissevoolu jne. Jooniselt on näha, et 2008. aastal oli kaubavahetusbilanss positiivne vaid 8 riigil.

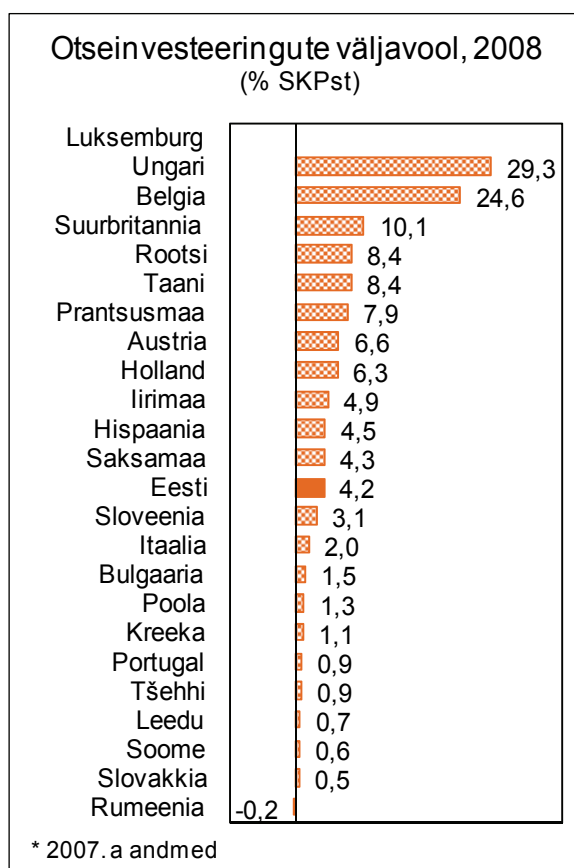
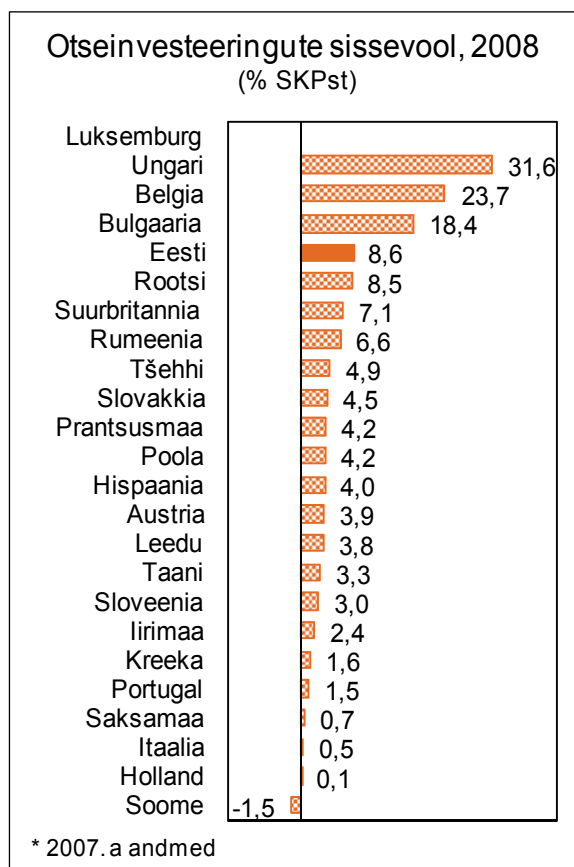
Kõige edukam oli taas Iirimaa, kus kaupade ekspordi-impordi ülejääk moodustas 15,2% SKPst. Positiivne saldo oli veel Saksamaal, Hollandil, Rootsil, Tšehhil, Soomel, Taanil ja Belgial. Eesti kaubavahetuse puudujääk 2008. aastal vähenes võrreldes eelmise aastaga, kuid oli 15,7%ga tagant kolmas. Põhjusteks on eksporditoodete madal lisandväärtus ja eksporditoodangu valmistamine suuresti imporditavast toorainest ning imporditud seadmetel.

Riikide välistasakaalu teiseks oluliseks komponendiks on **teenuste bilanss**. Selle näitaja osas on EL liikmesriikide tulemused oluliselt paremad kui kaupade osas. Tabelist nähtub, et 2008. aasta oli teenuste bilanss negatiivne vaid 4 riigil: Iirimaa, Saksamaal, Slovakkial ja Itaalia. Mitmed EL riigid (nende hulgas ka Eesti) parandavad teenuste positiivse bilansiga oma üldist välistasakaalu. Teenuste positiivse bilansiga paistavad 2008. aastal silma Luksemburg, Eesti, Kreeka ja Austria. Viimased kaks riiki suuresti tänu väliturismi arendamisele. Negatiivse teenuste bilansiga Saksamaa ja Iirimaa tasakaalustavad oma välistasakaalu positiivse kaubavahetusbilansiga.

Riigi välismajandussuhete tasakaalu iseloomustab kõige üldisemalt **jooksevkonto saldo**. IMD meetodika kohaselt hinnatakse jooksevkonto saldot suhtena SKPsse. Peale kaupade ja teenuste ekspordi-impordi peegeldab jooksevkonto veel tulu ja ülekannete riikidevahelist liikumist (ülekandeid). Jooniselt on näha, et EL liikmesriikidest suutis 2008. aastal positiivse jooksevkontoga lõpetada vaid 7 riiki: Rootsi, Holland, Saksamaa, Luksemburg, Austria, Taani ja Soome. Eesti on läbi aegade pidanud leppima selle näitaja osas negatiivse rolliga: 2008. aastal moodustas jooksevkonto negatiivne saldo 9,4% SKP suhtes. Veelgi halvemaks tuleb olukorda hinnata Bulgaarias, Kreekas, Leedus, Rumeenias, Portugalis ja Hispaanias. Võrreldes eelmise aastaga on Eesti jooksevkonto negatiivne saldo enam kui 4%punkti vähenenud.

Välisinvesteeringud

IMD kontseptsiooni kohaselt toetavad **välismaised otseinvesteeringud** riigi konkurentsivõimet, kiirendades kaasaegsete tehnoloogiate kasutuselevõttu, soodustades uute töökohtade loomist ja tootlikkuse tõusu. Samas on ka otseinvesteeringute väljavool riigi konkurentsivõime tugevuse näitajaks, väljendades koduettevõtete võimekust luua ettevõtteid (tütarfirmasid) teistes riikides.

Joonis **otseinvesteeringute sissevoolust** (SKP suhtes) näitab, et Eesti kuulus 2008. aastal välisinvestorite jaoks atraktiivsete riikide hulga. Eestist sai suhteliselt rohkem välismaiseid otseinvesteeringuid vaid Bulgaaria, Belgia ja Ungari. Võrreldes eelmise aastaga (10,7% SKPst) on Eesti 2008. aasta otseinvesteeringute osakaal SKPs natuke vähenenud (2,1%punkti). Toodud andmetest nähtub, et välismaiseid otseinvesteeringuid said üldse suhteliselt rohkem EL uued liikmesriigid, mis on ka loogiline, sest nende eeliseks on odav tööjõud. Eesti puhul tuleb veel märkida, et üle poole Eestisse 2008. aastal tehtud välismaistest otseinvesteeringutest oli reinvesteeringutest tulu.

Otseinvesteeringute väljavoolu aktiivsus seevastu on suurem vanadel EL liikmesriikidel. Jooniselt nähtub, et 2008. aastal juhib vastavat edetabelit küll Ungari, kuid kohe tulevad traditsiooniliselt intensiivseid välisinvesteeringuid tegevad riigid, nagu Belgia, Suurbritannia, Rootsi, Taani, Prantsusmaa, Austria ja Holland. Kõik nad investeerisid välisriikidesse enam kui 6% (Belgia koguni 24,6%) aasta sisemajanduse koguproduktist. Eesti välismaised otseinvesteeringud moodustasid 2008. aastal 4,2%, mis on 3%punkti vähem kui 2007. aastal.

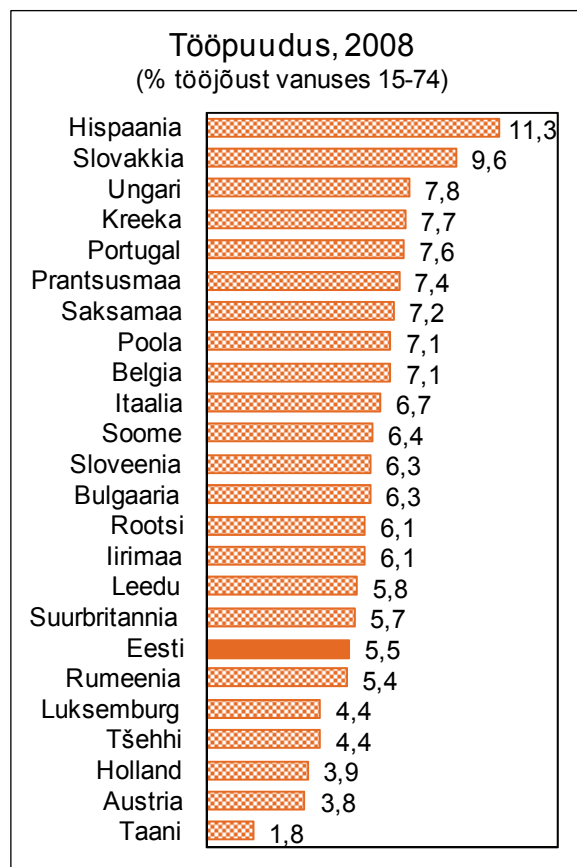
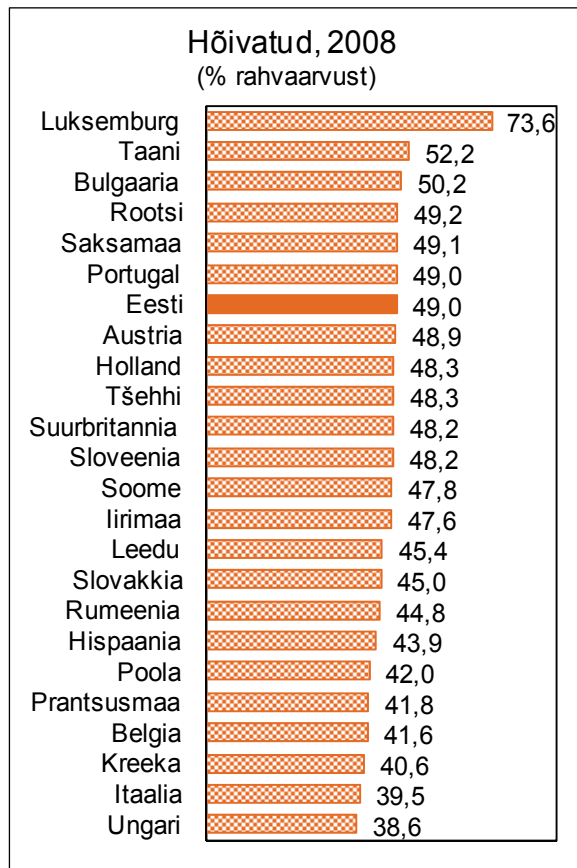
Kui vaadata riike otseinvesteeringute väljavoolu ja sissevoolu bilansi järgi, siis selgub, et 2008. aastal olid kõige suurema positiivse saldoga (väljavedu ületas sisseveo) EL liikmesriikidest Holland (6,2% SKPst), Taani (5,0%), Saksamaa (3,6%), Prantsusmaa (3,6%) ja Suurbritannia (3,0%). EL uued liikmesriigid on kõik peale Sloveenia (+0,1%) otseinvesteeringute saajad.

Tööhõive

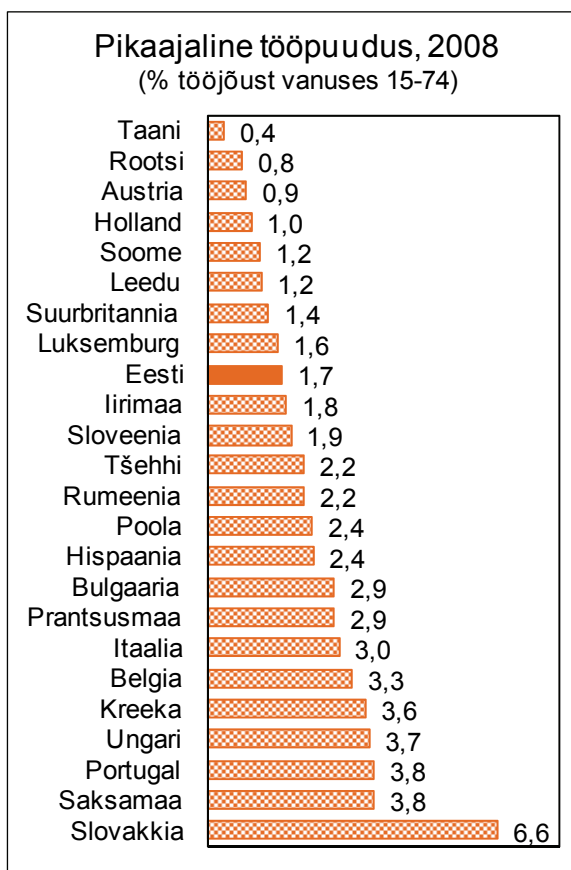
Tööturu seisundit hindab IMD konkurentsivõime seisukohalt positiivseks, kui see on piisavalt paindlik, et reageerida majanduses toimuvatele muutustele, rahuldab ettevõtete vajadusi kvalifitseeritud tööjõu ja oskustöölise järele ning on riigi poolt mõeldukalt reguleeritud. Riigi konkurentsivõime hindamisel kasutab IMD kaheksat tööhõivet iseloomustavat statistilist näitajat. Ruumipiidusel tutvustame siinjuures neist nelja.

Hõivatute osakaal rahvaarvus peegeldab rahvastiku tööalast aktiivsust ja kaasatud tööellu (näitab töötajate arvu suhet rahvaarvu). Jooniselt on näha, et inimkapitali kasutamine on riigiti väga erinev, seda küll suuresti töötuse määra erinevuse tõttu, kuid mitte ainult. Jättes kõrvale Luksemburgi, kus kasutatakse palju naaberriikidest tööl käivaid töötajaid, näeme, et hõivatute osakaal ulatub riigiti 52,2%st (Taani) kuni 38,6%ni (Ungari). Uutest EL liikmesriikidest on hõivatus kõige kõrgem Bulgaarias (50,2%), kellele järgneb Eesti (49%). Madala hõivega torkavad silma ka mitmed vanad EL liikmesriigid, eriti Lõuna-Euroopas asuvad Itaalia (39,5%) ja Kreeka (40,6%). Viimaste osas mõjutab näitajat eelkõige traditsiooniliselt madal tööhõive naiste hulgas. Eesti kui väikese rahvaarvu ja madala iibega riik peaks tege-ma kõik endast oleneva, et tõsta tööjõu osakaalu elanikkonnas.

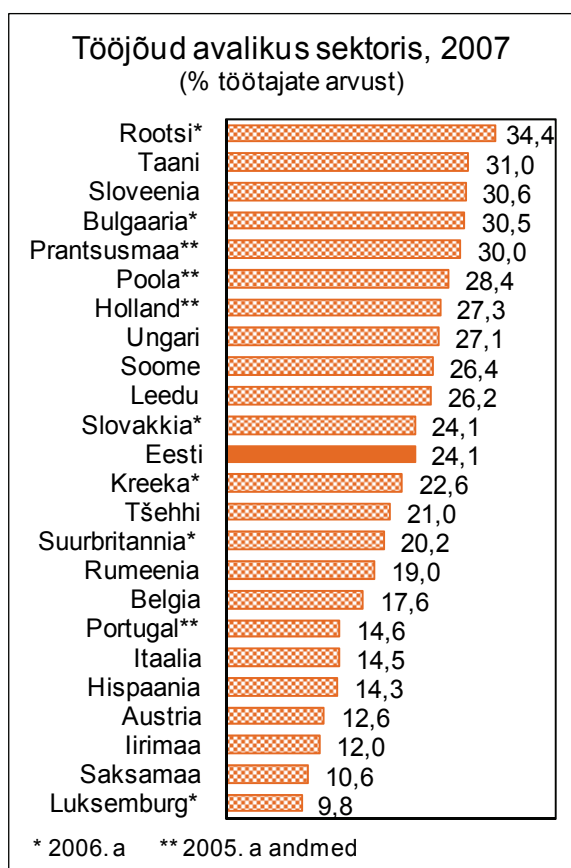
Mõnevõrra teisest aspektist iseloomustab tööturgu **tööpuuduse** (töötuse) näitaja. Tööpuudus pidurdab otseselt riigi majanduskasvu ja takistab heaolu paranemist. Töötuse määra mõõdetakse %na tööjõust. Suhteliselt soodne majandusolukord, mis püsis Euroopas veel 2008. aastal, hoidis tööpuuduse enam-vähem 2007. aasta tasemel. Toodust nähtub, et tööpuudus oli madalaim Taanis, kellele järgnevad Austria, Holland, Tšehhi ja Luksemburg – kõigil tööpuuduse määr alla 5%. Eesti asub rahuldaval 7. kohal (5,5%), kuid võrreldes 2007. a on näitaja 0,7%punkti võrra tõusnud. 2008. aastal oli 10s EL riigis töötuid üle 7% tööealisest rahvastikust (sama palju kui aasta varem).

Tööpuudusest veelgi negatiivsemaks hinnatakse **pikaajalist tööpuudust**. Uuringud on näidanud, et mida pikem on töötaja sunnitud töölt eemalolek, seda raskem on ta tagasipöördumine tööturule. Seepärast teevad arenenud riigi suuri pingutusi selle nimel, et pikaajaline tööpuudus püsiks võimalikult madal. Jooniselt on näha, et 2008. aastal on pikaajalise tööpuuduse suutnud hoida alla 2% taseme vähem kui pooled 24st vaatlusalusest riigist. Nende hulka kuulub ka Eesti 1,7%ga. Väga raske olukord pikaajalise tööpuudusega on Slovakkial, kus see ületab 6%.

Veel ühest aspektist iseloomustab riigi tööturgu tööhõive avalikus sektoris. IMD konkurentsivõime hindamise kontseptisooni kohaselt pidurdab ülepaisutatud avalik sektor riigi konkurentsivõimet. Mitmed riigid on osa traditsioonilisi avaliku sektori funktsioone üle andnud erasektorile. Toodud andmetest nähtub, et Euroopa Liidus on olukord riigiti vägagi erinev. Luksemburgis moodustas töötajate arv avalikus sektoris töötajate üldarvust 9,8% (2007), samal ajal aga mitte vähem konkurentsivõimelises Rootsis 34,4%. Eesti asub EL 24 liikmesriigi arvestuses keskmisel, 12. kohal 24,1%ga. Suure avaliku sektoriga torkavad silma Põhjamaad – lisaks Rootsile veel Taani ja ka Soome (kõigil üle 25% töötajate arvust).

3.2. Valitsuse töö tõhusus

IMD käsitleb valitsuse tööd konkurentsivõime faktorina, kuna lähtub sellest, et ettevõtluskeskkond riigis sõltub suuresti riigi-aparaadi tegemistest. Positiivselt hinnatakse valitsuse sellist majanduspoliitikat, mis on paindlik ja võtab arvesse rahvusvahelises majanduskeskkonnas toimuvaid muutusi. Valitsus ei pea otseselt sekkuma ettevõtete tegevusse, kuid peab hea seisma konkurentsi-tingimuste edendamiste eest vastavate riik-

like programmide ja seadusloome kaudu. IMD hindab valitsuse töö tõhusust järgmistes valdkondades: riigieelarve, maksupoliitika, institutsionaalne raamistik, äriseadusandlus ja sotsiaalne raamistik. IMD 2009. aastaraamatus esindatud 57 riigi võrdluses on EL liikmesriigid valitsuse töö tõhususe poolest keskmiselt edukad, kuid tõusevad positiivselt esile just sotsiaalse raamistiku osas.

EL liikmesriikide positsioonid IMD edetabelis majanduse seisundi komponentide lõikes 2009. aastal

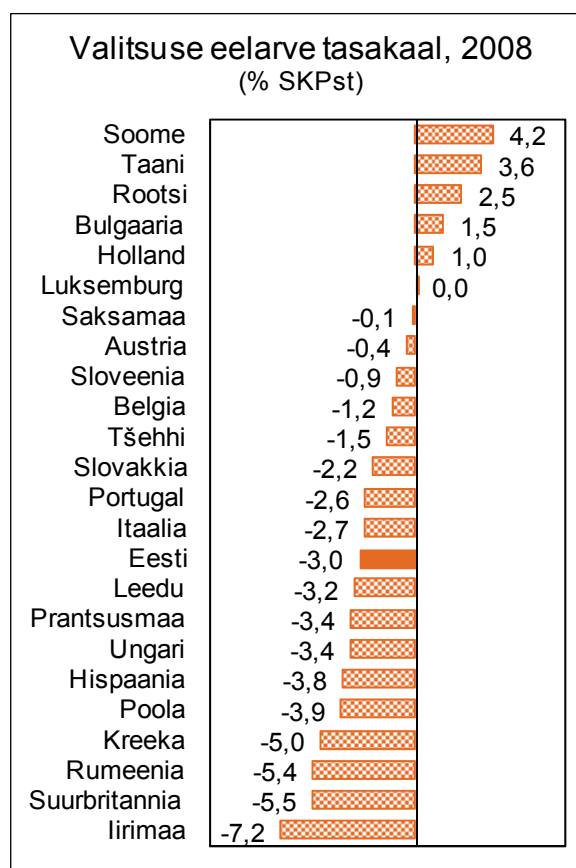
Koht EL arvestuses 2009	Riik	Eelarvepoliitika	Maksupoliitika	Institutsionaalne raamistik	Äri-seadustik	Sotsiaalne raamistik	Kokku valitsuse töö tõhusus
1	Taani	9	39	2	1	3	4
2	Soome	8	40	4	7	4	6
3	Rootsi	10	48	6	10	1	10
4	Iirimaa	49	6	13	6	16	12
5	Holland	23	45	8	11	7	14
6	Luksemburg	35	31	7	19	13	16
7	Eesti	18(7)*	29(4)	25(12)	22(11)	33(17)	22
8	Austria	34	50	15	20	17	24
9	Leedu	17	33	35	37	22	25
10	Saksamaa	43	52	14	28	11	27
11	Bulgaaria	11	25	37	35	45	28
12	Portugal	37	42	24	23	23	29
13	Suurbritannia	47	34	36	12	19	30
14	Tšehhi	27	32	29	31	35	31
15	Slovakkia	36	26	39	27	32	34
16	Belgia	44	56	22	15	18	37
17	Sloveenia	14	49	30	39	30	38
18	Hispaania	42	41	33	45	24	43
19	Poola	39	44	41	40	34	44
20	Prantsusmaa	53	57	19	30	15	46
21	Rumeenia	32	47	46	46	50	49
22	Ungari	55	55	47	16	41	50
23	Kreeka	50	46	45	41	52	53
24	Itaalia	57	53	38	36	47	54
EL liikmesriikide keskmine		32,9	40,8	25,6	24,9	24,7	30,3

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Toodust saab teha järgmised järeldused:

- Valitsuse töö tõhususe poolest on EL liikmesriigid IMD edetabelis 57 riigi hulgas keskmisel positsioonil (30. koht). Samal kohal oldi 61 riigi võrdluses ka eelmisel aastal.
- EL liikmesriikide valitsuste tegevuse nõrgimaks lüliks on maksupoliitika. Tugevateks külgedeks seevastu on sotsiaalne raamistik, äriseadustik ja institutsionaalne raamistik. Nii on see olnud ka varasematel aastatel.
- Valitsuste tõhusus liikmesriigiti on väga erinev. Traditsiooniliselt tugevate Taani, Soome, Rootsi ja Iirimaa kõrval on Itaalia ja Kreeka saanud tänavu IMD 57 riigi arvestuses vastavalt 54. ja 53. koha.

- Eestile kuulub valitsuse töö tõhususe poolest EL liikmesriikide arvestuses küllaltki kõrge 7. koht. Võrreldes eelmise aastaga on meie valitsuse võimekus aga langedud 4 koha võrra. Eesti valitsuse tegevuse tugevad küljed on maksu- ja eelarvepoliitika, millistel aladel kuuluvad meile EL arvestuses vastavalt 4. ja 7. koht. Rahulolematust põhjustab aga valitsuse tegevus sotsiaalse raamistiku valdkonnas, mis EL arvestuses on hinnatud 17. kohaga ja IMD 57 riigi arvestuse 33. kohaga.

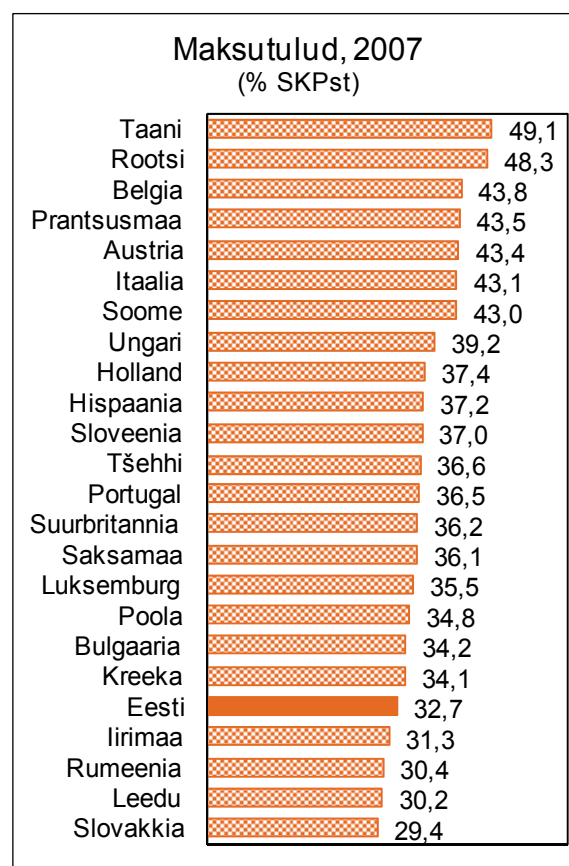
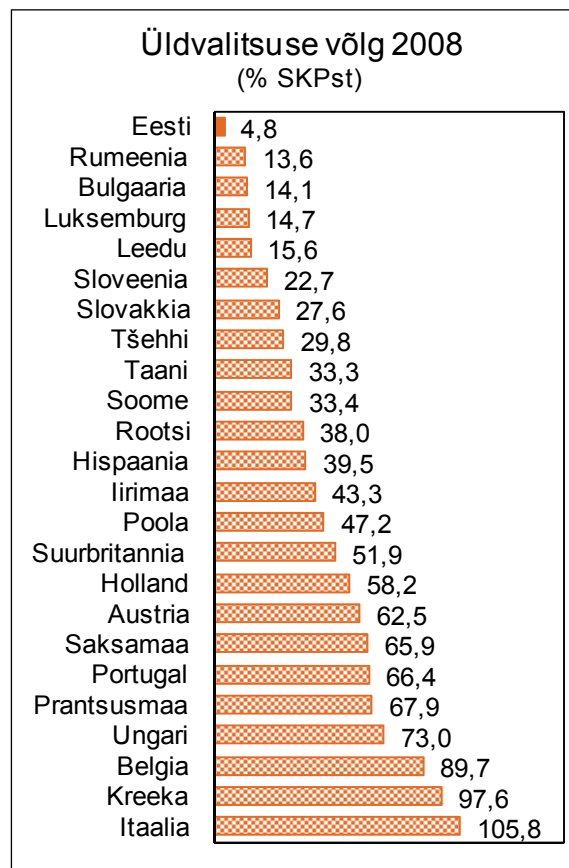

Alljärgnevalt vaatleme mõningaid olulisemaid valitsuse tegevust iseloomustavaid statistilisi näitajaid.

Üheks riigi usaldusväärse (seega ka konkurentsivõime) rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumiks on eelarvepoliitika, täpsemalt **riigieelarvest kinnipidamine**. Jooniselt on näha, et 2008. aastal, mis enamuse EL riikide jaoks oli (veel) üsna hea aasta, tulid sellega toime vaid 6 riiki: Soome, Taani, Rootsi, Bulgaaria, Holland ja Luksemburg. See on ühe võrra vähem kui eelmisel aastal. Maastrihti 3%-lise ülekulu kriteeriumi sisse mahuvad veel 9 riiki, nende seas ka Eesti. Tõsised järelduse tuleb teha Iirimaa, Suurbritannia, Rumeenia ja Kreeka valitsustel, kus eelarve ülekulu on suurem kui 5% SKPst.

Eelarvekulutuste katteks võivad valitsused võtta **laene**, mida ei peeta teatud piirini (kuni 60% SKPst) riigi mainet ja usaldusväärsust kahjustavaks. Tabelist nähtub, et 2008. aastal ületasid selle piiri 8 riiki, nende hulgas EL suurriigid Saksamaa ja Prantsusmaa. Eesti valitsus paistab teiste EL riikide võrdluses silma madala välisvõlaga – 4,8% SKPst, mis annab meile EL riikide hulgas esikoha. Sellele on paljuski kaasa aidanud varasemate aastate (2004–2006) kiire majanduskasv ja prognoositust suurem tulude laekumine eelarvesse. Eesti tugev eelarvepoliitika on olnud oluliseks teguriks riigi rahvusvahelise usalduse saavutamisel. Tähtis on, et majanduskasvu aeglustumise või ka languse korral suudaks riik madalat laenukoormat hoida.

IMD kontseptsiooni kohaselt on konkurentsivõimelisemad need riigid, kus valitsuse kogukulutused on suhteliselt (SKP suhtes) väiksemad. Need riigid koguvad üldreeglina vähem makse ja loovad sellega oma ettevõtetele soodsamad konkurentsitingimused. Riikide maksukoormuse taset näitab **maksutulude suhe SKPsse**. Jooniselt on näha, et IMD mõnevõrra vananenud andmetel (2007. a) ületavad seitsmes EL liikmesriigis maksutulud SKP suhtes 40% piiri. Nendeks riikideks on (alates kõrgemast tasemest) Taani, Rootsi, Belgia, Prantsusmaa, Austria, Itaalia ja Soome. Paradoksaalne on see, et nimetatud riikide hulgas on nii kõrge kui ka madala konkurentsivõimega riike. Sellest järeldub, et kõrge maksukoormus ei vähenda tingimata ettevõtete konkurentsivõimet, inimeste huvi ettevõtlust arendada jne. Uuringud on näidanud, et maksude sihipärasel kasutamisel suudab riik rahastada mitmesuguseid ühisprogramme paremini, kui seda teeks iga ettevõtte eraldi. Tähtis on riigi (valitsuse) usaldus ettevõtjate silmis. Eesti kuulub maksukoormuse poolest (2007. a andmetel) EL riikide arvestuses 5. kohale ning on varasematel aastatel olnud veelgi kõrgemalt positsioneeritud. Eesti on valinud suhteliselt madalate maksude arengutee. See on toonud riigile tuntuust ja atraktiivsust. Uuringud on aga näidanud, et madalad maksud võivad saada riigile probleemiks majanduslanguse aastatel.

3.3. Äritegevuse efektiivsus

Majanduslikult edukad riigid peavad väga oluliseks, et nende territooriumil asuvad äriettevõtted saaksid efektiivselt tegutseda. Tänapäeval teevad riigid seda väga mitmeti. Üheks tähtsamaks peetakse panganduse edendamist, mis loob eeldused finantsturgude arenguks. Tähtsaks abinõuks on samuti äriseadustik, mis sõltuvalt oma sisust võib olulisel määral kaasa aidata ettevõtete arengule või seda pidurdada. Ettevõtete efek-

tiivust ei saa lahus vaadata tööjõu kvalifikatsioonist riigis, spetsialistide saadavusest tööturul jne.

IMD konkurentsivõime hindamise metoodika näeb ette äritegevuse efektiivsuse hindamist riigis enam kui 60 kriteeriumi alusel. Need on koondatud viieks alamfaktoriks: töötotlikkus, tööturg, finantsturud, juhtimise praktika ja väärtushinnangud.

EL liikmesriikide äritegevuse efektiivsus komponentide lõikes
(koht IMD edetabelis 2009. aastal)

Koht EL arvestuses	Riik	Tootlikkus	Tööturg	Finants- turud	Juhtimise praktika	Väärtus- hinnangud	Kokku äritegevuse efektiivsus
1	Taani	12	13	11	1	4	2
2	Soome	11	22	5	2	11	5
3	Rootsi	5	19	8	4	6	6
4	Holland	3	10	17	14	5	8
5	Austria	8	18	26	7	25	12
6	Luksemburg	16	38	2	21	26	15
7	Iirimaa	2	12	37	29	9	17
8	Saksamaa	7	25	21	27	32	19
9	Belgia	10	33	27	28	33	23
10	Slovakkia	18	31	23	32	31	26
11	Suurbritannia	17	30	24	36	28	28
12	Leedu	31	42	44	31	34	35
13	Tšehhi	27	29	34	41	41	36
14	Sloveenia	21	40	41	39	47	39
15	Eesti	45(22)*	36(12)	50(22)	40(14)	37(13)	41
16	Prantsusmaa	15	48	29	42	56	42
17	Portugal	39	39	35	49	43	43
18	Hispaania	20	52	30	50	49	45
19	Bulgaaria	47	43	53	46	42	47
20	Itaalia	33	57	47	52	45	48
21	Kreeka	30	53	45	48	51	49
22	Poola	49	46	43	47	48	50
23	Ungari	38	37	48	55	55	52
24	Rumeenia	42	49	54	53	57	56
EL liikmesriikide keskmine		22,8	34,3	31,4	33,1	34,0	31,0

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodust nähtub, et EL liikmesriikide suhteliseks (IMD 57 riigi arvestuses) tugevuseks äritegevuse efektiivsuse osas on tootlikkuse tase ja mõnevõrra vähemal määral finantsturgude seisund. Mitmed EL riigid (Taani, Soome, Rootsi ja Holland) kuuluvad äritegevuse efektiivsuse poolest IMD 2009. a edetabeli TOP 10sse.

Toodust saab teha järgmised järeldused:

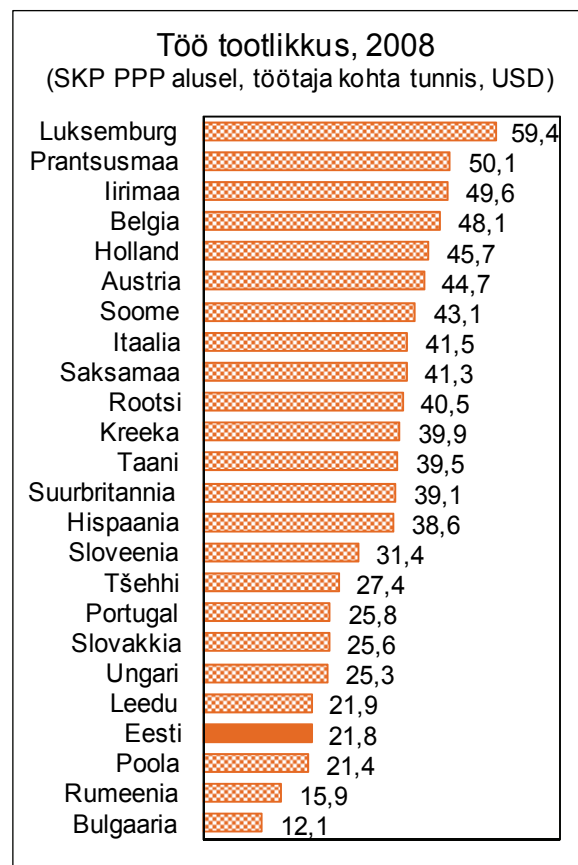
- EL liikmesriikide äritegevuse efektiivsus on IMD 57 riigi võrdluses enam-vähem keskmisel tasemel (31. koht). Suhteliselt nõrgemateks komponentideks on tööturg ja väärtushinnangud. EL liikmesriikide tugevuseks on kõrge tootlikkus.
- Riigiti äritegevuse efektiivsus väga olulisel määral erineb. Taani, näiteks, on IMD

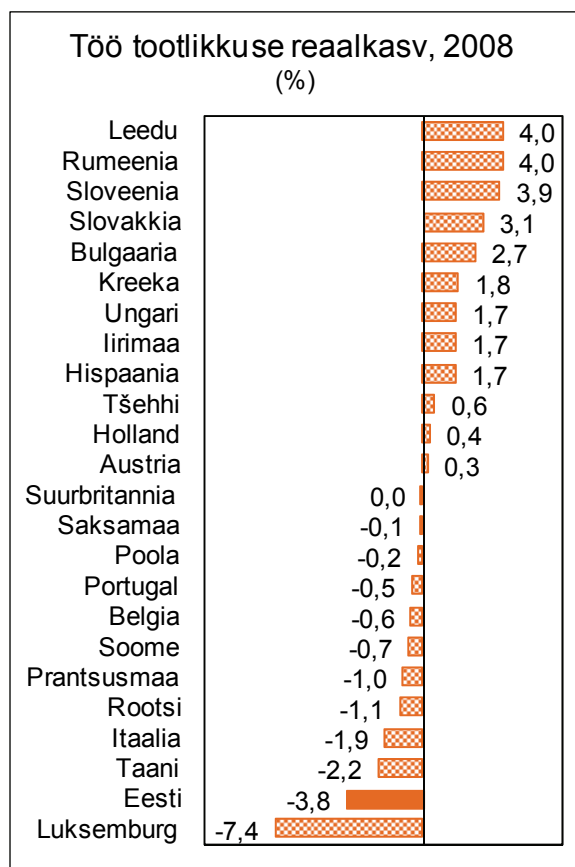
IMD kasutab riikide äritegevuse efektiivsuse hindamiseks suuresti ettevõttejuhitide küsitluse tulemusi ja vähemal määral statistilisi andmeid. Alljärgnevalt tutvustame viimastest huvipakkuvamaid.

Töötotlikkuse riikidevahelise võrdluse kõige üldistavamaks ja adekvaatsemaks näitajaks on **tootlikkus SKP ostujõu pariteedi alusel töötaja kohta tunnis**. Eesti asub selle olulise näitaja poolest EL liikmesriikide võrdluses 21,8 dollariga lõpust neljandal kohal, edestades vaid Bulgaariat, Rumeeniat ja Poolat. Tootlikkuse tase EL liikmesriikides (2008) erineb ligi viis korda. Kõrgeim on see Luksemburgis (59,4 USD), kellele järgnevad Prantsusmaa (50,1 USD), Iirimaa (49,6 USD), Belgia (48,1 USD) ja Holland (45,7 USD). Tootlikkuse taseme erinevused riigiti tulenevad suuresti tootmise erinevast struktuurist. Kõrge tootlikkusega riigid erinevad teistest teadusmahuka toodangu kõrge osakaalu poolest ja üldse selle poolest, et nad tegutsevad tooteahela lõpus ja müüvad oma tooteid lõpptarbijatele. Eesti tee oma konkurentsivõime tõstmisel käib suuresti läbi tootlikkuse tõstmise ja see omakorda tootmisstruktuuri muutmise kaudu.

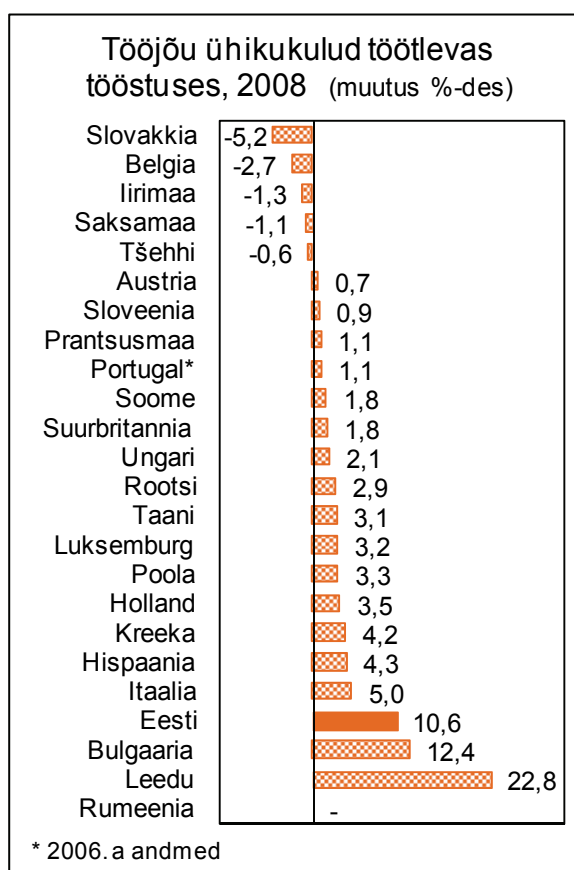
riikide võrdluses äritegevuse efektiivsusest 2. kohal, samal ajal kui Rumeenia on IMD edetabelis eelviimane.

- Tootlikkuse komponentide poolest on EL liikmesriikidest (IMD edetabelis) kõrgeimal kohal Iirimaa (2. koht), tööturu arvestuses Holland (10. koht), finantsturgude seisundi poolest Luksemburg (2. koht), juhtimispraktika poolest Taani (1. koht) ja väärtushinnangute järgi samuti Taani (4. koht).
- Eesti on äritegevuse efektiivsuse järgi EL liikmesriikide hulgas 15. kohal (eelmisel aastal 11. kohal). Eesti suhtelisteks tugevusteks on tööturg (12. koht), väärtushinnangud (13. koht) ja juhtimise praktika (14. koht).

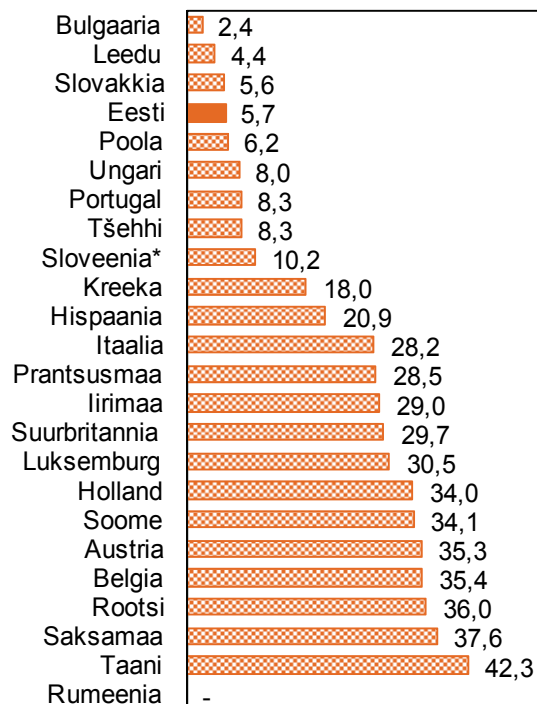
Tootlikkuse reaalkasv seevastu on kiirem EL uutes liikmesriikides. Eriti positiivselt tõusevad selle poolest 2008. aastal esile Leedu, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia (kõigil kasv üle 3%). Kuna tootlikkuse kasvu arvestuse aluseks on SKP reaalkasv, siis majanduslanguse tõttu on ka tootlikkuse kasvu näitaja Eestis negatiivne (-3,8%). Aasta varem (2007) kasvas tootlikkus Eestis 5,6%, millega olime EL liikmesriikide arvestuses 4. kohal. Tootlikkuse reaalkasv oli miinusmärgiline 2008. aastal ka mitmes väga edukas EL liikmesriigis, nagu Taani, Rootsi, Soome, Belgia jne.

Sisukaks konkurentsivõime näitajaks on samuti **töäjõu ühikukulu muutus töötlevas tööstuses**, mis näitab palga kasvu ja tootlikkuse kasvu suhet. Kui töäjõu ühikukulu kasvab, siis töäjõukulud on kasvanud tootlikkusest kiiremini. Just selline negatiivne olukord iseloomustab Eestit ja veel paljusid teisi EL liikmesriike. Jooniselt nähtub, et EL liikmesriikide arvestuses asub Eesti tagant 3. kohal, kusjuures töäjõu ühikukulu kasvab siin 2008. aastal koguni 10,6%. Meist halvemal olukorras on vaid Leedu ja Bulgaaria. Töäjõu ühikukulu alandamisega tulid 2008. aastal toime 5 liikmesriiki, nendest parim tulemus on Slovakkias, kus näitaja alanen 5,2%. Olukord on ELi ja eriti Eesti jaoks tõsine ning riigi konkurentsivõime seisukohalt arvestatavaks ohumärgiks.

IMD kasutab äritegevuse efektiivsuse ise-loomustamiseks lisaks eeltoodule veel **töötleva tööstuse palgataset**, täpsemalt tunnipalka ja muid hüvitisi töötaja kohta. Selle näitaja poolest on oluline konkurentsieelis EL uutel liikmesriikidel, kuna IMD metoodika kohaselt vähendab kõrge palk ettevõtete konkurentsivõimet, muudab kaubad ja teenused kallimaks ning pidurdab väliskapitali tulekut riiki. Jooniselt nähtub, et Eestit võib EL riikide võrdluses endiselt pidada odava tööjõuga riigiks, kuigi palgakasv on siin viimastel aastatel ületanud tootlikkuse kasvu. Eestis oli IMD andmetel (2007. a) tunnitasu töötlevas tööstuses 5,7 USD, millise näitajaga oleme 4. kohal. Meist veel odavam on tööjõud töötlevas tööstuses Bulgaarias, Leedus ja Slovakkias. Kalleim tööjõud on endiselt Taanis (42,3 USD), Saksamaal (37,6 USD) ja Rootsis (36,0 USD). IMD Aastaraamatust nähtub, et kõige odavam oli tööjõud Indias, kus töötlevas tööstuses maksti tunnitasu keskmiselt 0,58 USD.

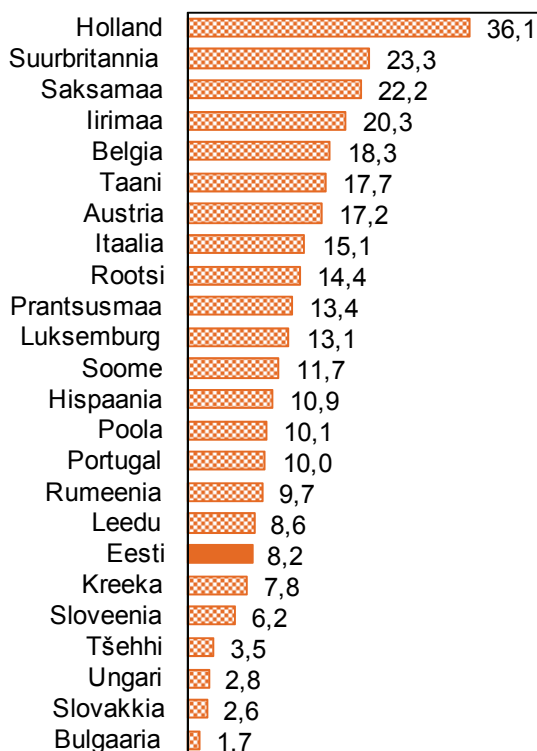
Kompensatsioon töötlevas tööstuses, 2007 (tunnipalk ja muud hüvitised, USD)

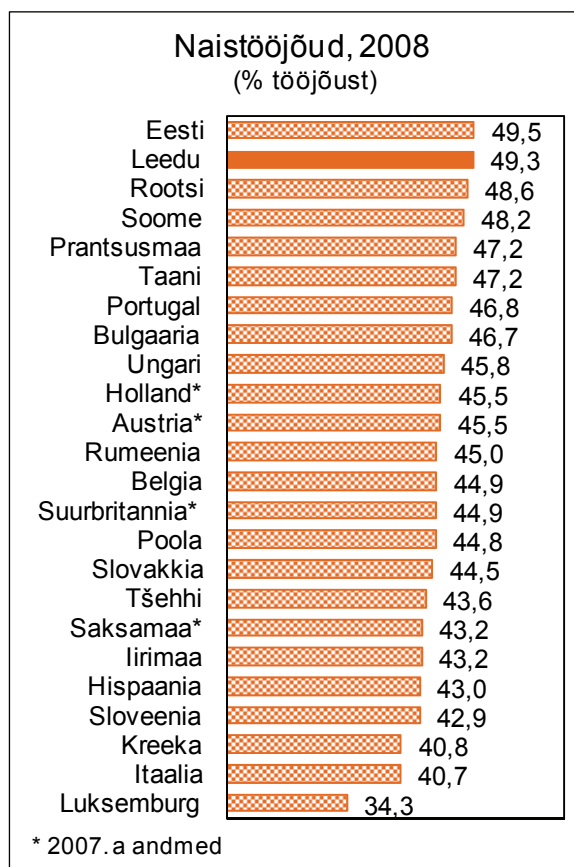
* 2006. a andmed

Äritegevuse efektiivsuse oluliseks aspektiks on tööturg. Selles kontekstis pakub Eesti lugejatele huvi **osalise tööajaga tööjõu kasutamine**, täpsemalt osalise tööajaga tööjõu osakaal (%) tööjõus. IMD tõlgenduses on suurem osakaal positiivne, kuna tõstab üldist tööhõivet, eriti naiste osas. EL liikmesriikidest kõige suurem osalise tööajaga töötajate suhtarv on ülekaalukalt Hollandis (36,1%). Järgnevad Suurbritannia, Saksamaa, Iirimaa (kõigil üle 20%). Üldistatult võib märkida, et osalise tööajaga töötamine on EL vanades liikmesriikides oluliselt (2–3 korda) enam levinud kui uutes riikides. Eesti on 8,2%ga uute liikmesriikide arvestuses Poola, Rumeenia ja Leedu järel 4. kohal. Eestis pole osalise tööajaga töötamine kuigivõrd laienenud, pigem on vastav näitaja viimastel aastatel kõikunud 8% lähedal.

Osalise tööajaga tööjõud, 2007 (% töötajate arvust)

Tööturu positiivseks näitajaks on samuti **naiste aktiivne osalemine tööjõuturul**. Selles osas on Eesti väga tugev, EL liikmesriikide arvestuses koguni esikohal 49,5%ga. Nii on see olnud juba alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga. Kõrge naiste tööhõive on ka Leedus, mis lubab teha järeldusi, et tegemist on nõukogude ajast pärit traditsiooniga. Põhja-maadetes on naiste tööjõu kasutamine samuti laialt levinud. Jooniselt on näha, et naised töötavad suhteliselt vähe Itaalias ja Kreekas (u 40%). Võrreldes n-ö muu maailmaga on aga ka see tase kõrge. Näiteks Kataris moodustavad naised tööjõust 12%, Jordaanias 18%, Türgis 26%, Argentiinas 30% ja Indias 32%.

3.4. Infrastruktuur

Arenenud infrastruktuur toetab oluliselt majanduslikku aktiivsust riigis ja soodustab ettevõtete arengut. Majanduslikult arenenud riigid pööravad suurt tähelepanu infrastruktuuri igakülgele arendamisele. Olukorras, kus baasinfrastruktuur (teedevõrk, raudteed, sadamad, lennuväljad) on majanduslikult edukates riikides juba välja arendatud, pööratakse erilist tähelepanu teadusliku ja tehnoloogilise infrastruktuuri edendamisele.

IMD riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise meetodika pöörab infrastruktuurile suurt tähelepanu. Kokku võeti 2009. aastal arvesse 110 kriteeriumit, mis koondati viide alamfaktorisse: baasinfrastruktuur, tehnoloogiline infrastruktuur, teaduslik infrastruktuur, tervishoid ja keskkond ning haridus.

Tabelist toodust saab teha järgmised järeldused:

- Infrastruktuur on EL liikmesriikide konkurentsifaktorite hulgas suhteliselt tugev külge (keskmine koht IMD edetabelis 23,6). Seejuures on kõik infrastruktuuri komponendid suhteliselt ühtlaselt arenenud.

- Lääne-Euroopa 12-le enamarenenud infrastruktuuriga riigile kuuluvad pooled kohad IMD edetabeli esimese 24 hulgas. Üksikutest EL liikmesriikidest on IMD 57 riigi võrdluses infrastruktuuri komponentide lõikes teistest edukamad:

Rootsi:	1. koht tervishoiu osas
	3. koht tehnoloogilise infrastruktuuri osas
	3. koht hariduse osas
Soome:	2. koht tervishoiu osas
	2. koht hariduse osas
Taani:	1. koht hariduse osas

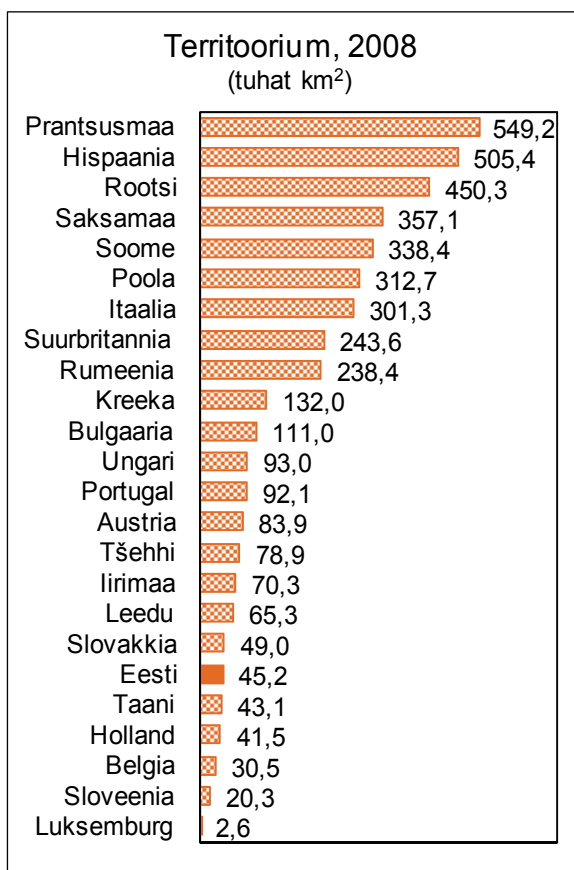
Saksamaa: 4. koht teadusliku infrastruktuuri osas
 Holland: 4. koht tehnoloogilise infrastruktuuri osas.

• Eesti on infrastruktuuri arengutasemelt IMD arvestuses 28. kohal ja EL arvestuses 15. kohal (24 riigi hulgas). Eesti tugevus EL kontekstis on 11. koht baasinfrastruktuuri alal ja 12. koht tehnoloogilise infrastruktuuri alal. Eelmisel aastal oli Eesti EL arvestuses 13. kohal.

EL liikmesriikide infrastruktuuri positsioonid komponentide lõikes 2009. aastal

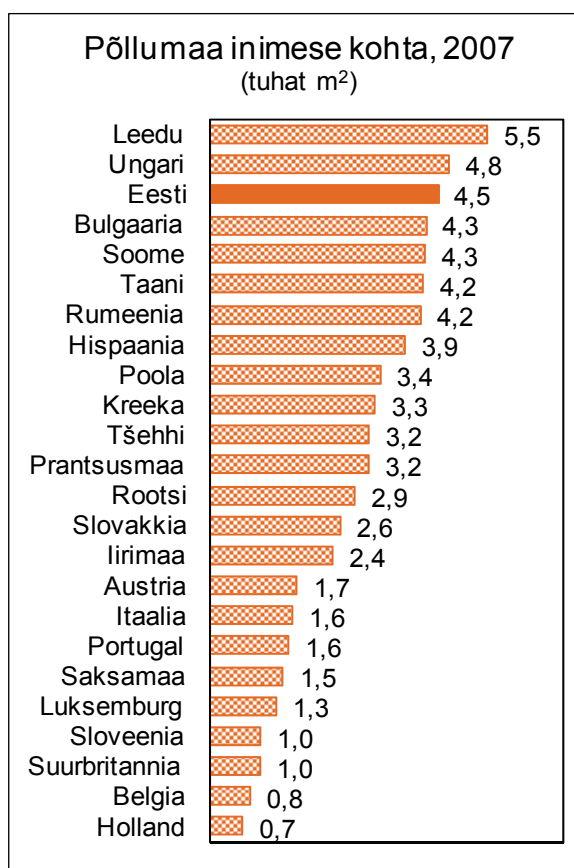
Koht EL arvestuses	Riik	Baasinfrastruktuur	Tehnoloogiline infrastruktuur	Teaduslik infrastruktuur	Tervishoid, keskkond	Haridus	Kokku infrastruktuur
1	Rootsi	13	3	5	1	3	2
2	Soome	11	8	9	2	2	3
3	Taani	6	5	15	6	1	6
4	Saksamaa	9	7	4	9	18	9
5	Holland	8	4	21	13	12	11
6	Austria	19	24	17	7	11	13
7	Prantsusmaa	14	20	11	10	16	14
8	Belgia	10	19	20	15	7	15
9	Suurbritannia	34	13	10	20	15	16
10	Luksemburg	17	18	14	16	17	17
11	Iirimaa	33	22	22	14	14	22
12	Portugal	32	26	35	24	20	24
13	Tšehhi	20	33	28	29	25	25
14	Sloveenia	35	31	30	25	23	27
15	Eesti	26(11)*	25(12)	38(18)	31(19)	22(14)	28
16	Leedu	36	27	36	30	21	29
17	Hispaania	30	38	31	23	32	31
18	Ungari	31	34	42	32	24	33
19	Itaalia	54	29	34	22	33	34
20	Kreeka	39	41	44	26	31	35
21	Slovakkia	34	48	48	34	41	37
22	Poola	38	47	46	42	28	39
23	Bulgaaria	42	30	50	47	42	43
24	Rumeenia	50	51	55	51	44	53
EL liikmesriikide keskmine		26,7	25,1	27,7	22,0	20,9	23,6

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

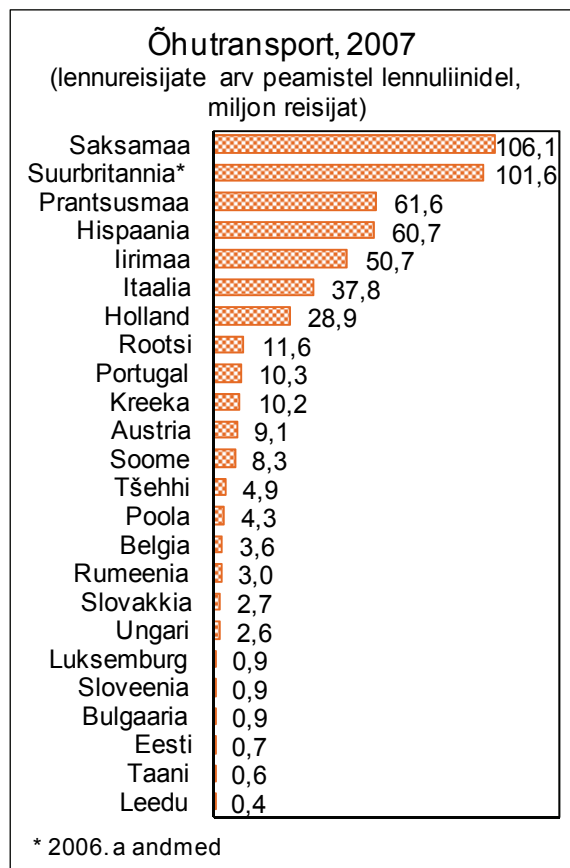
Alljärgnevalt anname lühiülevaate EL liikmesriikide infrastruktuuri arengutasemest olulisemate statistiliste näitajate alusel.

IMD küsitluses on **baasinfrastruktuuri** üheks näitajaks riigi **territooriumi suurus**. Jooniselt nähtub, et selle näitaja poolest on esikohal Prantsusmaa 549 tuh km²ga, kellele järgnevad Hispaania (505), Rootsi (450), Saksamaa (357) ja Soome (338). Eesti positsioon territooriumi suuruse osas pole nii halb nagu me väikeriigina oleme harjunud mõtlema – meile kuulub EL arvestuses 16. koht, kusjuures meist jäävad tahapoole Taani, Holland, Belgia, Sloveenia ja Luksemburg.

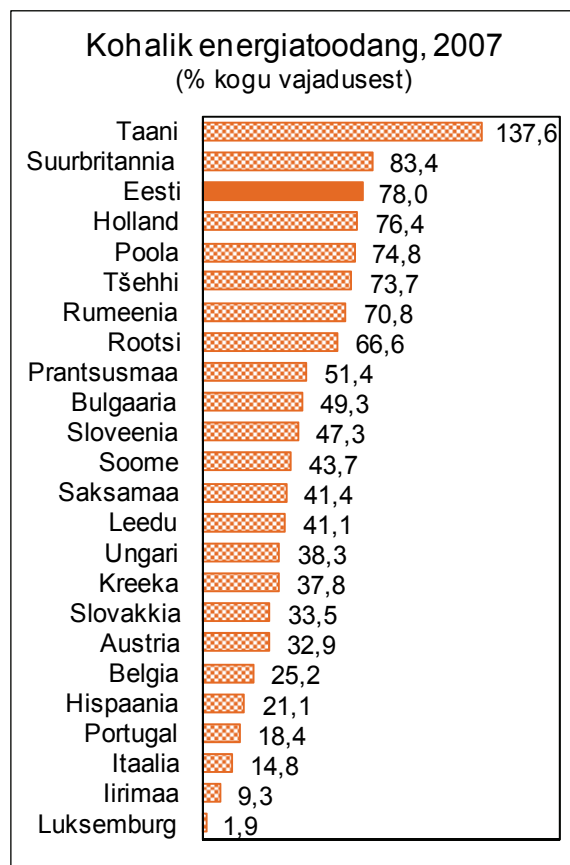

Olulisem kui territooriumi suurus on riigi konkurentsivõime seisukohast **põllumaa pindala elaniku kohta**. Selle näitajaga asub Eesti vaadeldavate EL liikmesriikide hulgas väga heal 3. positsioonil, jäädes alla vaid Leedule ja Ungarile. Tuleb märkida, et põllumaa pindalalt elaniku kohta on EL liikmesriigid väga ebavõrdses olukorras: vahe esimese (Leedu) ja viimase (Hollandi) vahel on enam kui kaheksakordne. Suhteliselt raskes olukorras põllumaa osas on Suurbritannia, Saksamaa, Portugal, Itaalia ja Austria, kus võrreldes Leeduga on põllumaad inimese kohta üle kolme korda vähem.

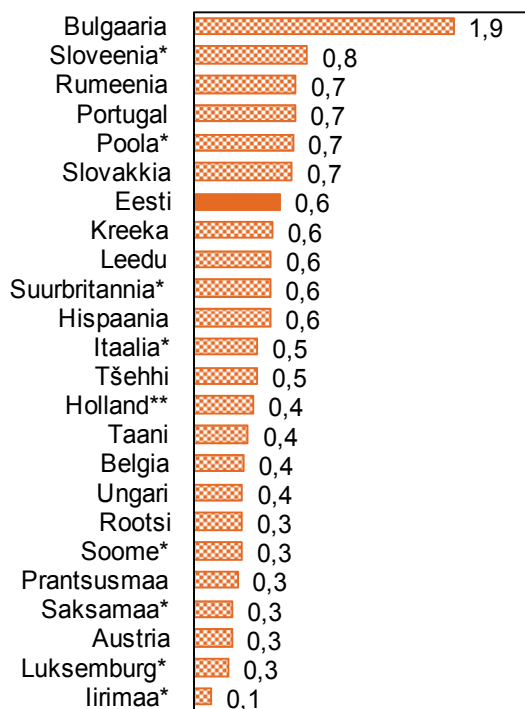
Transpordivõrgu arengu iseloomustamisel kasutab IMD maantee- ja raudteevõrgu tihedust, aga ka lennutransporti iseloomustavaid näitajaid. Kuna maantee- ja raudteetranspordis aastaga suuri muudatusi ei toimu, kajastame käesolevas aastaraamatus kiiremini muutuvat õhustranspordi näitajat. Jooniselt on näha, et **lennureisijate arv** riigiti on vägagi erinev, suuresti sõltuvalt erinevast rahva arvust. Saksamaa õhuliinidel lendab aastas (2007. a andmetel) 106,1 mln inimest, Suurbritannias 101,6 mln ja Prantsusmaal 61,6 mln inimest. Eesti asub lennureisijate arvestuses tagasihoidlikul tagant kolmandal kohal, edestades Taanit ja Leedut. Eestis oli lennureisijaid 651 tuhat, mis kahe viimase aastaga on kasvanud 12,6%.

Baasinfrastruktuuri statistiliste indikaatorite hulka kuulub veel energiatoodang, täpsemalt kohaliku energia osakaal (%des) energia koguvajadusest (viimast ühismõõtsustatakse naftale). Jooniselt nähtub, et Eesti oma energiatoodang moodustas 2007. aastal 78% energia koguvajadusest. Selle näitajaga on Eesti 3. kohal 24 EL liikmesriigi hulgas. Üle 70% energiavajadusest katab tootmine veel Taanis, Suurbritannias, Hollandis, Poolas, Tšehhis ja Rumeenias. Suures sõltuvuses energia ekspordist on Portugal, Itaalia, Iirimaa ja Luksemburg, kus vajadusest kaetakse omatoodanguga alla 20%.

Investeeringud telekommunikatsiooni, 2007 (% SKPst)

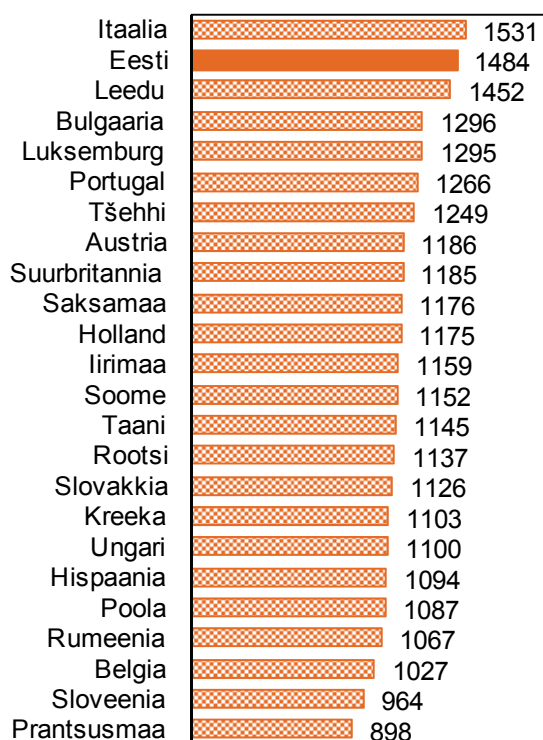

* 2006. a ** 2004. a andmed

Tehnoloogilise infrastruktuuri arengutaseme iseloomustamiseks kasutame 5 näitajat.

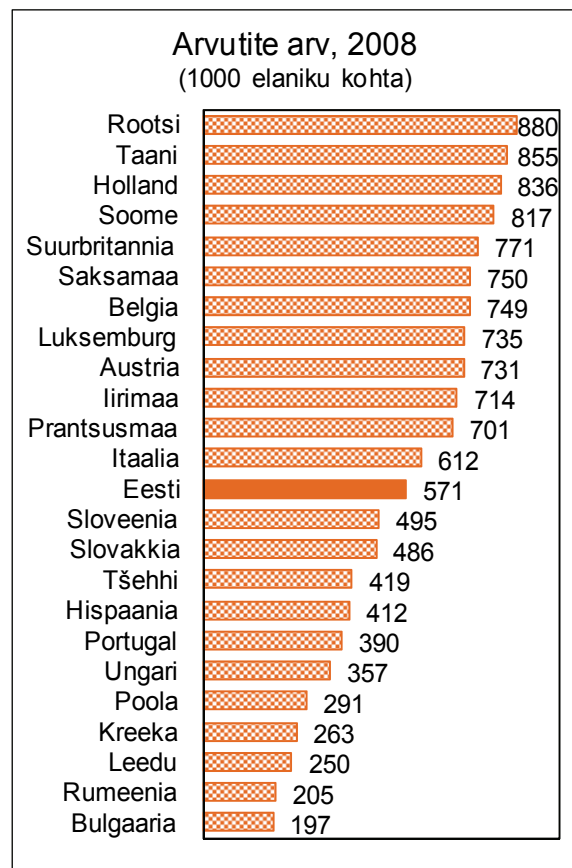
Alustame **investeeringutest telekommunikatsiooni** suhtena SKPst. See suhtarv näitab kuivõrd riigis tähtsustatakse maailmas kiiresti arenevat valdkonda, millel on oluline mõju riigi konkurentsivõimele. Jooniselt nähtub, et EL liikmesriikides investeeriti 2007. aastal telekommunikatsiooni arengusse väga erineval määral, kuid valdavalt moodustasid need 0,3–0,8% SKPst. Intensiivsemalt arendati telekommunikatsiooni sfääri uutes liikmesriikides, mida võib osaliselt seletada sellealase arengutaseme mahajäämusega vanade EL liikmesriikidega võrreldes. Riikidest on esikohal Bulgaaria 1,9%ga, kellele järgnevad Sloveenia ja Rumeenia (vastavalt 0,8 ja 0,7%ga). Eesti on edetabelis 7. kohal, nagu ka eelmisel (2006.) aastal ning investeeringud moodustasid 0,6% (ka varem 0,6%). Vanadest EL liikmesriikidest investeerisid telekommunikatsiooni kõige rohkem Portugal ja Kreeka, kellede osas võib arvata, et nad on investeeringute osas näiteks Luksemburgist, Austriast, Saksamaast ajaliselt maha jäänud.

Mobiiltelefoniabonentide arv, 2007 (abonente 1000 inimese kohta)

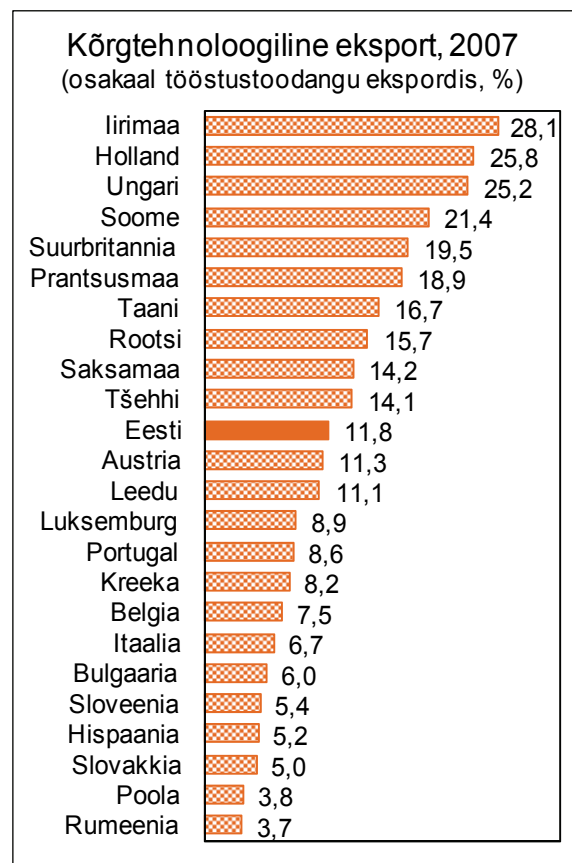

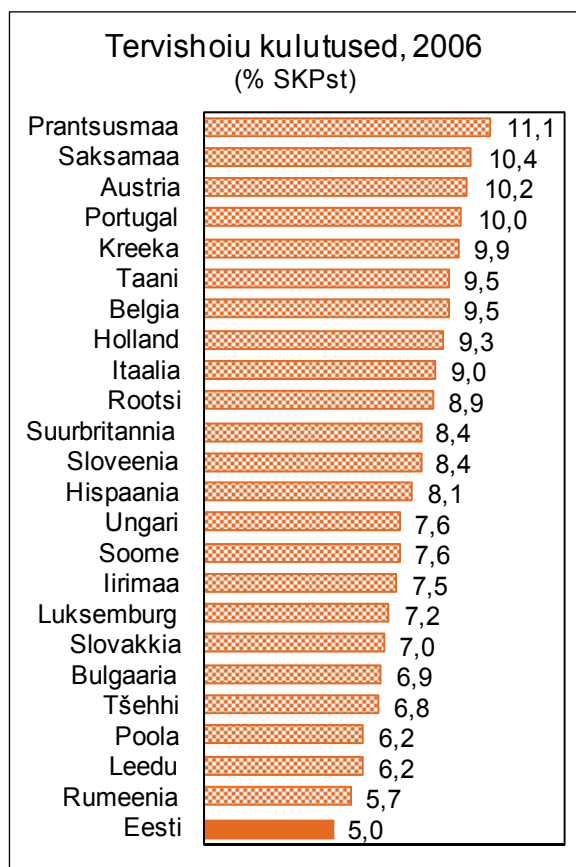
Tehnoloogilise infrastruktuuri üheks arengutaseme näitajaks on **mobiiltelefonide levik** riigi elanike hulgas. Jooniselt nähtub, et arvestatuna 1000 inimese kohta oli 2007. aastal mobiiltelefoniabonente (lepingute ja kõnekaartide alusel) kõikjal Euroopa Liidu riikides väga palju – isegi viimasel kohal oleval Prantsusmaal ligi 900. Juhib vastavat edetabelit 2007. a andmetelt Itaalia (1531) ning Eestile kuulub teine koht 1484 abonendiga. Mobiiltelefonide levik on seejuures väga kiire olnud. Näiteks 2003. aastal oli mobiiltelefoniabonente (1000 el kohta) Eestis 777, ning samal aastal esikohal olnud Luksemburgis 1194 ja Itaalias 1018. Kuna mobiiltelefonid on suhteliselt odavad, siis nende levik ei ole kuigivõrd seotud riigi elutasemega (näit Taani, Soome, Rootsi on edetabeli keskel).

Mobiiltelefonide üldise laia leviku tõttu on tehnoloogilise infrastruktuuri taseme kaalukamaks näitajaks tänapäeval kujunenud **arvutite arv 1000 elaniku kohta**. Jooniselt nähtub, et selles arvestuses kuuluvad EL riikide juhtgruppi selgelt jõukamad riigid: Rootsi (880), Taani (855), Holland (836), Soome (817). Eestile kuulub arvutitega varustatuse poolest 13. koht ning me oleme EL uute liikmete arvestuses selgelt esikohal (571). Seejuures on Eestil nagu ka paljudel teistel riikidel viimastel aastatel arvutite arv 1000 elaniku kohta oluliselt kasvanud. Näiteks 2004. aastal oli Eestis 265 arvuti 1000 elaniku kohta.

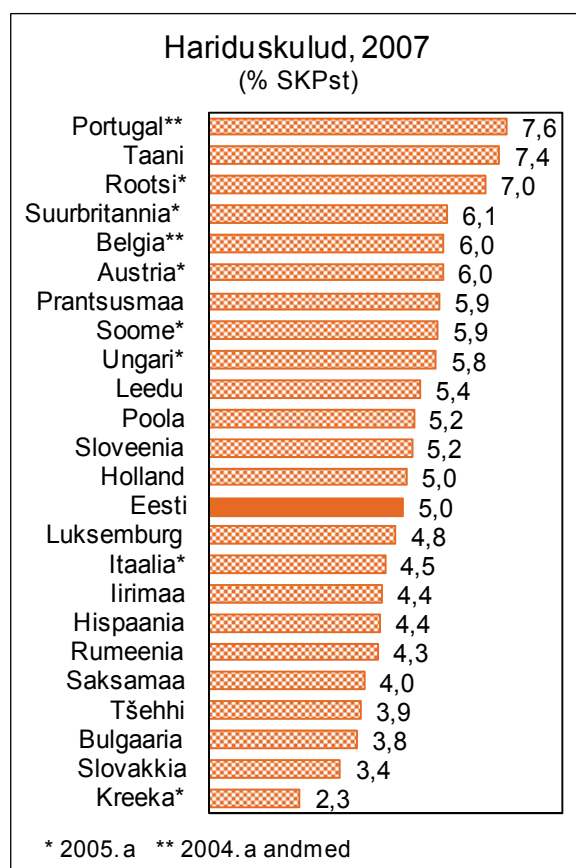
Veel kasutab IMD tehnoloogilise infrastruktuuri näitajana **kõrgtehnoloogilise ekspordi osakaalu tööstustoodangu ekspordis (%des)**. Eesti asub selle näitaja poolest EL 24 liikmesriikide hulgas 11. kohal (eelmisel aastal 12. kohal). Kõige kõrgem on kõrgtehnoloogilise ekspordi osakaal Irimaal, nagu see oli ka eelmisel aastal (2006. a andmete põhjal). Enam kui veerandi moodustab tööstustoodangu ekspordist kõrgtehnoloogiline toodang veel Hollandis ja Ungaris. Tabeli lõpuossa jäävad Rumeenia ja Poola alla 5%-liste näitajatega.

Infrastruktuuri komponentidena käsitab IMD ka tervishoidu ja haridust. Nende osas on olulisteks statistilisteks näitajateks vastavate kulutuste tase SKPst.

Tervishoiu kulutuste tase on otseselt seotud töötajate tervise ja elueaga, mis mõjutavad tootlikkust ning selle kaudu ka riigi konkurentsivõimet tervikuna. Tervishoiu kogukulutuste taseme poolest (%des SKPst) on EL liikmesriikidest (2006. a andmetel) eesotsas Prantsusmaa (11,1%), Saksamaa (10,4%), Austria (10,2%), kes kõik ületavad ligi kolmandiku võrra EL 24 liikmesriigi keskmist taset (8,2%). Euroopa Liidu uusliikmed on valdavalt pingerea teisel poolel (välja arvatud Sloveenia). Eesti jääb tervishoiu kulutuste taseme poolest teistest EL riikidest konkurentsilt maha ning on viimasel kohal. Tuginedes IMD andmetele moodustavad tervishoiu kogukulutused Eestis elaniku kohta (2006. a) 612 USD. Võrdluseks olgu toodud, et Luksemburgis olid need 6671 USD, Taanis 4797 USD ja Prantsusmaal 4103 USD (Soomes 3024 USD).

Hariduskulutuste tase osakaaluna SKPst näitab kuivõrd oluliseks peetakse haridusse investeerimist ühes või teises riigis. Jooniselt on näha, et vaadeldavate EL liikmesriikide hariduskulutused jäävad vahemikku 2,3–7,6% SKPst. Kõige enam panustab haridusse (2007. a andmetel) Portugal – 7,6% ja kõige vähem Kreeka – 2,3% SKPst. Eesti asub üldjärjestuses 15. kohal (5,0%), uute liikmesriikide arvestuse 5. kohal (Ungari, Leedu, Poola ja Sloveenia järgi). Eesti on oma positsiooni hariduskulude arvestuses kaotanud – näiteks 2003. a arvestuses olime 5,8%ga SKPst 10. kohal. Velgi halvemas valguses paistab Eesti hariduse kogukulutuste poolest arvestatuna elaniku kohta. IMD andmetel olid need 2007. aastal Eestis 771 USD, samal ajal kui Taanis 4224 USD, Rootsis 3042 USD ja 7. kohal asuvas Soomes 2328 USD.

4. EESTI ETTEVÕTTEJUHTIDE HINNANG ETTEVÕTLUSKESKKONNALE

Riigi konkurentsivõime mitmed küljed ei ole statistiliselt mõõdetavad, kuid samas siiski olulised iseloomustamiseks ettevõtluskeskkonda riigis. IMD metoodika näeb selleks puhuks ette hinnangulise informatsiooni kogumist ettevõttejuhtidelt. Vastava küsitluse IMD küsitluslehe alusel viis Eesti ettevõttejuhtide hulgas läbi Eesti Konjunktuuriinstituut 2009. a märtsis. Kokku koguti tänava hinnanguid 17 valdkonna kohta ja esitati ärijuhtidele 109 küsimust.

Ettevõttejuhid andsid hinnanguid 6-palli süsteemis, kusjuures 6 oli kõige positiivsem hinne. Hilisema töötluse käigus viidi küsit-

lustulemused IMD poolt üle 10-palli süsteemile (max=10), mis on aluseks ka alljärgnevale analüüsile.

Järgnevalt on ära toodud Eesti ettevõttejuhtide küsitluse koondtulemused ja tulemused erinevate valdkondade lõikes. Võrdluseks ja muutuste väljatoomiseks on lisatud 2005. ja 2007. aasta küsitluste koondtulemused. Esimesed neist (2005. a) iseloomustavad ettevõtluskeskkonda majandustõusu faasis ja teised (2007. a) kõrgkonjunktuuri ajal. 2009. aasta tulemused iseloomustavad siinset ettevõtluskeskkonda kriis ajal.

Ettevõttejuhtide küsitluse koondtulemused 2005., 2007. ja 2009. a

Valdkond	Küsimuste arv			Keskmine hinne (max=10)			Muutus 2005–2009
	2005	2007	2009	2005	2007	2009	
Majanduse seisund				5,4	5,62	2,82	-2,58
Siseriiklik majandus	1	2	2	6,11	5,84	3,02	-3,09
Välisinvesteeringud	3	4	3	5,16	5,50	2,68	-2,48
Valitsuse töö tõhusus				6,32	6,47	4,96	-1,36
Eelarve poliitika	1	1	2	5,86	6,25	4,14	-1,72
Maksupoliitika	3	3	3	6,07	6,59	4,37	-1,70
Institutsionaalne raamistik	12	11	8	5,81	5,60	4,26	-1,55
Äriseadustik	18	19	15	6,82	6,97	5,72	-1,10
Sotsiaalne raamistik	6	6	6	6,04	6,44	4,57	-1,47
Äritegevuse efektiivsus				5,89	6,15	5,08	-0,81
Tootlikkus	2	3	3	5,95	5,87	5,89	-0,05
Tööturg	9	10	10	5,02	4,94	4,98	-0,03
Finantsturud	9	10	9	6,49	6,82	4,24	-2,25
Juhtimise praktika	11	10	8	5,70	6,34	5,27	-0,43
Väärtushinnangud	7	7	7	6,53	6,76	5,74	-0,80

Valdkond	Küsimuste arv			Keskmine hinne (max=10)			Muutus 2005–2009
	2005	2007	2009	2005	2007	2009	
Infrastruktuur				5,70	5,73	5,92	0,22
Baasinfrastruktuur	6	7	9	6,23	6,34	6,85	0,62
Tehnoloogiline infrastruktuur	7	8	8	6,32	6,51	5,98	-0,34
Teaduslik infrastruktuur	5	5	4	5,44	5,31	5,38	-0,06
Tervishoid ja keskkond	6	6	6	5,32	6,01	5,71	0,40
Haridus	7	7	6	5,15	4,32	5,03	-0,12
KOKKU	113	119	109	5,87	6,02	4,89	-0,98
Kokku 4 faktori keskmine				5,83	5,99	4,70	-1,13

Tabelist toodust saab teha mitmeid olulisi järeldusi:

- Ettevõtetejuhtide hinnangul oli ettevõtluskeskkond 2009. a märtsis Eestis allpool rahuldavat taset (9 – hea, 5 – rahuldav, 2 – halb) ning oluliselt halvem kui majanduse tõusu (2005) ja kõrgkonjunktuuri (2007) ajal.
- Ettevõtluskeskkonna kõige nõrgemateks komponentideks olid välisinvesteeringud (nende vähenemine) ja siseriiklik majandus (majanduslangus), millede osas oli ka hinnangute langus võrreldes 2005. ja 2007. aastaga kõige suurem.
- Majanduskriisi tagajärjel halvenes ettevõtetejuhtide hinnang valitsuse tööle, eriti

aga eelarve- ja maksupoliitikale. Rahul ei olda ka institutsioonidega ja sotsiaalse keskkonnaga.

- Äritegevuse efektiivsusele anti 2009. aastal, võrreldes varasemaga, samuti madalam hinnang ja seda eelkõige finantsturgude olukorra halvenemise tõttu. Ilmsiks tulid ka puudused juhtimise praktikas, st oskus juhtida ettevõtteid kriisi ajal.
- Infrastruktuuri seisund on majandus-tsükli faasidest vähem sõltuv ning hinnang sellele ei langenud, vaid mõõdukalt isegi paranes.

Järgnevalt vaatame üksikasjalisemalt (küsimuste lõikes) ettevõtetejuhtide hinnanguid ettevõtluskeskkonnale 2009. a märtsis.

4.1. Hinnang valitsuse tööle

Valitsuse tegevuse (tõhususe) kohta oli k.a küsitluslehes kokku 34 küsimust. Jooniselt on näha, et mitterahuldava hinde (alla 4 punkti) said järgmised tegevused/olukorrad:

Valitsuse poliitika kohanemisvõime majandusmuutustega – 2,86 punkti. Hinnang näitab, et ettevõtetejuhid pole rahul valitsuse tegevusega kriisi ajal. Leitakse, et valitsuse poliitika pole piisavalt arvestanud muutus-

tega, mis maailmamajanduses toimusid. Võrdluseks olgu märgitud, et eelmisel aastal hinnati valitsuse poliitika kohanemisvõimet 4,82 punktiga. IMD edetabelis on Eesti 2009. aasta hindega (2,86 punkti) üsna lõpus – 45. kohal.

Varimajanduse kahjustav mõju majandusarengule – 2,88 punkti. Ettevõtete hinnang näitab, et valitsus pole suutnud tõkes-

tada aruandluses mittekajastatavat tegevust ja musta turgu. See asjaolu on oluliselt raskendanud n-ö korralike, seaduskuulekate ettevõtete võimalusi olla turul edukas. Varimajanduse surve (aktiivsus) on kriisi perioodil kindlasti ka kasvanud. N-ö headel aegadel tuli valitsus toime varimajanduse ohjamisega ja sai eelmisel aastal (2008.) hindeks 5,96 punkti. IMD edetabelis annab hinnang 2,88 punkti 45. koha.

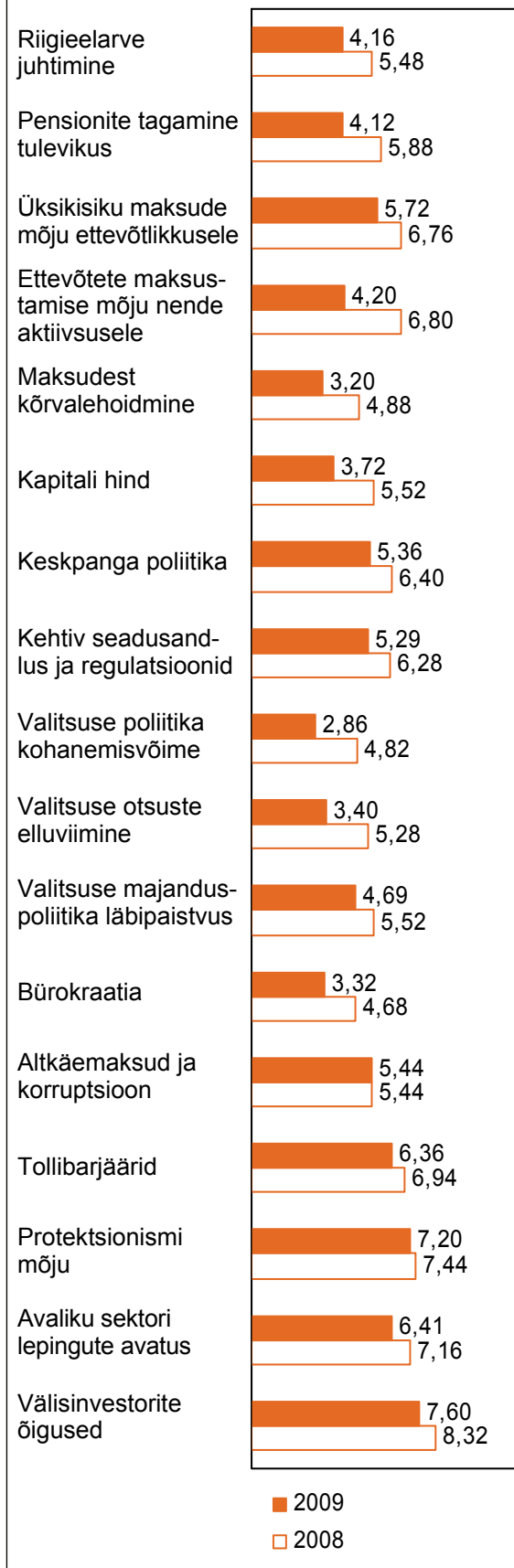
Bürokraatia pidurdab ettevõtete äritegevust – 3,32 punkti. Nähtavasti on kriisiajal riigiaparaat tõhustanud kontrolli ettevõtete üle, et avastada ebaseaduslikku tegevust. Korralikele ettevõtetele on see olnud koormav. Kindlasti on kriisi olukorras tulnud ettevõtetal rohkem vaeva näha, et võita riiklike tellimusi ning saada laenu või struktuurifondide raha jne. Eelmisel aastal hinnati bürokraatia takistavat mõju palju leebemalt – 4,68 punktiga. IMD edetabelis on valitsus bürokraatia ohjamise võimekuselt (3,32 punkti) 18. kohal.

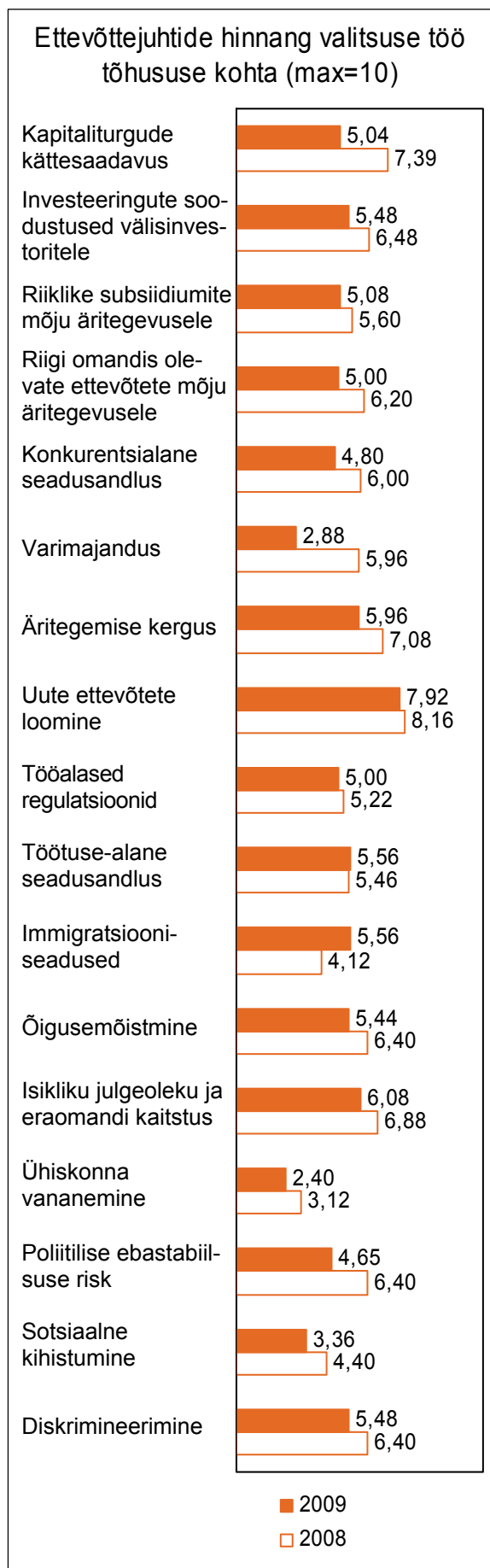
Ühiskonna vananemise koormav mõju majandusarengule – 2,40 punkti. Eesti elanike vananemine on ettevõtetele koormavaks olnud läbi aegade, seda kõrge sotsiaalmaksu jne näol. Kriisi ajal tõuseb aga probleem rohkem esile. Eelmisel aastal oli hinnang elanike vananemisega kaasnevale koormusele 3,12 punkti. IMD edetabelis oleme 2,40 punktiga 2009. aastal üsna lõpus – 54. kohal.

Maksudest kõrvalehoidmine takistab äritegevust – 3,20 punkti. Hinnang näitab, et ettevõtetejuhid pole rahul valitsuse tegevusega maksudest kõrvalehoidmise tõkestamisel. See asjaolu teeb kahju ausale konkurentsile ja võimaldab patustajatel saada teenimata konkurentsieeliseid. IMD edetabelis oleme 3,20 punktiga 43. kohal.

Valitsuse otsuste elluviimine – 3,40 punkti. Valitsuse võime oma otsuseid ellu viia on kriisi olukorras oluliselt langenud. Aasta varem hindasid ettevõtetejuhid olukorda selles osas 5,28 punktiga. IMD edetabelist nähtub, et riikide võrdluses on Eesti valitsus oma otsuste elluviimise võimekuselt 35. kohal.

Ettevõtetejuhtide hinnang valitsuse töö tõhususe kohta (max=10)

Sotsiaalse kihistumise tõkestamine – 3,36 punkti. Kriis süvendab sotsiaalset kihistumist ja selle vastu seismine on valitsuse oluline ülesanne. Hinnang näitab, et ettevõtete juhid tulemustega rahul ei ole. Eesti 54. koht IMD edetabelis näitab, et paljudes riikides tullaakse kihistumise tõkestamisega paremini toime.

Jooniselt on samuti näha, et mõne küsimuse osas on 2009. aastal hinnang oluliselt (üle 1,5 punkti) **langenud**, jäädes samas siiski rahuldavaks. Nendeks on:

Ettevõtete maksude mõju ettevõtlusaktiivsusele – hinnang 2008. a 6,80 punkti, 2009. a 4,20 punkti. Riigieelarve ülekulu hoidmine Maastrichti kriteeriumi piires on valitsuse üks prioriteete 2009. aastal. Selle nimel tõsteti käibemaksumäära, mitmeid aktsiise jne. Ettevõtete juhtide hinnangul mõjusid need abinõud tegevusaktiivsust pärsivalt. IMD 2009. a edetabelis on Eesti maksude ettevõtlusaktiivsust alandava mõju poolest 35. kohal (aasta varem 8. kohal).

Kapitaliturgude kättesaadavus – hinnang 2008. a 7,39 punkti, 2009. a 5,04 punkti. Finantskriisi tagajärjel piirasid kommerts-pangad ettevõtetele antavaid laene, esitasid tagatiste suhtes kõrgemaid nõudmisi jne. IMD 2009. a edetabelis oleme kapitaliturgude kättesaadavuse poolest langenud 44. kohale.

Poliitilise ebastabiilsuse risk – hinnang 2008. a 6,04 punkti, 2009. a 4,65 punkti. Kriisi ajale langesid kohalikud valimised, mis kujunesid varasematest kompromissitumateks ja paistsid silma parteide poolt üksteise halvustamise ja põhjendamatu lubaduste andmisega. IMD 2009. a edetabelis on Eesti poliitilise ebastabiilsuse riskiga langenud 47. kohale (aasta varem 27. kohal).

Mõned olukorrad on kriisi ajal aga ka paranenud: töötusealane seadusandlus (soodustab töö otsinguid) ja immigratsiooniseadused (soodustavad tööjõu värbamist välismaalt).

4.2. Hinnang äritegevuse efektiivsusele

Äritegevuse efektiivsuse hindamiseks sisaldas 2009. a küsitlusleht 37 küsimust. Need puudutasid tootlikkust, tööturgu, finantsturgusid, juhtimise praktikat ja väärtushinnanguid. Jooniselt nähtub, et väga **madalad** hinded (alla 4 punkti) sai äritegevus 2009. aastal ettevõtte juhtidelt kaheksas valdkonnas:

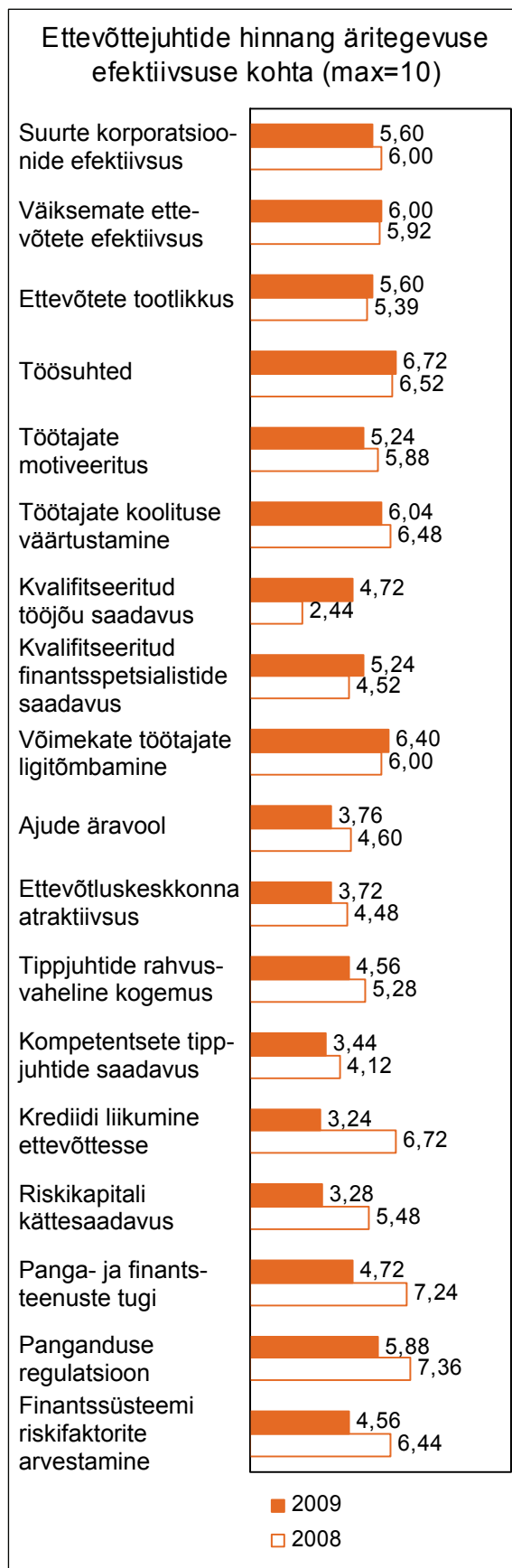
Ettevõtete võlgade mõju konkurentsivõimele – 2,80 punkti. Majanduskriis vähendas nii välis- kui ka sisenõudlust, ettevõtted ei suutnud müügi vähenemise tõttu pangalaenusid tagasi maksta. Võlad kasvasid ja ettevõtted ei saanud investeerida oma konkurentsivõimesse. Üheski IMD vaatluse all osalevas riigis ei ole ettevõtetel võlgadega nii raske kui Eestis, oleme selles arvestuses 57. kohal.

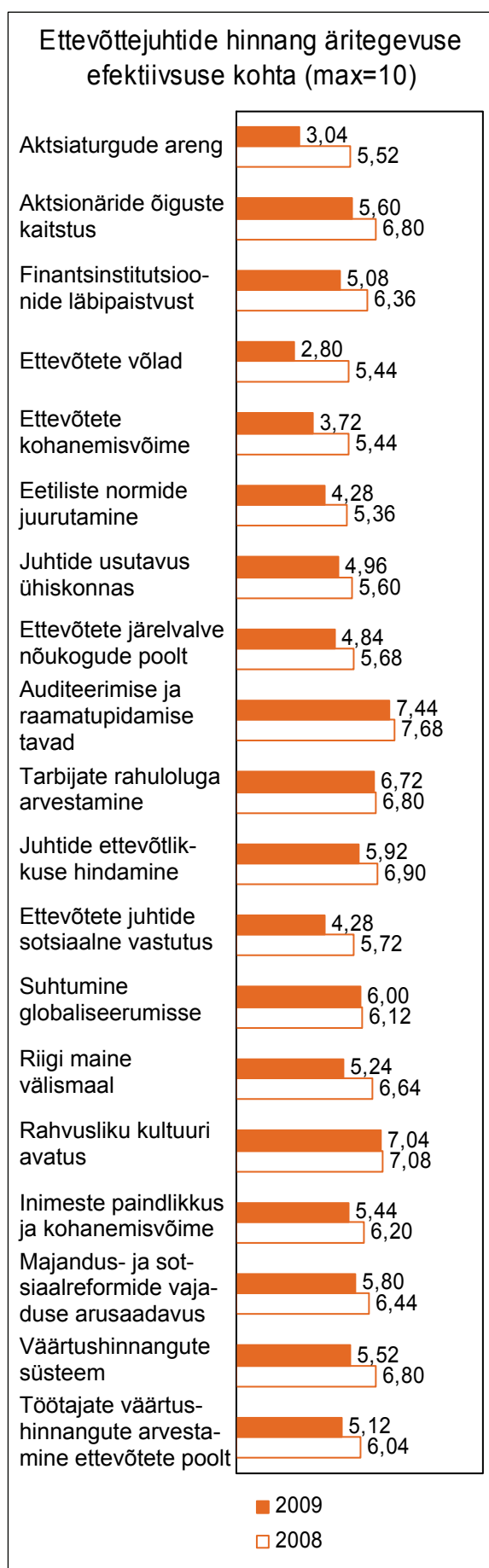
Aktsiaturud ettevõtete varustajatena kapitaliga – 3,04 punkti. Börsiareng pole Eestis erilist hoogu sisse saanudki – eelmisel aastal hindasid ettevõttejuhid olukorda mõõduka 5,52 punktiga. Majanduskriis muutis olukorra veelgi hullemaks (3,04 punkti) ning Eesti langes IMD 57 riigi arvestuse 51. kohale.

Krediidi liikumine ettevõtetesse – 3,24 punkti. Maailma finantskriis muutis pangad ettevaatlikuks, mistõttu raha liikumine ettevõtetesse, kes seda müümata varude jne tõttu nüüd eriti vajasisid, raskenes oluliselt. Ka investeringuteks on ettevõtetel raske raha saada. IMD edetabelis oleme krediidi saamise raskusega langenud 47. kohale (aasta varem olime 19. kohal).

Riskikapitali kättesaadavus – 3,28 punkti. Eesti ettevõtted on varasematel aastatel hinnanud juurdepääsu riskikapitalile vähemalt rahuldavaks (2008. a 5,48 punkti). Finants- ja majanduskriis muutis olukorda oluliselt, mis kajastub ka hinde märgatavas alanemises. Eesti kukkus IMD riikide võrdluses 19. kohalt 49.

Kompetentsete juhtide saadavus – 3,44 punkti. Ka varasematel aastatel on kompetentseid tippjuhte Eestis puudu olnud ning neid pole kerge olnud tööturult leida. Majanduskriisi olukorras on tippjuhte, kellel on piisavalt kogemusi, seda eriti ekspordi vald-

konnas, veelgi raskem leida. IMD edetabel näitab, et Eestis on kogemustega tippjuhtide puudus keskmisest oluliselt suurem – oleme selle hindega 53. kohal.

Ettevõtete kohanemisvõime turu muutustega – 3,72 punkti. Varasematel aastatel on ettevõtete juhid hinnanud oma võimekust kohaneda turu muutustega üsna kõrgelt – 2008. a 5,44 punktiga. Senised muutused on olnud aga valdavalt positiivsed – turud peaaegu püsivalt laienesid. Majanduskriisi käigus selgus, et kohanemisvõime turu kokkutõmbumise olukorras aga puudub. Eesti koht IMF 2009. a edetabelis on 54.

Ettevõtluskeskkonna atraktiivsus välismaa kvalifitseeritud tööjõule – 3,72 punkti. Ettevõtete juhtide hinnangul on majandusraskused oluliselt vähendanud Eesti ettevõtluskeskkonna atraktiivsust ja seega ka välismaa spetsialistide ja otseinvesteeringute saamisvõimet. 2008. a oli hinnang 4,48 punkti. Eesti on IMD edetabelis langenud 49. kohale.

Ajude äravoolu oht – 3,76 punkti. Majanduskriisi üheks tagajärjeks on kõrge kvalifikatsiooniga töötajate riigist lahkumise aktiveerumine. Eesti ettevõtete juhtide hinnangul on ajude äravoolu oht üsna tugev ning riikide võrdluses oleme selle näitajaga 44. kohal.

Jooniselt on näha, et mõnedes valdkondades on hinnang aastaga järsult, üle 1,5 punkti langenud, kuigi olukord on veel kontrolli all (üle 4 punkti). Nendeks valdkondadeks on:

Panga- ja finantsteenuste tugi äritegevusele – hinnang 2008. a 7,24 punkti, 2009. a 4,72 punkti. Sellest järeldub, et majanduskriisi ajal on Eestis pankade tugi ettevõtetele oluliselt vähenenud. Pankade hinnangul pole aga ettevõtetele piisavalt vett pidavaid projekte ja tagatisi, mis võimaldaks neid finantsiliselt toetada.

Finantsüsteemi riskifaktoritele tähelepanu pööramine – hinnang 2008. a 6,44 punkti, 2009. a 4,56 punkti. Majandussurutis näitas, et riskifaktoritega arvestamine pole Eestis olnud küllaldane.

Mõned hinnangud on aga ka paranenud: kvalifitseeritud tööjõu saadavus, finantsspetsialistide saadavus, töösuhted jne.

4.3. Hinnang infrastruktuuri kohta

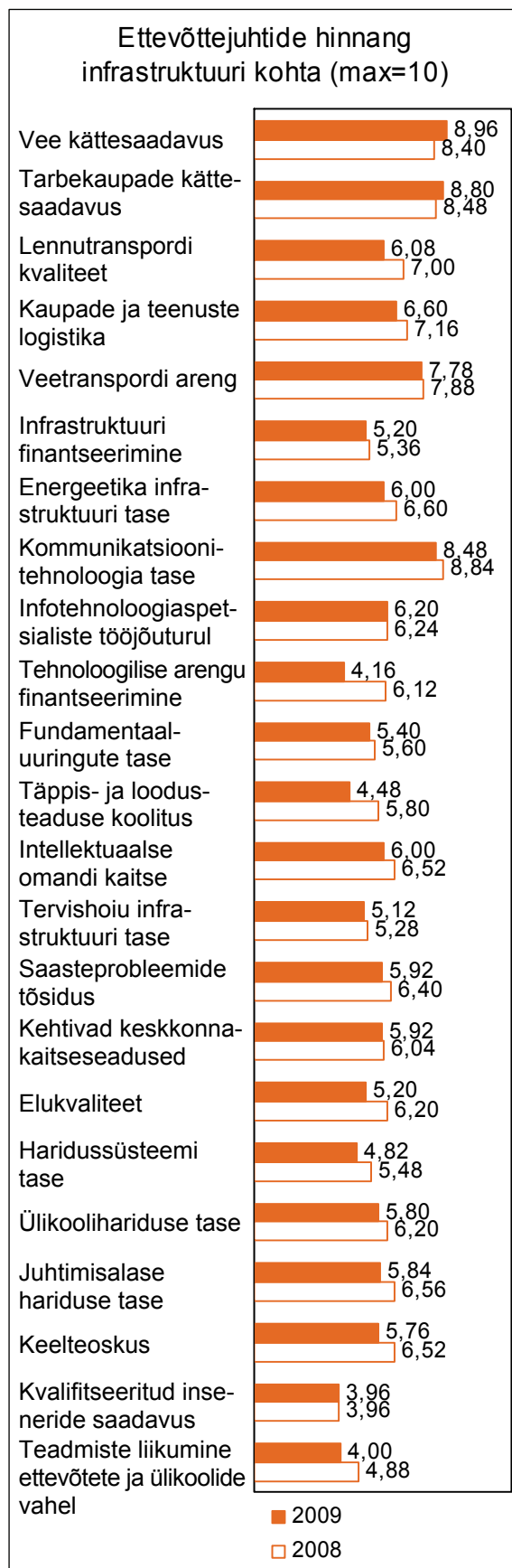
Infrastruktuuri valdkonda puudutas küsitluslehes 33 küsimust. Kaetud olid kõik infrastruktuuri valdkonnad baasinfrastruktuurist kuni hariduse ja tervishoiuni. Jooniselt on näha, et ettevõtetejuhtide rahulolu infrastruktuuriga on kõrgem kui teistes valdkondades ning majanduskriis ei ole oluliselt nende hinnanguid võrreldes eelmise aastaga muutnud. Halvemaks kui 4 punkti on hinnatud olukorda vaid kahel alal – kvalifitseeritud inseneride saadavus tööturul ning teadmiste liikumine ülikoolide ja ettevõtete vahel.

Kvalifitseeritud inseneride saadavus tööturul – 3,96 punkti. Majanduskriis põhjustas tööturul suuri muutusi, eelkõige tööpuiduse järsu tõusu, kuid kvalifitseeritud inseneride saadavus tööturul pole paranenud. Võibolla on ka inseneride vajadus kriisi ajal suurenenud. IMD edetabelis on Eesti selle hinnanguga 54. kohal (aasta varem 52. kohal).

Teadmiste liikumine ülikoolidest ettevõtetesse – 4,00 punkti (eelmisel aastal 4,88 punkti). Sellest järeldub, et majanduskriis pole olukorda parandanud (nagu oleks võinud arvata), vaid hoopis halvendanud. Hindega 4,00 oleme teiste IMD riikidega võrreldes 35. kohal (2008. aastal 23. kohal).

Jooniselt on näha, et ühes valdkonnas ületab hinde langus 1,5 punkti piiri, jäädes siiski kõrgemaks kui 4 punkti ja selleks on **tehnoloogilise arengu finantseerimine** – 2008. a 6,12 punkti, 2009. a 4,16 punkti. Võib arvestada, et peamised põhjused selles on nii pankadepoolse krediteerimise halvenemine kui ka välismaiste otseinvesteeringute vähenemine. IMD edetabelis oleme selle hinnanguga (4,16 punkti) langenud 20. kohalt 40. kohale.

Positiivseteks arenguteks on veemajanduse parem korraldus riigis ja tarbekaupade suurem valik (kättesaadavus) kauplustes.

5. EESTI KONKURENTSIVÕIME TÕSTMISELE SUUNATUD TEGEVUSED

5.1. Valitsuse kava Eesti majanduse konkurentsivõime parandamiseks

2009. aasta on olnud nii valitsuse kui ettevõtete jaoks selgelt viimase kümne aasta kõige keerulisem. Vähem kui aastaga on majanduskeskkond kogu maailmas ja ka Eestis oluliselt muutunud. Arvestades sellega on valitsus nüüd, lisaks pikaajalistele väljakutsetele, pööranud rohkem tähelepanu keskpikkadele ja lähieesmärkidele. Kinnitades k.a novembris Eesti konkurentsivõime tõstmise kava aastateks 2009–2011 seadis valitsus esikohale järgmised eesmärgid:

- **Konservatiivse makromajanduspoliitika rakendamine**, mis võimaldab hoida valitsussektori eelarvedefitsiiti väiksemana 3% SKPst, liituda 2011. aastal eurosooniga ning kontrollida avaliku sektori võlakoorumuse kasvu, säilitades Eesti investeerimisvõime järgnevatel aastatel;
- **Ettevõtete ekspordivõimekuse tõstmine**, toetades tootlikkuse kasvuks soodsa keskkonna loomist, säilitades ekspordimahud suhtena SKPst 2008. aasta tasemel;
- **Eesti atraktiivsuse suurendamine välisinvesteeringutele** eesmärgistatud ja sektori-põhise töö kaudu investoritega, mis tagab

Eesti püsimise Euroopa Liidu esikolmikus otseinvesteeringute tasemelt suhtena SKPsse;

- **Töötajate oskuste arendamine**, suurendades elukestva õppe rahastamist, panustades rohkem täiend- ja ümberõppele ning kasutades hõive madalseisu 50 000 inimese oskuste taseme tõstmiseks ühe astme võrra;
- **Tööhõive taseme hoidmine** läbi ettevõtluskeskkonna arendamise, avaliku sektori investeeringute mahu suurendamise ning töökohtade säilitamise toetamise eesmärgiga taastada 2011. aastaks 63,5%line üldine tööhõive (15–64 eagrupp).

Valitsuse majanduse elavdamise kava seab eesmärgiks väljuda majanduskriisist võimalikult tugevana, mille tulemusel on kesken- dutud ennekõike väga konkreetsete valdkondade investeeringute kiirendamisele, hõive toetamisele, Eesti ettevõtete ekspordivõimaluste arendamisele ning valitsussektori eelarvepositsiooni hoidmisele võimalikult tasakaalulähedasena.

Stabiilne makromajanduskeskkond on täna veel olulisem kui majanduse kasvu aastatel

Eesti majanduse kohanemine algas juba 2007. aastal, mil majanduse kasvutempo hakkas seoses majandustsükli langustrendiga järk-järgult vähenema. 2008. aasta keskpaigani võis seda kohanemist pidada ootuspäraseks ning majanduse konkurentsivõimet parandavaks arenguks. 2008. aasta lõpus aset leidnud järsu majanduse mahtude languse tulemusel vähenes Eesti SKP aasta kokkuvõttes 2007. aastaga võrreldes 3,6%.

2009. aasta esimesel poolaastal on SKP langus tulenevalt kiiresti vähenenud sisetarbimisest ja välisturgude nõudlusest olnud veelgi järsem, ulatudes Eesti Statistikaameti esialgsel hinnangul 15,6%ni.

Kui 2008. aastal vähenesid toodangu ja teenuste mahud ennekõike nendes tegevusvaldkondades, mis olid eelnenud aastate buumiperioodil potentsiaalsest kasvust kiiremini kasvanud (sh kinnisvara, finantstee-

nused, ehitus, jae- ja hulgikaubandus), siis 2009. aasta alguseks oli langus haaranud kõiki tegevusvaldkondi. 2009. aasta kokkuvõttes prognoosib Rahandusministeerium SKP reaalkasvatuse languseks 14,5%. 2010. aastaks on prognoosib Rahandusministeerium kuni 2% majanduslangust.

Üldiselt pigem negatiivse majandusarengu kõrval on kaasnenud ka positiivsemaid trende. Eesti kaupade ja teenuste ekspordimpordi bilanss on viimase aastaga oluliselt paranenud, mistõttu on majapidamiste kulutuste välisrahastamise vajadus oluliselt vähenenud. Finantsvahendid on liikumas peamiselt siseturule suunatud tegevusvaldkondadest (kinnisvara, jaekaubandus jt) avatud sektorisse (töötlev tööstus), mis peaks toetama ekspordimahtude kasvu järgnevatel aastatel.

Riigi maksu- ja eelarvepoliitika kujundamisel võib vaadelda kolme peamist fookust – stabiilse makromajandusliku keskkonna tagamine, majanduskasvu soodustamiseks kõige sobilikuma maksupoliitika rakendamine ning finantsilise jätkusuutlikkuse kindlustamine pikas perspektiivis.

Viimase aasta jooksul on valitsus pööranud põhitähelepanu makromajandusliku keskkonna stabiilsuse suurendamisele. Lähiaja peamiseks eesmärgiks on valitsus seadnud Euroopa ühisraha euro kasutusele võtmise alates 1. jaanuarist 2011. Eurosooniga liitumine on nii eesmärk kui ka oluline meede makromajandusliku stabiilsuse suurendamisel.

Seoses majanduslangusega on valitsussektori tulud kiiresti vähenenud, mistõttu on valitsussektori kulutused alates 2008. aastast ületanud tulude mahtu. Seni on valitsus suutnud täita eesmärgi – hoida valitsussektori eelarvepositsioon eurole üleminekuks vajaliku Maastrichti kriteeriumi (–3% SKPst) piires. 2008. aastal oli valitsussektori eelarvepositsioon –2,7% SKPst.

Valitsuse eesmärgiks on nii 2009., 2010. kui ka 2011. aastal hoida valitsussektori defitsiit alla 3% SKPst ning tagada keskpikas perspektiivis valitsussektori tasakaal. **Eesmärk on jõuda 2012. aastaks ülejäägiga eelarvepositsioonini.**

Arvestades muutusi makromajanduskeskkonnas on 2009. aastal tehtud mitmeid erinevaid otsuseid valitsussektori eelarvepositsiooni parandamiseks, sh:

- Valitsusasutuste tegevuskulude (personaliikulud ja majandamiskulud) vähendamine 2008. aasta 17,4 miljardilt 15,7 miljardi kroonini 2009. aastal. 2010. aasta eelarves vähenevad tegevuskulud samasuguses suurusjärgus – ligikaudu 14,7 miljardi kroonini. Kahe aastaga on valitsus vähendanud keskvalitsuse tegevuskulusid 16%;
- Kogu valitsussektori finantsdistsipliini tagamiseks kohaliku omavalitsuse üksuste laenuvõtmise võimaluste piiramine;
- Ravikindlustuse süsteemi pikaajalise jätkusuutlikkuse parandamiseks töövõimetushüvitiste süsteemi muutmine töötajate ja tööandjate omavastutuse suurendamise suunas. Reformi käigus suurendati töötajate omavastutust ühelt päevalt kolmele päevale ning rakendati tööandja vastutus neljandast päevast kaheksanda päevani. Üheksandast päevast võtab maksmise kohustuse üle Haigekassa. Lisaks vähendati haigushüvitiste määra 80%lt 70%ni töötaja palgast ning hooldushüvitiste määra 100%lt 80%ni;
- 2009. aasta pensionitõusu vähendamine aasta alguses kavandatud 14% asemel 5%ni;
- Töötukassa tasakaalu parandamiseks töötuskindlustuse hüvitiste saajate ringi laiendamise edasilükkamine ja määrade tõstmisest loobumine ning töötuskindlustusmaksete maksimummäära tõstmine 4,2%ni (sealhulgas tööandja 1,4% ning töövõtja 2,8%);
- Pensionikindlustuse teise samba sissimaksete ajutine peatamine kuni 2010. aasta lõpuni;
- Käibemaksumäära tõstmine 18%lt 20%ni alates 2009. aasta 1. juulist;
- Mootorikütuste aktsiisimäära tõstmine 10% võrra alates 2009. aasta 1. juulist ning täiendavad 6% alates 1. jaanuarist 2010. Seejuures on üle pika aja otsustatud suurendada ka erimärgistusega kütuste aktsiisi – 2010. aasta algusest tõuseb erimärgistusega kütuste aktsiis 64%;

- Sigarettide ja tubaka aktsiisimäära tõstmine alates 2010. aasta 1. jaanuarist 5% võrra ning 2011. aasta 1. jaanuarist 20% võrra;
- Alkoholi aktsiisimäära tõstmine 10% võrra alates 2010. aasta 1. jaanuarist;
- Elektriaktsiisi tõstmine 50 kroonilt 70 kroonile MWh kohta alates 2010. aasta 1. märtsist.

Kokku on 2009. aastal valitsussektori eelarvepositsiooni parandatud üle 9% võrreldes oodatava SKP mahuga. Ligikaudu 5% SKPst on vähendatud avaliku sektori kulutusi ning ligikaudu 4% ulatuses on valitsussektori eelarvepositsiooni parandatud tulude suurendamisega. Tulusid on suurendatud nii mittemaksuliste tulude suurendamise kui ka maksutõusude rakendamisega. **Maksutõusude rakendamisel on lähtunud valitsuse senisest poliitikast suurendada ennekõike tarbimise, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamist.**

Valitsussektori eelarvepositsiooni kõrval teine oluline eurole ülemineku tingimuste osa on **hindade stabiilsus**. Seni on just inflatsiooni kõrge tase olnud takistuseks euroalaga liitumisel. Viimase aasta jooksul on hinnataseme kasvutempo kiiresti alanenud. Inflatsioonimäär on langenud ka Euroopa Liidu riikides tervikuna, aga Eestis oluliselt enam. Põhjuseks on nii tarbimisest tuleneva hinnasurve vähenemine, kuid veelgi enam toidu ja kütuste maailmaturu hindade oodatust kiirem alanemine. Samuti on mitmete 2007. aasta suvel otsustatud tarbimismaksude suurendamise mõju hindadele tänaseks suuremas osas kadunud. **Eesti viimase 12 kuu keskmine hinnakasv on langenud sedavõrd, et alates 2009. aasta novembrist täidab Eesti kõik euro kasutuselevõtu tingimuseks seatud Maastrichti kriteeriumid.**

Kahanevate eelarvetulude valguses on valitsuse jaoks senisest suuremaks väljakutseks investeringute ja teiste tootlike kulutuste osakaalu senisel tasemel hoidmine. Vaatamata tulude ja eelarve mahu vähendamisele on **avaliku sektori investeringud** Eestis

Euroopa Liidu riikide võrdluses ühed kõrgemad. Investeeringute mahtude suurendamine on üks otsesemaid võimalusi toetada majanduse arengut ning tööhõive taset kohe ja luua samas eeldusi pikaajaliseks majanduse kasvuks. Sellest tulenevalt on valitsus võtnud eesmärgiks investeringute mahtu suhtena SKPst veelgi suurendada. 2010. aasta riigieelarve eelnõu näeb ette investeringute 14%list suurenemist.

Olemasoleva majanduspoliitika täiendamiseks otsustas valitsus Eesti konkurentsivõime kava 2009–2011 vastuvõtmisel võtta töösesse mitu **uut algatust**:

- Viia läbi analüüs **sotsiaalmaksu piirmäära** kehtestamise sotsiaalmajanduslike ja eelarveliste mõjude kohta.
- Tõsta avaliku sektori investeringute osakaalu 2010. aasta riigieelarve kaudu nii SKP suhtes kui absoluutmahtudes.
- Avaliku sektori efektiivsuse parandamiseks:
  - alustada valitsusasutuste tugiteenuste tsentraliseerimisega ning korrastada ministeeriumide struktuurid;
  - vaadata üle kõigi praegu riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste poolt osutatavate avalike teenuste ning kaotada kõik ülemäärased bürokraatlikud nõuded;
  - viia läbi põhjalik revisjon riigi sihtasutustest ja riigi poolt asutatud avalikõiguslikest juriidilistest isikutest ning kujundada nende suhtes ühtne pikaajaline poliitika, mille üks eesmärk on kattuvate ülesannetega struktuuride liitmine.
- Valitsussektori kulutuste pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamiseks pensioniea tõstmine 2026. aasta lõpuks 65 eluaastani, tõstes nii naiste kui meeste pensioniiga aastas kolme kuu võrra alates 2017. aastast.

Ettevõtluskeskkond peab arenema stabiilselt

Enamik Eesti ettevõtluskeskkonnaga seotud eesmärgid ja meetmeid on suunatud tootlikkuse tõstmisele. 2008. aasta lõpus alanud ülemaailmne majanduse jähnenemine ja siseturu nõrgenemine on selgelt välja toonud, et pikemaajaliselt on väljakutsete sisu jäänud endiseks: vajadus majanduse struktuuri muutuse järele, liikumine kõrgema lisandväärtusega tegevusaladele ja sektoritesse ning efektiivsuse kasv kõikides sektorites.

Tootlikkus hõivatu kohta on Eestis varasema kasvu asemel hakanud võrreldes EL keskmisega langema. **Seetõttu on eesmärgiks tootlikkuse kasvu kiire taastamine. 2011. aastaks seab valitsus eesmärgiks juba rakendatud ja uute meetmete tulemusel tõsta tootlikkus 65% tasemele Euroopa Liidu keskmisest.**

Eesti on avatud majandusega väikeriik, mille eksporditavate toodete ja teenuste maht on kõrge – üle 70% SKPst. Sisetarbimise kasvu eelduseks olev laenumahude taastumine ei ole lähiaastatel reaalne. Seetõttu on majanduse edasine käekäik suuresti sõltuvuses ekspordist.

Uute eksporditurgude võitmiseks ning kõrgema lisandväärtuse saavutamiseks on oluline töötada ka selle nimel, et Eestisse jätkaksid investeerimist ettevõtted teistest riikidest. Selle eesmärgi saavutamiseks on valitsus kokku leppinud eraldi tegevuskavas „Made in Estonia“.

Siseturu nõudluse kokkutõmbumisel ja laenu raha juurdekasvu pidurdumisel on kesk-pikas perspektiivis juba 2008. aastal ettenähtud plaanidest kõige olulisemaks kujunenud **ettevõtete rahvusvahelistumisele ja välisinvesteeringutele suunatud meetmed:**

- Ettevõtete turundustoetuse sihtrühma laiendamine ka neile ettevõtetele, kes alles ekspordiga alustavad;
- Ekspordigarantiide limiidi suurendamine 1 miljardilt 3 miljardi kroonini, tõstes garantiide stabiilsust ja KredExi riskide võtmise võimet;

- Investorteeninduse päringute ja informatsiooni koondamine ning sidumine ettevõtja ühtse kontaktpunkti lahendusega;

- Välisriikides tegutsevate EASi esinduste võrgustiku töö ümberkujundamine eksporditööridele sobivate teenuste pakkumisel ning välisinvestorite kaasamisel sihtsektoritesse;

- Messidel osalemise ja ühisturundusürituste toetusmeetmete ning klastrite arendamise programmi avamine taotluste esitamiseks, sh ettevõtlust edendavate haruliitude ja esindusorganisatsioonide jaoks.

Reageerides majanduskeskkonna halvendamisele on **ettevõtetele suunatud toetusmeetmeid ajaliselt ettepoole toodud, suurendades nende rahalisi mahtusid just 2009. ja 2010. aastal**, millega väljamakstavate toetuste maht võrreldes aastatega 2006 ja 2007 kahekordistub:

- Tööstusettevõtjate tehnoloogiainvesteeringute toetamine kogu programmi mahus (550 miljoni krooni) juba 2009. aasta juuliks 2010. aasta lõpu asemel;

- Alustavatele ettevõtjatele antava toetuse maksimummäärade tõstmine üle kahe korra, sh starditoetus kuni 100 000 krooni ja kasvutoetus kuni 500 000 krooni ühe ettevõtja kohta;

- Euroopa Liidu toetatavate infrastruktuuriinvesteeringute kiirendamine (energiasääst kortermajades, veemajanduse ehitusprojektid, kutsehariduse rajatised) 2008. aasta II poolel ja 2009. aasta alguses tehtud otsustega.

Arvestades muutusi makromajanduskeskkonnas on 2009. aastal rakendatud ka **lisa-meetmeid ettevõtete kapitalile ligipääsu parandamiseks**, kogumahus 6,1 miljardit krooni sh:

- Laenukäenduste limiidi suurendamine 800 miljonilt kroonilt 1,5 miljardi kroonini, vähendades ka miinimumsummasid ja erikontrolle;

- Ettevõtjatele pikaajalise laenuressursi pakkumine koostöös pankadega, spetsiifilistele kriteeriumitele vastavate projektide finantseerimiseks;

- Edupõhiste pangalaenule allutatud laenuude eraldamine ettevõtjatele omafinantseeringuks ja laenu teenindusvõime tõstmiseks;
- Täiendava krediidiini loomine pankadele, mis võimaldab Euroopa Liidu toetuste ning Euroopa Investeerimispannga laenuvahendeid kombineerides soodsa intressiga raha edasi laenata eksportivatele ettevõtetele.

2009. aasta lõpuks jõuti ka reaalselt kõikide uute meetmete avamiseni.

Teadus- ja arendustegevus- ning innovatsioonipoliitika arendamine on hoolimata eelarvevõimaluste vähenemisest valitsuse prioriteet ning pikemas perspektiivis ka kõrgema tootlikkuse üks olulisi eeldusi. Viimastel aastatel on Eestis investeringud teadus- ja arendustegevusse (TA) kiirelt kasvanud, seejuures erasektoris kiiremini kui avalikus sektoris. TA kulutused kokku moodustasid SKPst 2007. aastal 1,11% ja 2008. aastal juba 1,29%. Muutunud majandussituatsioonis on aga riigi panus TA konkurentsivõime parandamise seisukohalt omandamas võtmetähendust, sest OECD riikide viimase 30 aasta kogemus näitab, et SKP langusega kaasneb mõningase viivitusega erasektori poolse TA rahastamise järsk vähenemine.

Seetõttu on valitsus seadnud eesmärgiks suurendada TA kulutusi kiiremas tempos ja jõuda 2011. aastaks avaliku sektori TA kulutustega tasemele 1,3% SKPst, mis on rohkem kui oli planeeritud 2008. aastal heaks kiidetud majanduskasvu ja tööhõive kavas ning strateegias „Teadmistepõhine Eesti 2007–2013“. **Selle tulemusena saavutab valitsus 2011. aastaks seatud eesmärgi – TA kogukulutuste maht jõuab tasemele 2% SKPst.** Avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste suurendamine (teadus- ja arendustegevuse infrastruktuuri arendamine, välisõppejõudude ja tippspetsialistide Eestisse toomise toetamine jm meetmed) loob eeldused erasektori kulutuste kiiremaks kasvuks finantsvahendite kättesaadavuse paranedes ja nõudluse taastumisel.

Pikemaajalise mõjuga teadus- ja arendustegevuste ning innovatsiooni poliitika meetmed on plaanis ellu viia juba varem planeeritud mahtudes:

- Teadus- ja arendusametuste infrastruktuuri kaasajastamise meetmete rakendamine, et investeerida kõrgharidus- ja teadusametuste hoonetesse 2,6 miljardit krooni ning teadus- ja arendusametuste aparatuuri ning rahvusvahelistesse objektidesse 1,78 miljardit krooni;
- Kolme uue tehnoloogia arenduskeskuse rahastamine 2009. aasta kevadel lisaks varasemale viiele, tõstes meetme kogumahu miljardile kroonile;
- Ettevõtjatele suunatud teadus- ja arendustegevuse projektide toetamise programm 1,08 miljardi krooni ulatuses ja tööstusettevõtete tehnoloogiainvesteeringute programm mahuga 0,6 miljardi krooni ning uue innovatsiooniosakute skeemi käivitamine, mille abil saavad ettevõtted tasuta teadus- ja haridusametusele tehtud töö eest;
- Teadlasmobiilsuse programmi „Mobilitas“ (kogumaht 0,3 miljardit krooni) abil prioriteetsetes valdkondades uurimiserühma loovate välismaa tippteadlaste ja karjääri jätkavate järeldoktorite toetamine Eesti teadus- ja arendusametustesse tööle asumisel.

Energeetika valdkonnas ei ole rahvusvaheline olukord võrreldes üldise majanduskeskkonnaga aastaga selliseid märkimisväärsed muutusi läbi teinud. Eesti energiajulgeoleku ning energeetika konkurentsivõime seisukohalt on positiivne, et aasta tagasi seatud eesmärkide saavutamiseks on mitmeid meetmeid rakendatud varem kavandatust kiiremini. Näiteks uute taastuvenergia rajamisega täidetakse 2010. aastaks seatud taastuvelektri osakaalu eesmärk juba 2009. aastal. Järgnevatel aastatel on kavas kujundada laiem **majanduse rohelise kasvu edendamise poliitika**. Lisaks energiasäästu ning taastuvenergeetika eesmärkidele peaks selles kavas olema oluline koht ka loodusvarade kasutamisest saadava lisandväärtuse suurendamisel ning keskkonnatehnoloogilise innovatsiooni edendamisel.

2009. aasta sügisel leppis valitsus kokku veel **mitme uue algatuse** käivitamises:

Ekspordi toetamiseks ja välisinvesteeringute soodustamiseks:

- Valdkonnapõhise investorite otsingu ja tugiteenuste programmi rakendamine sektori spetsiifiliste pakkumiste kaudu.
- Suurinvestorite jaoks paindlike ja terviklike toetusmeetmete rakendamine:
  - suurte tootmisüksuste rajamiseks vajaliku maa pakkumine läbi riigimaa võõrandamise lihtsustatud korra kinnitamise ja sobivate eeldustega asukoha suhtes nõustamise;
  - investeeringute tegemiseks sobivate tööstusparkide väljaarendamise ja kasutamise soodustamine ning suure mõjuga investeeringu tegijatele vajalike infrastruktuuriinvesteeringute toetusmeede;
  - programmi „Just in time“ käivitamine tööjõuressursi paindliku pakkumise tagamiseks, mis loob võimalused nõudlusel tugineva tööjõu ümber- või täiendõppe läbiviimiseks vastavalt ettevõtte vajadustele kohandatud õppeprogrammile.

Tööturu uued väljakutsed ja võimalused

Oodatust suurema majanduslanguse tingimustes hakkas 2008. aasta teisel poolel tööturu olukord kiiresti halvenema. Töötuse määr on saavutanud viimase 8 aasta kõrgeima taseme, ulatudes 2009. a teises kvartalis 13,5%ni. Kuna majanduslangus on raskemini mõjutanud just neid sektoreid, kus domineerivad meessoost töötajad, on keskmisest enam suurenenud ka meeste töötuse määr, mis oli 2009. aasta teises kvartalis 16,9%. Samuti on hüppeliselt kasvanud noorte tööpuudus. Alates 2009. aasta algusest on oodatust järsemalt langenud ka tööhõive määr, olles 2009. aasta teises kvartalis 63,5%.

Tulenevalt muutunud tööturu olukorrast on tööhõivepoliitika ees seisvad väljakutsed oluliselt suuremad ja mitmetahulisemad

- Piirkondlike valdkondlikult spetsialiseerunud kompetentsikeskuste rajamine ettevõtete ja piirkonna teadus- ja haridusasutuste ühistegevuse edendamiseks väljaspool Tallinna ja Tartut.

- Ekspordijuhtimise õppe pakkumine kõrgkoolide õppekavades ettevõtlusõppe arendamise raames nii magistritasemel eraldi mooduli kui ka üksikkursustena, tagades juurdepääsu mittemajanduserialade ja töökogemusega tudengitele.

Ettevõtluskeskkonna arendamiseks ja ettevõtlikkuse suurendamiseks:

- Ettevõtlusõppe sisseseadmine valikainena kõikide gümnaasiumide ja kõrgkoolide õppekavadesse.
- Omakapitali nõude kaotamine osahingute loomiseks ja aruandluse lihtsustamine väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele, sealhulgas ühtse aruandluskorralduse loomine ettevõtja halduskoormuse vähendamise ja andmete efektiivsema kasutamise eesmärgil.
- Kogu Eestit katva kiire interneti võrgustiku väljaarendamine maapiirkondade elanikkonnale ning ettevõtlusele vajalike teenuste loomiseks ja pakkumiseks.

võrreldes aastataguse ajaga. Varasem keskendumine kitsamate riskigruppide toetamisele on asendunud tööturumeetmete laialdasema pakkumisega kõigile sihtrühmadele, lähtudes tööturu kui terviku vajadustest.

Uutes majandusoludes ei ole reaalne jõuda 2011. aastaks varem eesmärgiks seatud 70%lise tööhõive määrani. Prognooside kohaselt ei ole 2010. aastaks ette näha üldist tööturu olukorra paranemist ning tööhõive määr langeb järgnevatel aastatel 60% piirimaile. Võttes arvesse nii majanduse arengut kui ka tööturu elavdamiseks juba rakendatud ja plaanitavate meetmete positiivset mõju, on **valitsuse eesmärk viia 2011. aastaks hõivatute osatähtsus 15–64-aastaste seas 63,5%ni.**

Kiire tööpuuduse kasv ja töökohtade vähenemine on tinginud tööhõivemeetmete täiendamise vajaduse ja valitsuse tööturuga seotud eesmärkide ülevaatamise. Valitsuse eesmärgiks on soodustada tööturu elavnemist eelkõige kahe suurema tegevusvaldkonna kaudu:

- Töötajate konkurentsivõime tõstmine tööturul vähemalt 50 000 inimese oskuste ja kvalifikatsiooni tõstmise kaudu;
- Tööhõive säilitamine 5000 uue töökoha loomise toetamisega, rakendades selleks ulatuslikumalt palgatoetuse teenust.

Valitsus on seadnud eesmärgiks tõsta IV–VIII taseme¹ kvalifikatsiooniga inimeste osakaalu 25–64-aastaste seas 48%ni aastaks 2013, **mis tähendab 50 000 inimese oskuste täiendamist.**

Elukestev õpe ning täiskasvanutele laialdasem õppimisvõimaluste pakkumine on keerulises tööturuolukorras omandanud suurema tähtsuse. Senine täiskasvanuhariduse edendamise poliitika on hakanud konkreetseid tulemusi näitama ja elanikkonna osalemine täiskasvanuhariduses näitab positiivset trendi. 2008.a osales elukestvas õppes 9,8% 25–64-aastastest täiskasvanutest. Positiivne areng on võimaldanud ka vastavat eesmärki tõsta. **Valitsuse uueks eesmärgiks on suurendada täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määra 13,5%ni aastaks 2013.** See oleks ka Euroopa Liidu riikide võrdluses täiesti arvestatav tase. Rohkem tähelepanu suunatakse haridustee pooleli jätnud inimeste täiskasvanuharidusse kaasamisele, mis ühtlasi aitab ennetada nende inimeste töötuks jäämist.

Tööhõive suurendamise eelduseks on hästi toimiv ja soodne ettevõtluskeskkond. Lisaks mitmetele rakendatud ettevõtluse toe-

¹ Aluseks on võetud järgmine jaotus: I tase: madalam kui põhiharidus (v.a põhihariduse nõudeta kutseõpe); II tase: põhiharidus, põhihariduse nõudeta kutseõpe; III tase: kutseõpe põhihariduse baasil, üldkeskharidus, kutsekeskharidus põhihariduse baasil, keskeriharidus põhihariduse baasil; IV tase: kutseõpe keskhariduse baasil, kutsekeskharidus keskhariduse baasil; V tase: keskeriharidus keskhariduse baasil; VI tase: kõrgharidus; VII – VIII tase: magistri- ja doktorikraad.

tusskeemidele on planeeritud 2010. aastal oluliselt **suurendada rahalisi vahendeid palgatoetuse teenuse mahu suurendamiseks.** Palgatoetusega kompenseeritakse töoandjale kuni pool töötajale makstavast töötasust, ent mitte rohkem kui kehtestatud töötasu alammäär juhul, kui tööandja võtab tööle 6 kuud töötuna arvel olnud inimese. Meetme abil on plaanis toetada 5000 töökoha säilitamist ja loomist. Samas toimib see ka pikaajalist töötust ennetava meetmena, hoides inimesed tööturul aktiivsena ja säilitades nende töövalmidust.

Senisest suuremat tähelepanu pööratakse ka töötuse ennetamisele ning koondatutele ja koondamisohus olevatele töötajatele (sh sundpuhkusel olijad, osalisele tööajale üleviidud töötajad). Kõigil nimetatud sihtgruppidel on võimalus saada ennetavalt nii karjääri- kui ka tööturualast nõustamist, et vältida töötuks jäämist ning lühendada võimalikke töötuse perioode.

Kõrghariduses on jätkuvalt fookuses kõrgkoolide konkurentsivõimelise kvaliteedi tagamine säilitades nende olemasoleva autonoomia, kõrgkoolide rolli tugevdamine Eesti arenguhuvide ja innovatsiooni eestvedajana ning **rahvusvahelisuse tõstmine.** Üha olulisemaks muutub seni sihipäraselt kasutamata olnud potentsiaali, välismaal õppivate Eestist pärit noorte tagasitoomine. OECD andmetel lahkub Eestist igal aastal 700 – 800 noort inimest. Seega võib oletada, et igal ajahetkel õpib ligikaudu 5000 inimest välismaistes kõrgkoolides ning nende tagasitoomine Eesti tööjõuturule on igati soovitud. Praegu puudub täpne ülevaade lahkunutest ja potentsiaalselt tagasi tulla soovijatest ning meetmed selle soodustamiseks.

Muutunud tööturu situatsioonis on suurenenud ootused riiklikule tööturupoliitikale ning tööturuteenuste kvaliteedile ja mahule. Selles vallas viidi 2009. aasta jooksul lõpule kaks olulist reformi:

- **Töötukassa ja Tööturuameti ühendamine** mais 2009, millega koondati ühte asutusse nii aktiivsete kui passiivsete tööturuteenuste osutamine. Kuna uue ühendasutuse

juhtorganitesse kuuluvad ka sotsiaalpartnereite esindajad on tööturuasutuste ühendamine loonud väga hea aluse tööturupoliitika senisest tulemuslikumaks rakendamiseks.

- **Uue töölepingu seaduse jõustumine** 1. juulil 2009. Seaduse jõustumine toodi plaanitust poole aasta võrra varasemaks, et paremini kaasa aidata tööturu kohandumisele muutunud majandusoludega. Töölepingu seaduse jõustumine on üks viimaste aastate olulisemaid tööturureforme, mis viib töödiguse vastavusse kaasaegse tööturu vajadustega.

Lisaks on valitsus esitanud Riigikogule **uue avaliku teenistuse seaduse eelnõu**, mille vastuvõtmisel viiakse ametnike töötingimused senisest enam vastavusse töölepingu seaduse üldiste tingimustega.

Inimeste valmidus ja motivatsioon enda teadmisi ja oskusi täiendada vastavalt ettevõtjate uuenenud vajadustele on üks olulisemaid tegureid uueks majanduse tõusutsükliks valmistumisel. Tööjõu oskuste tõstmiseks on loodud erinevaid meetmeid nii kõrg- kui ka kutsehariduse valdkonnas:

- Toetuste rakendamine õppeasutustele välismagistrantide ja doktorantide Eestisse õppima asumise võimaldamiseks ning nende õpingutejärgse Eestisse elama asumise ja siinse tööturuga seotuks jäämise soodustamine (eelkõige teadus- ja arendustöötajatena);
- DoRa programmi käivitamine kõrghariduse kvaliteedi ja konkurentsivõime tõstmiseks. Programmi raames toetatakse korralisele ametikohale valitavate õppejõudude palgakulusid 50% ulatuses;
- Eesti magistrantide välisõpingute toetamine;
- Kutseõppeasutuste ja kõrgkoolide õppekeskkonna kaasaegse infrastruktuuri (õpperuumid, õppeotstarbeline sisseseade, ühiselamud) väljarendamine;
- Tööealistele täiskasvanutele suuremahuline tasuta täiend- ja ümberõppe pakkumine kutseõppeasutuste, rakendus kõrgkoolide ja vabahariduslike koolituskeskuste kaudu;

- Alates septembrist 2009 on käivitatud isikustatud koolituskaartide süsteem. Koolituskaart on personaalne ja võimaldab töötul osaleda kuni 15 000 krooni maksval erialasel koolitusel;

- Koolitusosakute skeemi rakendamine väikeettevõtetele, mille eesmärk on tõsta ettevõtete töötajate ja juhtide tööalaste teadmiste ja oskuste taset.

2009. aasta sügisel leppis valitsus kokku mitme täiendava **uue algatuse** rakendamises:

- **Talentide programmi käivitamine.** Programmi eesmärk on soodustada välismaal kõrghariduse omandanud Eestist pärit noorte spetsialistide tagasipöördumist kodumaale, pakkudes neile siin töövõimalusi era- ja avaliku sektori organisatsioonides.

- **Õppe katkestanute tagasitoomine kutse- ja kõrgharidusse.** Majanduskasvu perioodil haridustee pooleli jätnutele luuakse võimalus õpingud lõpetada.

- **Täiskasvanuhariduse riikliku koolitustellimuse laiendamine kõrgkoolidele.** Riikliku koolitustellimuse raames luuakse võimalus täiskasvanute täienduskoolitustellida ka kõrgkoolidelt.

- **Töötutele ettevõtlusega alustamise toetamise tervikpakett.** Töökohtade loomiseks ja nende säilimiseks ettevõtlusega alustamise kaudu koostatakse 2010. a tervikpakett, mis sisaldab toetuse taotleja koolitamist, nõustamist, toetusega loodud ettevõtte järelnõustamist ja vajaduse korral toetuse saaja erialast täiendkoolitust (kahe aasta vältel pärast ettevõtte loomist).

- **Pikaajalise töötuse ennetamiseks palgatoetuse saamise tingimuste lihtsustamine ja rahaliste mahtude suurendamine.** Palgatoetuse andmise tingimusi leevendatakse ajutiselt 2010. a ning suurendatakse palgatoetuse andmise rahalist mahtu.

Võimalus vaadata kaugemale tulevikku

Eesti valitsuse majanduse elavdamise kava seab eesmärgiks väljuda majanduskriisist võimalikult kiiresti ja tugevas positsioonis. Majanduskasvu taastumise väljavaated ongi järjest paranenud. Ettevõtjate ja tarbijate kindlustunne on järjest kasvanud ning mitmed rahvusvahelised analüütikud on julgenud Eesti kohta positiivsemaid hinnanguid anda.

Eesti liitub euroalaga. Oleme järgmistel aastatel ainus või üks väheseid riike, kes ei pea riigi võlgade teenindamiseks makse tõstma. Investorteeninduse tase on Eestis paranemas ja kui suudame majanduskriisi aega kasutada ka selleks, et võimalikult paljud Eesti elanikud pöörduksid tagasi kooli poolelijäänud õpinguid lõpetama või lihtsalt teadmisi ja oskusi täiendama, siis saakski väita, et uueks kasvuks on põhi loodud.

Euroopa Komisjon on oma 2009. aasta sügiseses majandusprognoosis ennustanud, et juba 2011. aastal kasvab Eesti majandus Euroopa Liidus kõige kiiremini. Selline prognoos aga omab vähe tähtsust, kui me ei jätkaks oma konkurentsivõime järjepidevat parandamist. Kui tahame Euroopa Liidu rikkamatele riikidele järele jõuda, peab tootlikkus Eestis kasvama kiiremini kui teistes riikides ning tööhõive peab jõudma jälle 2007. ja 2008. aasta tasemele.

Samal ajal tuleb jälgida ka tuleviku väljakutseid. Tulevikus on paremas positsioonis need riigid, kes jõuavad kiiresti oma majandust rohelisemaks muuta. Samuti muutub vananeva elanikkonna tingimustes senisest veelgi olulisemaks, et võimalikult paljud ühiskonna liikmed oleksid aktiivselt tööturul.

Euroopa Komisjon on algatanud arutelu Euroopa Liidu Lissaboni strateegia tuleviku üle ning on pakkunud uueks Euroopa Liidu konkurentsivõime strateegia sihiks 2020. aastat. Arvestades Eesti ühiskonna ja avaliku sektori kasvavat valmisolekut, oleks ka Eestile sellise pikemaajalise konkurentsivõime strateegia kokkuleppimine jõukohane.

5.2. EAS aitab ettevõtjal vaadata väljapoole Eestit

2008/2009. aastal on EASi tegevuste märksõnaks olnud paljude uute ettevõtlusprogrammide avanemine ning nii uuemate kui ka vanemate toetuste taotlustingimuste muutmine oluliselt soodsamaks: kasvanud on paljude toetuste summad, laiienenud taotlejate ring, lihtsamaks muudetud ja kiirendatud taotlemise protsessi.

Seejuures on kasvanud oluliselt nende tegevuste ring, mis paneb rõhku Eesti maine kujundamisele, Eesti ettevõtete ekspordikäibe tõstmisele, ekspordivate ettevõtete arvu suurendamisele ning kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste osakaalu suurendamisele ekspordikäibes.

EASi eesmärgid	Aasta keskmine rahastamise maht 2007 – 2013 (mln kr)
Rohkem jätkusuutlikke ja kiiresti kasvavaid ettevõtteid	73,5
Ettevõtete suurem ekspordivõimekus ja rahvusvahelistumine	217,5
Ettevõtete suurem tootearendus- ja tehnoloogiline võimekus	366,1
Suuremad turismitulud	204,9
Piirkondade terviklik ja tasakaalustatud areng	804,4

Sobiv toetus eksporditootjale sõltuvalt vajadusest

Kui mõni aasta tagasi aitas toetus välja töötada ekspordiplaane ja neid ellu viia, siis praeguseks on ekspordile suunatud toetuste pakett oluliselt mitmekesisem.

Arendustöötaja kaasamise toetus võimaldab hõlpsamini kaasata kõrge kvalifikatsiooni ja rahvusvahelise kogemusega teaduri, inseneri, disaineri või turundusjuhi. EAS toetab ettevõtte konkurentsivõimet suurendava spetsialisti töötasu maksmist poole ulatuses kuni kolme aasta jooksul.

Ühisturundus tähendab ettevõtjale soodsat ja tulemuslikumat võimalust end sihtturgudel potentsiaalsetele klientidele tutvustada: koostööd tehes õpivad ettevõtted tundma eri võimalusi eksporditootjate laiendamiseks, suudavad paremini täita suuremahulisi allhankeid ja kasutada turundusressurssi tõhusamalt. EAS toetab ettevõtete ühiseid ekspordile suunatud turundustegevusi kuni miljoni krooniga.

Kindlasti ei jää ressursipuuduse taha **välismessil** käimine. Välismessi külastamiseks ja ka seal osalemiseks saab toetust taotleda kas iga ettevõtte iseseisvalt või olla osaline riiklikus ühisstendis. Lisaks ühisstendidega osalemisele olemasolevatel messidel korraldab EAS koostöös ettevõtjatega ise turundus-

alaseid sündmusi nii sihtturgudel kui ka Eestis. Samuti organiseeritakse programmi raames üritusi välisinvestoritele või osaletakse neil riikliku esindusega. Programmi raames läbiviidavad tegevused valitakse, lähtudes tegevusvaldkonna riiklikust prioriteetsusest, olemasolevate ettevõtjate ekspordipotentsiaalset, sihtturgude prioriteetsusest ning lisandväärtusest Eesti majandusele.

Näiteks osalesid Eesti ettevõtjad 2009. aasta aprillis Saksamaal Hannoveris EASi ja Eesti Masinatööstuse Liidu eestvedamisel ühisstendiga maailma suurimal tööstus- ja tehnoloogiamessil Hannover Messe. Eesti stendil, mille tõmbenumbriks kujunes Eesti tudengite ehitatud vormelauto, tutvustasid end maailma masinatööstuse eliidile 12 Eesti ettevõtet: Vertex Estonia, BLRT Grupp, Sumar Tours, Norcar BSD, PreDe, Ferreks TT ning Saarema väikelaevaehituse klasteri ettevõtted.

Alates 2008. aasta kevadest on kuni 2009. aasta detsembrini on EAS toetanud 265 ekspordivaldkonna projekti ühtekokku ligi 260 miljoni krooni ulatuses. Kõige rohkem, 177 projekti on saanud eksporditurunduse toetust, mille abil ettevõtted on viinud oma tooteid vastavusse eksporditurgude nõuetega,

valmistanud tootenäidiseid ja reklaamaterjale, töötanud välja ja registreerinud eksporditurgudel brände, korraldanud turundusüritusi ja teinud turu-uuringuid. 72 korral on toetatud välismessidel osalemist või nende külastamist, 16 korral ettevõtete ühisturundust, 11 korral arendustöötaja palkamist.

Investorsuhted üha rohkemate riikidega

EASi rahvusvahelistumise divisjon on Eesti ärikeskkonda analüüsides leidnud, et meil on suurem potentsiaal meelitada välisinvesteeringuid masina- ja metallitööstuse, elektroonika, IKT, logistika ja äriteenuste valdkonda ning üldiselt tulevad siia globaalselt mõtlevad ettevõtted, kes on huvitatud eksportimisest ning laiemast turust. Just nendes valdkondades on meil eeliseid, mis muudavad Eesti pikemaajaliselt atraktiivseks.

Meie eeliseid tunnetavad kõige paremini juba siin tegutsevad välisettevõtted – päris mitmed on oma tegevuse ümberkujundamise tulemusel sulgenud hiljuti välismaiseid üksusi ja toonud vastava tootmise üle Eestisse. Endiselt on tunda ka uute investorite huvi Eesti vastu – EASil on töös olevaid investeerimisprojekte oluliselt rohkem kui 2007. või 2008. aastal. Eriti suurt huvi on näha info- ja tehnoloogias, mis tuleneb Eesti kaugeleulatuvast mainest selles vallas. Traditsioonilistele sihtturgudele lisaks alustasime 2009. aastal tööd ka Lähis-Ida ja Lõuna-Korea suunal.

2009. aasta sügisel avas EAS uue portaali www.tradewithestonia.com, mis on Eesti ettevõtetele hea uus tasuta võimalus ennast tutvustada ja suhteid luua nii teiste Eesti eksporditöösturitega kui ka potentsiaalsete ekspordipartneritega. Kuna oleme maailmas väikesed, siis on uus portaal ühtne kontaktpunkt Eesti ekspordi edendamiseks, käsitledes Eestit kui tervikut, mille tooteid ja teenuseid müüme välisest turust üheskoos. Tegu pole lihtsalt veebisaidiga, vaid pidevalt areneva erialase võrgustikuga, mis on ettevõtetele väga hea võimalus teha end nähtavaks tulevastele välispartneritele ning ka teistele Eesti eksporditöösturitele. Üha enam on edukaks

2009. aastal jätkus 2008. a sügisel alustatud ekspordikoolituste sari, mis katab nii alustavate kui ka tegutsevate ettevõtjate vajadusi.

ekspordiks tähtis ettevõtete koostöö konkureerimise asemel – kui tellimus käib üle jõu või ei vasta päris profiilile, siis ei pea loobuma, vaid teisi ettevõtteid appi kutsudes tõuseb kokkuvõttes kõigi tulu.

2008. ja 2009. aastal on EASi osalusel allkirjad saanud ka kaks olulist koostöömemorandumit. Lepe Baden-Württembergi liidumaaga tähendab Eesti jaoks tihedamat majanduskoostööd Saksamaa ühe rikkama ja innovaatilisema liidumaaga, mis on Euroopas esimeste hulgas patentide registreerimise arvult elaniku kohta, kõrgtehnoloogilises tootmises hõlmatud tööjõu ning teadus- ja arendustegevusse tehtavate investeeringute poolest.

Koostöömemorandumis Hiinaga lepiti kokku kaubandus- ja investeerimisalases koostöös vahetada järjepidevalt infot, tutvustada võimalusi ja partnereid, korraldada seminare, messe ja ärivisiite.

Jätkuvalt tegutsevad EASi majandusesindused 10 linnas piiri taga: Helsingis, Stockholmis, Londonis, Hamburgis, Moskvas, Peterburis, Kiievis, San Jose, Šanghais ja Tokyos.

Näiteks 12. jaanuarist 9. märtsini 2009 toimus Stanfordi Ülikoolis EASi ja Põhjamaade tehnoloogiaagentuuride õppeprogramm Euroopa ettevõtlusest ja innovatsioonist – „European Entrepreneurship & Innovation Thought Leaders“. Programm tutvustas Ränioru piirkonnale Euroopa riikide ettevõtluskeskkondi ning võimalusi koostööks tootearenduse ja innovatsiooni vallas. Üritus andis hea võimaluse suurendada nii Eesti kui ka meie ettevõtete tegemiste nähtavust maailma tehnoloogia sektori kesksel turuplatsil.

Mahukad turismikampaaniad

Jätkub Eesti tutvustamine nii välismaa lõpptarbijatele kui ka reisikorraldajatele sihtturupõhiste kampaaniatega. Näiteks on 2009. aastal Eesti EASi abil end tutvustanud rahvusvahelisel kulinaaria tippvõistlusel Bocuse d'Or kui kulinaarset reisisihti, kutsunud sakslasi looduspuhkusele ning meie linnu avastama soomlasi, norralasi ja Peterburi elanikke. EAS on korraldanud messistende. Näiteks Helsingis toimunud rahvusvahelisel turismimessil MATKA 2009 loodi Eesti messiboksist metsakeskkond, mis kutsus sõbraliku salapäraga inimesi Eestiga lähemalt tutvuma. Põnevust pakkusid piiluaugud, läbi mille oli võimalik kaeda Eesti elu erinevaid aspekte. Eesti väljapaneku kontseptsiooni "Eile nägin ma Eestimaad" tunnustas žürii messi parima stendi tiitliga.

Põhjalikult uuendasime www.visitestonia.com veebilehte, riigi ametlikku turismiväravat internetis. Lehekülj pakub huviväärset sisu 6 keeles (inglise, saksa, soome, rootsi, vene,

Tootearendus ja investeeringud tootmisse

2009. aasta juunis andis president Toomas Hendrik Ilves üle EASi investeerimisotsused kaheksale tehnoloogia arenduskeskusele, kellele eraldati Eesti ajaloo suurim toetus ettevõtete arendustööks – kokku ligi miljard krooni. Kokku investeerivad EAS ja keskustes osalevad ettevõtted ja ülikoolid järgmise kuue aasta jooksul arendustöösse 1,3 miljardit krooni. Tehnoloogia arenduskeskused on ettevõtete ning Eesti ülikoolide koostöös loodud teadusasutused, mille peamiseks ülesandeks on uurimistöö läbiviimine osalevate ettevõtete tootearenduseks vajalikes valdkondades. Nendest oodatakse globaalselt konkurentsivõimelisi lahendusi.

Tehnoloogia arenduskeskuste tegevust täiendavad tootearendustoetus ja innovatsiooni-osakud. Alates tootearenduse programmi avamisest 2008. aasta juunis kuni 2009. aasta detsembrini on EAS rahastanud 151 projekti kokku 345 miljoni krooniga. Toetusasajate seas domineerivad biotehnoloogia ja IT-valdkonna ettevõtted. Innovatsiooni-osakud on väiksematele ettevõtetele andnud

eesti). Lehel on kõik originaaltekstid, mis oma ülesehituselt jälgivad otsimootoritest leitavuse põhimõtteid.

Andmebaasi on sisestatud maakondlike turismiinfokeskuste poolt ligi 4000 turismiobjekti ja pakkumist eri teemavaldkondadest ja sihtkohtadest. Kõik see on liigendatud, lähtudes põhimõttest pakkuda elamust eri sihtrühmadele ja huvidele vastavalt. Töötab ka kaardirakendus, mis toetab lehe sisu ning millega saab reisi kaardi abil planeerida. Samuti saab veebilehelt põhjaliku ülevaate nii üleriigilistest, piirkondlikest kui ka kohalikest sündmustest. Veebileht areneb järjepidevalt suurema interaktiivsuse ja multimeedialehtenduste pakkumise suunas.

Eesti tutvustamisel nii turismikampaaniates kui ka ettevõtjatele on abiks uuendatud Eesti turunduskontseptsioon ja selle raames loodud mitmesugused „tööriistad“ (esitlusmaterjal, fotod jms) veebilehel tutvustaeestit.eas.ee.

esmakordselt põhjuse ja võimaluse teha koostööd teadusasutustega, toetades kuni 100% arendustööga seotud teenuste ostmist kõrgkoolidelt, Patendiametilt, Patendiraamatukogult, patendivolinikelt ja akrediteeritud katselaboritelt ning pannes sellega aluse pikemale arendustööle ettevõttes.

Vähem kui aastaga on EAS toetanud ligi 600 miljoni krooniga investeeringuid tööstusettevõttesse uute seadmete ja tehnoloogiate hankimiseks. Lisaks sellele kaardistasid EASi toel Eesti tööstusettevõtete tugevused ja nõrkused Briti eksperdid, kes andsid praktilisi soovitusi nende ettevõtete rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks.

Kõrge lisandväärtusega tootmist toetab ka koostöö kosmosevaldkonnas, mis algas EASi koordineerimisel 2007. aastal. 2009. aasta novembris kirjutas Eesti riik alla koostööleppetele Euroopa Kosmoseagentuuriga. Lepe avab ettevõtjate initsiatiivile uksi ning loob eeldused Eesti ettevõtete lisandväärtuse kasvuks ja teadmistemahukaks ekspordiks.

5.3. KredEx aitab Eesti ettevõtetal arenedada

Eesti riigi elatustaseme tõstmise aluseks on Eesti ettevõtete ekspordivõimekus. Valitsuse eesmärgiks on tõsta 2011. aastaks ekspordi osakaal meie majanduses 75%ni. Ekspordi edendamisel on riigi rolliks kujundada selline majanduskeskkond, mis toetab ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet. Konkurentsivõime arendamisel on kriitilise tähtsusega vajalike finantsressursside kättesaadavus.

Muu hulgas just ettevõtete rahastamisvõimaluste parandamiseks ja ekspordiga seotud krediidiriskide maandamiseks loodi 2001. aastal riigi poolt sihtasutus KredEx. KredEx tegutseb isetasuvana lähtudes eelkõige kindlustustegevuses rakendatavatest põhimõtetest. Oma teenuste osutamise ja kapitali investeerimise eest teenitud tulu arvelt kaetakse nii tekkivad kahjud kui ka administreerimiskulud, tegevuskulude katteks täiendavaid toetusi riigieelarvest ei kasutata. Samas on teatud KredExi teenustele (laenuja eksporditagatised) antud seadusega riigi garantii.

KredEx pakub Eesti ettevõtetele laenukäendusi, allutatud laene ja eksporditagatise:

- Ettevõtted, kelle eksporditehingutega seotud krediidiriske erasektor ei kindlusta, saavad kindlustuskatet küsida KredExist. Eksporditagatised võimaldavad ettevõtjal oma ostjatele paremaid maksetingimusi pakkuda ja uutele turgudele siseneda.
- Ettevõtted, kellel napib pangast laenu küsimiseks tagatise või kellel on panga usalduse võitmiseks liialt lühike tegutsemisajalugu, võivad pangast laenu saamiseks kasutada KredExi laenukäendust.
- Pikemas perspektiivis jätkusuutlikud ettevõtted, keda pangad tulenevalt madalast omafinantseeringu määrast, riskantsest sektorist või ebapiisavatest tagatistest mõistlikel tingimustel ei finantseeri, võivad KredExist taotleda allutatud laenu.

Laenukäendusest on abi eelkõige juhtudel, kus ettevõtja tagatisvara väärtust on raske hinnata või see pole piisav pangalaenu väljastamiseks, kui ettevõtja tegutseb suure riskistmega majandusharus, kui ettevõtja laiendab tegevust uutele tegevusaladele, alles alustab tegevust või on lühikese krediidiajalooga. KredExi laenukäenduse puhul on tegemist täiendava tagatisega, laenusaja võtab esmase vastutuse tagades laenu oma ja/või kolmandate isikute varaga või isikliku käendusega. KredExi laenukäendus on maksimaalselt 30 mln krooni ja kuni 75% laenust, liisingust või pangagarantiist. Laenusummale piiranguid ei ole. Ettevõtlusega alustamisel aitab healt positsioonilt startida stardi-laen, mis on suunatud eelkõige ettevõtjatele, kellel on raskusi pangalaenu saamisega vajalike tagatiste puudumise või lühikese krediidi ajaloo tõttu. Samuti võimaldab stardi-laen maandada ettevõtluse alustamisega seonduvaid riske, sest ettevõtja isiklik vastutus on piiratud – piisab isiklikust käendusest, mis on vaid 30–40% laenusummast. Stardi-laenu saab taotleda 30 000 kuni 1 000 000 krooni, kusjuures 500 000 krooni ületavat summat saab kasutada vaid investeringuteks.

Allutatud laen on suunatud jätkusuutlikele ja kasvule orienteeritud ettevõtetele, mida pangad ei ole valmis finantseerima tulenevalt madalast omafinantseeringu määrast, riskantsest sektorist või ebapiisavatest tagatistest. Sarnaselt ettevõtte omanikule annab KredEx ettevõtja kasutusse kapitali, mis suurendab teiste finantseerijate silmis tinglikult ettevõtte omakapitali. See võimaldab kaasata täiendavat finantseerimist näiteks pangalaenu näol.

KredEx saab pakkuda ärimudeli toimumist tõestanud hea arengupotentsiaaliga ettevõttele kas edupõhise või fikseeritud intressiga allutatud laenu. Allutatud laenu summaks on 1 kuni 16 mln krooni, kuid mitte rohkem kui ettevõtte omakapital laenu väljastamise hetkel. Laenuperioodiks on üldjuhul 3 kuni 5 aastat, kuid mitte rohkem kui 10 aastat.

Võimalik on taotleda maksepuhkust. Oluline on märkida, et ettevõtte juhtimisse KredEx ei sekku.

KredEx on alates oma loomisest 2001. a väljastanud laenukäendusi u 1600 ettevõttele, aidates neil pankadest saada täiendavaid rahalisi vahendeid kokku 5 miljardit krooni. Allutatud laene on KredEx andnud kokku

Riiklik tugipakett eksportivatele ettevõtetele

2008. aasta teisel poolel halvenesid Eesti ettevõtete rahastamisvõimalused oluliselt. Pangad karmistasid krediitingimusi, hankijad nõudsid ettemaksu, tellijad lühendasid tarnetähtaegu. See süvendas ettevõtete rahalisi raskusi, mis ilmnesid müügimahtude vähenemise järel. Finantseerimistingimuste karmistudes langes ka kinnisvara hind ja kahanes kinnisvaraobjektide likviidsus, mis tõi kaasa ettevõtete tagatispositioonide halvenemise. Ühest küljest oli laenuaktiivsuse vähenemine majanduslanguse tingimustes igati normaalne, kuid teisalt eksisteeris oht, et tingimuste karmistamine seab raskustesse ka nõ elujõulised ning perspektiivikad ettevõtted, kuna laenamisel kalduetakse teise äärmusse. Seetõttu on vajalik hoida laenudele juurdepääs vähemalt tasemel, mis võimaldab ettevõtetel hakkama saada seniste kohustuste täitmisega (laenude tagasimaksete tasakaal), seda eelkõige ekspordile suunatud majandusharudes.

Finantsturu olukorrast ülevaate saamiseks küsiti 2009. a jaanuari lõpus Eesti Kaubandus-Tööstuskoja kaasabil ettevõtjatelt arvamust aktuaalsete finantsprobleemide ja nende lahendamisevõimaluste kohta. Tagasidet andnud ettevõtetest oli veerand kuni kolmandik neid, kes erinevat liiki laenusid vajasisid ning neist üle poole olid laenu raha kaasamisel kokku puutunud probleemidega. Eriti terav on olukord käibelaenude osas, kus 84% ettevõtjatest seisis silmitsi probleemidega, mida varem ei eksisteerinud. Erinevate finantsteenuste osas tõid ettevõtjad välja mitmeid takistusi sh intressimäärade kallinemine, laenusaamise keerukus alustavale ettevõttele, karmistunud nõuded

u 30 ettevõttele mahus enam kui 219 mln krooni. Lisaks on garanteeritud ligi 3 mld krooni ulatuses ekspordiarveid ning toetanud seeläbi umbes 250 eksportööri. Tulenevalt finantseerimistingimuste karmistumisest ning tagatisvara turuväärtuse langusest on viimase 1,5 aasta jooksul KredExi roll Eesti majanduses märgatavalt suurenenud.

tagatise ja omafinantseeringu osas, raskused arvelduskrediidi pikendamisel ja vähenenud laenumahud. Nimetatud probleemid esinevad nii investeerimislaenude kui ka käibelaenude osas. Pangagarantiide osas tõid ettevõtjad eraldi välja peamise probleemina protseduuri keerukuse, aga ka suurenenud nõudmised tagatisele.

Kujunenud olukorrale reageerinud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium töötas koos KredExiga välja paketi eksportivate ettevõtete finantseerimise parandamiseks, mis kiideti EV Valitsuse poolt heaks aprillis 2009. Paketi kogumaht on 6 miljardit krooni. Välja pakutud viis abimeedet erinevate allutatud laenude ja laenukäenduste näol on mõeldud Eesti eksportivate ettevõtete lühiajaliste majanduskriisist põhjustatud finantseerimisprobleemide leevendamiseks.

Riikliku tugipaketi raames suurendati KredExi laenukäenduste portfelli maksimummäära 800 miljonilt 1,5 miljardi kroonini. Laenukäendused aitavad tagada täiendavaid laene, mida ilma KredExi käenduseta ei väljastata või väljastatakse ettevõtjale oluliselt halvematel tingimustel. Samuti kaotati laenukäenduste taotlemisel seni kehtinud ettevõtete suuruse piirang, nii et ka suured ettevõtted saaksid vajadusel KredExi laenukäendusi kasutada. 2009. aasta jooksul on KredEx käendanud u 350 firma pangalaene laenusummas 1,2 miljardit krooni (umbes 5% ettevõtetele väljastatud pangalaenudest). Vajadus käenduste järele on oluliselt kasvanud – kui 2008. a jooksul väljastati käendusi kokku 360 mln krooni, siis 2009. a 11 kuuga väljastatud käenduste maht on enam kui 665 mln krooni.

Lisaks eelnevale eraldati tugipaketi raames KredExile 400 miljonit krooni allutatud laenude väljastamiseks. Need laenud on suunatud ettevõtetele, kelle omafinantseeringu määr jääb panga silmis liiga madalaks. 2009. aasta 11 kuuga on KredEx allutatud laene väljastanud 25 ettevõttele mahus 204 mln krooni, sellest tugipaketi ressurside toel 120 miljonit 14 firmale. Allutatud laenude ja laenukäenduste abil on KredEx 2009. a jooksul aidanud toetatavates ettevõtetes säilitada 21 000 töökohta ja sellele lisaks luua 1300 täiendavat töökohta. Hinnanguliselt genereerivad toetatud ettevõtted aasta jooksul umbes 9,5 mld krooni käivet, sealhulgas 2 mld krooni eksporti.

Ekspordi tagamine

Ühe osana tugipaketist tõsteti 2009. aastal ka KredExi eksporditagatiste limiiti 1 miljardilt 3 miljardi kroonini ning 2009. a detsembris loodi KredExi juurde uus eraõiguslik krediidikindlustusselts, mille omanikuks on 1/3 ulatuses KredEx ja 2/3 ulatuses Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Seltsi loomise eesmärgiks on aidata juba edukalt tegutsevatel ettevõtetel võita uusi turge ning viia ellu keskmisest keerukamaid ekspordiprojekte, kuna riik saab riskide võtmisel olla ettevõtetest kannatlikum ja pakkuda erasektorist stabiilsemaid garantiitingimusi. Seni pole KredExil kui riiklikul organisatsioonil võimalik tagada makseid Euroopa Liidu riikides asuvatelt ostjatelt, kuhu teadaolevalt suundub ligikaudu 70% Eesti ekspordist. Eraõiguslik ja teiste turuosalistega samadel alustel tegutsev krediidikindlustusselts saab seda aga teha, pakkudes ettevõtjatele eksporditehingute tegemisel suuremat kindlust.

Uue kindlustusseltsi loomine võimaldab hakata pakkuma krediidikindlustust sarnastel tingimustel teiste erakindlustajatega. Globaalse finantskriisi ilmnemine on muuhulgas oluliselt vähendanud Eesti eksportijate võimalusi oma krediidiriskide maandamisel, kuna seni Eestis tegutsenud rahvusvahelised kindlustusseltsid on tegevusmahtusid oluliselt kokku tõmmanud ning viinud hinnata-

Pankade laenutegevuse ergutamiseks töötati välja kaks meetet. Neist esimese abil väljastab KredEx pankadele projekti- ja ettevõttepõhiselt soodsamatel tingimustel laenu mahus 400 miljonit krooni, millest on 2009. a 11 kuuga ettevõtetele välja antud u 240 miljonit. Teise meetme raames pakub KredEx pankadele soodsama intressiga krediiti ettevõtetele edasilaenamiseks kokku 1,2 miljardi krooni ulatuses, mille pangad ise ettevõtjatele edasi laenavad. Ettevõtetele avaneb see ressurss pärast pankadega vastavate lepingute sõlmimist 2010. aasta jaanuaris-veebruaries.

semel üles. 2009. aastal väljakujunenud olukorras on eraturu toimimine krediidikindlustuse vallas väga piiratud, kuna teenuse pakkuja määrab eranditult kõik tingimused ning dikteerib riigid ja ettevõtted, kellega ollakse valmis riske võtma. Rahvusvahelisesse kontsernidesse kuuluvad eraseltsid on sunnitud järgima kehtestatud üldisi põhimõtteid ning on seetõttu siinsel turul pigem liiga konservatiivsed, kasutades vabasiid limiite suuremate eksportijate teenindamiseks olulisematel turgudel. Uue krediidikindlustusseltsi näol luuakse otseselt siinsete ettevõtete teenindamisele suunatud kindlustusandja, mis saab kohalikke olusid paremini hinnata ning on valmis leidma edasikindlustajate ja teiste turuosalistega koostöös paindlikke lahendusi just siinsete ettevõtete toetamiseks.

Reaalset tegevust alustab krediidikindlustusselts eeldatavasti 2010. aasta teisel poolel, kuna hetkel käib Finantsinspeksioonilt tegevusloa taotlemisprotsess. Seni jätkub riiklike eksporditagatiste väljastamine olemasolevate piirangute raames KredExi kaudu. 2009. aasta jooksul on KredEx taganud u 60 firma eksporditehinguid kokku 250 mln krooni ulatuses (see on 0,2% Eesti ekspordist), mis on pea kolmekordne mahtude kasv võrreldes eelneva aastaga ning annab tunnistust ettevõtjate poolse huvi suurenemisest.

Energiasääst

Lisaks otseselt ettevõtlusele suunatud teenustele pakub KredEx ka eraisikutele ja korterelamutele vajalikke laenukäendusi, korterelamute renoveerimiseks laenuressurssi ning vahendab eluaseme ja energiasäästuvaldkonnaga seotud riiklikke toetusi. Samuti tegutseb 2006. aastast KredExi juures Energiasäästu Kompetentsikeskus, mis alates detsembrist 2009 kujundatakse ümber Energia- ja Kliimaagentuuriks. Lähiajal on kavas seni vaid elanikele suunatud tegevust laiendada kogu energiasäästuvaldkonna koordineerimisele Eestis. Kõik eelnevad tegevused aitavad kaasa Eesti majanduskeskkonna kujunemisele ning eriti energiasäästuga seonduv omab tulevikus kahtlemata märkimisväärset mõju ka suure osa ettevõtete tegevusele. 2009. a kujunenud majanduskeskkonnas on oluline näiteks korterelamute renoveerimistöödeks vajaliku laenuressursi pakkumine, mis lisaks energiasäästust tulenevale otsesele efektile elavdab mõnevõrra ehitusturgu ning säilitab töökohti.